Sri Gurusindhao

Vivreksindhu (bad condition)

विवेक सिंधु

Marathi

Paper- Printed

1806 Sakabda (135 years old)

56 Folio

9.5" x 6.5"

Complete

अथविवेकसिंधुप्रारंभः

मुकुंदराज.

प्रस्तावना.

...यार्णी शिष्यांस आत्मस्वरूपाचे प्रचीती विषयीं प्रश्नोत्तर रूपानें सां-
...रून स्वस्थ अंतःकरणानें ग्रंथ वाचून त्यांतील क्रियेनुसार अभ्यास
...ा कृतकृत्यता होईल यांत संशय नाहीं. या ग्रंथांत पूर्वार्ध व उत्तरार्ध
...राधीत प्रकरणें अकरा आहेत. या ग्रंथाची भाषा फार जुनाट असून
...ल्ये ती नपडावी म्हणून शेवटीं कठिण शब्दांचा वर्णानुक्रमानें कोश के-
...य आहे हें समजण्या करितां आरंभीं अनुक्रमणिका केली आहे.
...जमान्य राजश्री रघुनाथ भास्कर गोडबोले यांचे साहाय्यानें पुष्कळ प्रतीं-
...ला आहे.
...मत १८४ आणि बंगी व टपालखर्चसुद्धा ०४ ठेविली आहे.
...१८६७च्या आक्ट २५ प्रमाणें सर्व प्रकारें आम्हीं आपला हक्क ठेविला आहे.)

रावजी श्रीधर गोंधळेकर.
जगद्धितेच्छु छापखान्याचे मालक.

विवेकसिंधूंतील विषयांची अनुक्रमणिका.

ंधुअनुक्रमणिकासमाप्त.

श्रीगणेशायनमः॥ ॥श्रीहरंजगदाधारमरविंदाक्षमक्षरं॥अभिवंद्यात्मविज्ञानोपदेशवि-
धिरुच्यते॥१॥ ॥जयजयाजीचंद्रमौळी॥मातेंकृपादृष्टींन्याहाळीं॥मगपावेननव्हाळी
॥ब्रह्मसुखाची॥१॥तूंनिर्गुणनिर्विकार॥निःसंगुनिराकार॥तुझीयास्वरूपाचापार॥नेण
तीब्रह्मादिक॥२॥तूंब्रह्मरसाचापुतळा॥कींविश्वाचाजिव्हाळा॥जीसुखाच्यासुकाळा॥प
रमपुरुषा॥३॥तूंसच्चिदानंदतनू॥षड्भावविकारविहिनू॥स्वप्रकाशेंप्रकाशभानु॥स्वसंवे
द्यु॥४॥तुझाअनुग्रहोघडे॥तरीचमातेंज्ञानहोयरोकडें॥स्वस्वरूपअनुभविजेफुडें॥स्वा
नुभवें॥५॥तरीमाझेंहृदयींवसावें॥प्रत्यक्षवाचेतेंचेतवावें॥जीस्वरूपबोलवावें॥मजक-
रवीं॥६॥तूंचतुर्विधवाचेतें॥प्रसवलासीनिरुतें॥ऐसेंजाणोनिजीतुमतें॥प्रार्थितअसें॥७
॥तुझेंनिस्वरूपानुभवें॥म्याकांनिवांतबसावें॥परोपकारार्थबोलावें॥हेतुझीइच्छा॥८॥धा
लेपणाचेढेंकर॥जेविदेतीजेवणार॥तैसेतुझियास्वरूपाचेउद्गार॥बोलविसीमजकरवीं॥९
याबोबडियाबोला॥श्रीचंद्रचूडसंतोषला॥मगसोरसुपेंदिधला॥ग्रंथनिर्माणीं॥१०॥वेद
शास्त्राचामथितार्थू॥मराठियाहोयफलितार्थू॥तरीचतुरींपरमार्थू॥कांनघ्यावा॥११॥चा
डचातुर्यतेंजिणें॥ऐसेंबोलतीशाहाणे॥तरीयेथींचियेपरमार्थखुणे॥ग्राहिककांन
व्हावें॥१२॥जरीरुईचेंझाडीं॥भरतीमधाचियाकावडी॥तरीहिंडावयाचीआवडी॥
कांपडोंद्यावी॥१३॥जरीहे अरुषबोल॥तरीरोकडेंब्रह्मज्ञानहेंनवल॥तरीअवज्ञाको
णकरील॥येथविषयीं॥१४॥ऊसकीरदिसेकाळा॥परीघेपेंरसाचागळाळा॥तैसेअ
रुषबोलपरीझळाळा॥दिसेविवेकाचा॥१५॥नवरसांचीउपलवण॥तेउघडवाचेसी

नागवण ॥ म्हणोनिनप्रवर्त्ततीशाहाणे ॥ तेथींच्याविषयीं ॥ १६ ॥ होयवक्तानवरसांचा ॥ ज
रीचतुरअपाडाचा ॥ तथापीलाभपरमार्थाचा ॥ तयादुर्लभकीं ॥ १७ ॥ तैसीमायीकरसवृत्ती
॥ बोलतांअंगासीनयेमहंती ॥ आणिपरमार्थसंविती ॥ तेदुरिदुरावे ॥ १८ ॥ श्वपचाचियाघ-
रींचापाकु ॥ झालाआपाडेंरसिकु ॥ तथापिसदाचारलोकू ॥ तयानातळतीकीं ॥ १९ ॥ तेसें
संसारिकेंबोलणें ॥ जैंनस्विकारितीशाहाणे ॥ तयाअखंडअनुभवणें ॥ परमतत्व ॥ २० ॥
जेथेंब्रह्मरसाचीगोडी ॥ अखंडअनुभविजेफुडी ॥ त्याबोलाचीआवडी ॥ साधुजनासी
॥ २१ ॥ म्हणोनिविवेकसिंधूनावें ॥ ग्रंथकीजेलशुद्धभावें ॥ तयाअवधानकरावें ॥ म्हणे
मुकुंदराजु ॥ २२ ॥ गुरुशिष्याचेनिसंवादें ॥ जैंबोलिजेलविनोदें ॥ तेंआईकआनंदें ॥ म-
हानुभाव ॥ २३ ॥ कल्पतरूचेनिपाडें ॥ जरीफळतीघरचींझाडें ॥ तरीतियेआवडीचेनिकोडें ॥ नलावाविकां ॥ २४ ॥ देशीहोकामऱ्हाटी ॥ परीउपनिषदाचीचराहटी ॥ तरीहाअर्थूजि
वाचियागांठीं ॥ कांनबांधावा ॥ २५ ॥ आइतेशिष्याचेआक्षेप ॥ सिद्धचिगुरुवाक्यदीप ॥
जेणेंसंशयतमाचेंविक्षेप ॥ फिटतीश्रोतियांचे ॥ २६ ॥ हाग्रंथूविचारितां ॥ नाहींज्ञानाची
दुर्लभता ॥ आणिमुक्तीसायोज्यता ॥ बोधेंचिओळंघे ॥ २७ ॥ याचदेहींआपुलेडोळां
॥ जंवनभोगिजेमुक्तिचासोहळा ॥ तरीवैराग्याच्यातातवेळा ॥ कांशिणावें ॥ २८ ॥ देहप
ातानंतरें ॥ मुक्तीपाविजेलयेउत्तरें ॥ साचमानावींचतुरें ॥ कायम्हणोनी ॥ २९ ॥ मरणानंतरें
मुक्ती ॥ येथविषयींकवणउपपत्ती ॥ ऐशाआक्षेपींपायसेविती ॥ निजगुरूचे ॥ ३० ॥ स्थू- १
ळदेहनिमेल ॥ मागुतींमनुष्यदेहपाविजेल ॥ यावाक्याविश्वासेल ॥ ऐसाकवणअसे ॥

३१॥ खंडज्ञानउपदेशिती ॥ मोक्षउधारें बोलती ॥ त्याच्यायुक्तीझकविती ॥ तेहीनाविवेकी
॥ ३२ ॥ ऐशियाचेनिउपदेशें ॥ कैसेनिसंसारनिरसे ॥ म्हणोनिवायांचिवायवसे ॥ नानामतें ॥ ३३
॥ आपुलियाज्ञानदृष्टी ॥ अपरोक्षवस्तुसीनाहींभेटी ॥ त्यावेडियाच्यागोष्टी ॥ कायकाज ॥
३४ ॥ म्हणोनिसद्गुरूचींपाउलें ॥ जेहींसाचारपणेंधरिलें ॥ तेचिपैलपारपावले ॥ भवसागरा-
च्या ॥ ३५ ॥ सद्गुरूचींलक्षणें ॥ बोलतीवेदशास्त्रेंपुराणें ॥ तींजाणोनियांशाहाणे ॥ अनुसर-
ती ॥ ३६ ॥ जेसंसारासीवेगळे ॥ ज्ञानवैराग्यें आगळे ॥ ब्रह्मरसस्वादाआनंदले ॥ तेसद्गुरूजा
णावे ॥ ३७ ॥ कामक्रोधाचेनिविटाळें ॥ जयांचेंचित्तनामळे ॥ त्यानिरंतरसोहळे ॥ ब्रह्मसुखाचे
॥ ३८ ॥ विषयसुखाचेडोहळे ॥ मनींनुपजतीकवणेवेळे ॥ जयाचेंचित्तनुचंबळे ॥ हर्षविषादीं
॥ ३९ ॥ ब्रह्मादिपिपीलिकांतीं ॥ सकळभूतजाती ॥ जयाचीचित्तवृत्ती ॥ नधरीविषमभावातें
॥ ४० ॥ अपपरूहेकडसणी ॥ आणीकनाहींखोडीकवणी ॥ प्रपंचाचियाविणावणी ॥ नां
देपरमार्थुंचि ॥ ४१ ॥ जेब्रह्मानंदेंडुल्लती ॥ करूनकांहींननकरिती ॥ जेदुराग्रहीनव्हती ॥ कव
णेविषयीं ॥ ४२ ॥ करितीसत्कर्मेंकोडें ॥ परीस्वस्वरूपस्थितीनसोडे ॥ जयास्वानंदओसंडे
॥ सर्वइंद्रियद्वारें ॥ ४३ ॥ विधिनिषेधातेंकरिती ॥ परीविधिनिषेधेंनलिंपती ॥ असुळवि
सुळनहोती ॥ ब्रह्मसंवित्तीस्फुरेम्हणोनी ॥ ४४ ॥ त्यजितअसतांनाहींत्यागू ॥ भोगित
असतांनाहींभोगू ॥ नवलहाज्ञानयोगू ॥ जेथेंनांदतसे ॥ ४५ ॥ निपजतीइंद्रियांचेव्या
पारु ॥ परीअकर्तृत्वींचतुरू ॥ ब्रह्मविद्योदेलांउदारू ॥ जेअनिपाडाचे ॥ ४६ ॥ जेअवस्था
त्रयींअगाध ॥ जयासीअखंडस्वरूपावबोध ॥ तेअमूर्तपरमानंद ॥ येणेंआकारें ॥ ४७ ॥

निमिषोन्मेषाचाव्यापारू॥ ज्यासीकरितांशिणथोरू॥ तेयोगींद्रजाणावेसद्गुरू॥ कैवल्य
दानी॥ ४८॥ जेअंतरींचनिवाले॥ आठवितांहीमागले॥ विसराहीविसरले॥ स्वस्वरूप
जे॥ ४९॥ इहींलक्षणींअलंकृत॥ जेदेखिजेतीमहंत॥ तेचिसद्गुरूजाणावेनिश्चित॥ ईश्व
रीअवतार॥ ५०॥ सांगितलेविशेषगुण॥ हेंसद्गुरूचेंलक्षण॥ आतांशिष्याचेंपरिक्षण॥ नि
रोपिजेल॥ ५१॥ नव्हावाआळसीनिष्ठुर॥ आणिस्वकार्यतत्पर॥ गुरुदास्याविषयींकात
र॥ तोशिष्यनकरावा॥ ५२॥ जारणमारणविध्वंसन॥ स्तंभनमोहनवशीकरण॥ उच्चाटण
हेंसप्तविधलक्षण॥ करतीतेशिष्यत्यजावे॥ ५३॥ जेविषयरसींआसक्त॥ अथवाअहंका
रेंगर्वित॥ ज्यासीपाषांडाचीसंगत॥ तेशिष्यनकरावे॥ ५४॥ जोनिंदकूनास्तिकू॥ ज्ञानचोर
चुंबकू॥ विनाकाजेंबीणवादकू॥ तोहीशिष्यवर्जिजे॥ ५५॥ प्रगटावयाआपुलीमहंती॥ स-
भेमाजीगुरूतेंआक्षेपिती॥ युक्तीखुंटलीयाबळासियेती॥ तेहीशिष्यत्यजावे॥ ५६॥ जेदे
खतीप्राकृतदृष्टी॥ गुरूसींकरितीतोंडपिटी॥ ब्रह्मविद्येचीगोष्टी॥ त्यांसीकायसी॥ ५७॥ न
होतांअंतःकरणशुद्धी॥ जरीप्रयोजिजेआत्मबुद्धी॥ तरीतयासीनाहींज्ञानसिद्धि॥ आप
रोक्षजे॥ ५८॥ जेसंसाराचेनिराळे॥ ज्ञानवैराग्याचेनिबळें॥ सर्वदोषासीवेगळे॥ तेसच्छि
ष्यजाणावे॥ ५९॥ जेशुद्धअंतःकरणींविरक्त॥ सत्यवादीदृढव्रत॥ निश्चीमगुरुभक्त॥ अ
नन्यभावीं॥ ६०॥ जेवित्तशाठ्यनकरिती॥ आपणातेंहीनवंचिती॥ आणीकपरदेवत
नेणती॥ श्रीगुरूवांचुनी॥ ६१॥ जेउदारमनाचे॥ साचारभावाचे॥ वांटेकरमुक्तीचे॥ २
तेसच्छिष्यजाणावे॥ ६२॥ यासानुरागशिष्यातें॥ स्वीकारावेंश्रीगुरुनाथें॥ ज्ञानउप

देशावेंनिरुतें ॥ पात्रभूता ॥ ६३ ॥ तेब्रह्मरसाचीमूस ॥ ज्ञानरत्नाचीसांदुस ॥ गुरूसीउप
जेमडस ॥ उपदेशाविषयीं ॥ ६४ ॥ परिसाचेसन्निधानें ॥ अष्टधातूहोयसोनें ॥ तैसेंशिष्या
सीब्रह्महोणें ॥ तत्क्षणीं ॥ ६५ ॥ तेथेंगुरूशींनलगेसायासु ॥ करितांज्ञानउपदेशु ॥ आ
त्मास्वयंप्रकाशु ॥ तयातत्क्षणेंची ॥ ६६ ॥ असंतशिष्यबोलिले ॥ तेहीजरीमुमुक्षुझा
ले ॥ तरीतेहीम्हणावेआपुले ॥ श्रीगुरुनाथें ॥ ६७ ॥ मंत्रादिसाधनेंउपदेशें ॥ अष्टांगयो
गयोगाभ्यासें ॥ चित्तनिर्मळहोयआपैसें ॥ तयाचेंही ॥ ६८ ॥ नातरीगुरुदास्यकरितां
॥ जळतीचित्तमेळसर्वथा ॥ होयज्ञानप्राप्तीलवरिता ॥ श्रीगुरूचेनिप्रसादें ॥ ६९ ॥ अष्ट-
धातूपरिसींलागले ॥ तेतत्क्षणींकनकझाले ॥ अवधातुम्हणोनिसांडिले ॥ पाषाण-
जात ॥ ७० ॥ तेहीजरीचूर्णकीजे ॥ अग्नीसंगेंलोहूनिपजे ॥ तेणेंहीसुवर्णहोइजे ॥ परि
ससन्निधीं ॥ ७१ ॥ तैसेंवैराग्यवन्हीतापले ॥ ज्ञानाधिकारापातले ॥ अवधातुहीब्रह्मजाह
ले ॥ गुरुचरणप्रसादें ॥ ७२ ॥ गुरूचेंपहातांमहिमान ॥ परिसदिसेठेंगण ॥ तोलोहातेंकरीसु
वर्ण ॥ परीतोपरिसनव्हे ॥ ७३ ॥ परिसासन्निधवेंघलें ॥ लोहसुवर्णहोवोनिराहिलें ॥ तेथेंअ
न्यलोहलागलें ॥ तेंकनकनव्हे ॥ ७४ ॥ तैसानव्हेगुरुरूपेचाबोधू ॥ जोसद्यःस्वरूपावबोधू
॥ शिष्यचिब्रह्महोयहाविनोदू ॥ नवलतेथिंचा ॥ ७५ ॥ कल्पतरूचीउपमाद्यावी ॥ तोकल्पि
लियाअर्थीतेंपुरवी ॥ कल्पनातीतभेटवी ॥ श्रीगुरुनाथ ॥ ७६ ॥ जननीआणिजनकें ॥ तियें
संसारदायिकें ॥ परीनव्हेतिभवबंधछेदकें ॥ श्रीगुरूवांचोनी ॥ ७७ ॥ कामधेनुआणिचिंता
मणी ॥ इहींसुरवूंनसकतीएणी ॥ चिंतिलियाअर्थाचीदानी ॥ म्हणोनियां ॥ ७८ ॥ जेंचिंतना

सीअचिंत्य॥सकळकल्पनेविरहित॥तेंब्रह्मनिजानंदभरित॥हेंदेताश्रीगुरुनाथ॥७९॥म्ह
णोनिश्रीगुरुसीउपमा॥द्यावीऐसीकवणासीअसेमहिमा॥प्रपंचहोयपरब्रह्मा॥प्रसादेंज
याचेनी॥८०॥परोपकाराचेनिसंतोषें॥पात्रकुपात्रऐसेंनोळखे॥गुरुमेघसर्वत्रवरुखे॥उ
दारपणें॥८१॥तथापिपात्रताविशेषें॥स्थीरहोयसरवोलभूमिके॥थेंबुनराहेउटंके॥जा-
यनिसरोनी॥८२॥तैसेंपात्रतेवीण॥स्थिरूंनशकेब्रह्मज्ञान॥येथेंजोहदृष्टांतसांगेन॥तो
अवधारिजे॥८३॥जैसेंपुत्रविराळले॥तेंपितृधनासीमुकले॥शद्रूझालियाभागपा
वले॥जयापरी॥८४॥तैसेंनिजजनकईश्वराचें॥त्यासीब्रह्मचिधनसाचें॥शद्रूजीव
विभागीयेथींचे॥तदंशम्हणोनी॥८५॥जननीजनकें॥तियेंसंसारदायकें॥नव्हेनिबं-
धविच्छेदकें॥श्रीगुरुवांचोनी॥८६॥चित्तासीपडेविषयसंगू॥तवजीवासीकेंचाज्ञान
धनभागू॥म्हणोनिआह्मीहाप्रसंगु॥आदरिला॥८७॥शिष्याचेगुणदोषलक्षण॥
संक्षेपेंकेलेंकथन॥आतांकीजेलअनुसंधान॥पुढलियाकथेचें॥८८॥शिष्यतापत्रयींसं
तप्त॥शमदमादिसाधनसंयुक्त॥गुरुतेंशरणागत॥विनवीतसे॥८९॥जीमीसंसारसा
गरींबुडालों॥तापत्रयवडवाग्नीनेंपोळलों॥क्रोधादिजळचरींविसंचलों॥जालोंमीअ
तिअशोच॥९०॥तरीज्ञानाच्यातारुवींबैसउनी॥कृपेचासुवायुपेलूनी॥देवेंचितारक-
होउनी॥तारावेंमातें॥९१॥भवरोगमध्यान्हतानवेळे॥तापलोंतापत्रयदावानळें॥जी
कृपाजळधराज्ञानजळें॥निववावेंमातें॥९२॥संसाराचियाबंदिशाळे॥बांधलोंअज्ञान ३
शृंखळें॥तेंबंधनतोडावेंस्वामिसळें॥ज्ञानशस्त्रेंकरूनी॥९३॥ऐसीकृपाउपजउनी॥वि

नवीशिष्यशिरोमणी ॥ मस्तकश्रीगुरूच्याचरणीं ॥ न्यासिताझाला ॥ ९४ ॥ तंवबोलिलाश्री
गुरुराजा ॥ बारेतूं सिणलासीकवणकाजा ॥ कैसेंबंधनतोडिजेलवोजा ॥ पाहेंपांरोकडेंची
॥ ९५ ॥ ऐसीप्रतिज्ञास्विकारुनी ॥ शिष्यातेंसन्मुखबैसउनी ॥ आज्ञासमावेशकरूनी ॥ गु-
रुसंप्रदायक्रमें ॥ ९६ ॥ तेथेंज्ञानशक्तीचाप्रवेश ॥ अज्ञानशक्तीचानिरास ॥ बोधउठिला-
स्वयंप्रकाश ॥ शिष्यचैतन्यीं ॥ ९७ ॥ तंवब्रोमकंपस्वेदादिक ॥ उठिलेभावसात्विक ॥ जैसेंसा
म्राज्यातेंपावेरंक ॥ तैसेंवर्ततेंजाहलें ॥ ९८ ॥ आतावेशक्तिपातबोलिजे ॥ स्वानुभवेंअनुभ
विजे ॥ तेथेंनिःशेषविसरिजे ॥ संसारस्मरणादिकहें ॥ ९९ ॥ तंवआनंदाचापुर ॥ आला
शिष्यसरितेसिथोरु ॥ तेथेंअविवेकपल्लवणारु ॥ बुडोनिजाय ॥ १०० ॥ अहंकारद्रुम-
उन्मळिला ॥ तृष्णापक्षिणीचाअंकुरठासोडिला ॥ इंद्रियग्रामबुडाला ॥ तियेंआनंदज-
ळीं ॥ १ ॥ ऐशियासुखावेशेजारीं ॥ तेथेंस्वानुभुतीअतुरी ॥ तियाआलिंगिलासुंदरी ॥
तोयोगिराज ॥ २ ॥ तियेचेनिअंगमेळें ॥ तुटतीविषयाचेडोहळे ॥ तेथेंअसिजेकेवळें ॥
स्वस्वरूपीं ॥ ३ ॥ स्वरूपसुखाचेनिभरें ॥ जेथेंकांहींचनस्मरे ॥ तेयोगनिद्रानसंचरे ॥ तया
योगिराजासी ॥ ४ ॥ तेथेंनेणीवनाजाणीव ॥ सरलेभावाभाव ॥ तेथेंएकछत्रीराणीव
॥ राजयोगाची ॥ ५ ॥ सर्वसुखाचीकुरंडी ॥ जयासीवोवाळुनिसांडिजेफुडी ॥ तयाब्र
ह्मसुखाचीगोडी ॥ केविबोलावी ॥ ६ ॥ जेथेंमनाचेंजाणणें ॥ खुंटलेंवाचेचेंबोलणें ॥ हें
ज्याचेंतोचिजाणे ॥ येराळकमकचि ॥ ७ ॥ तैसेंपरमात्मयाचेनिआधारें ॥ इंद्रियग्रामव्यापा
रे ॥ परीत्याचेनिवेव्हारें ॥ नलिंपिजेतो ॥ ८ ॥ ऐसाराजयोगसंकेतु ॥ पातलातोअवधूतू ॥

यावरीलवृत्तांतु ॥ तोअवधारिजे ॥ ९ ॥ जेंमनावाचेअगोचरू ॥ तेंबोलतांसांकडेंथोरू ॥ त
थापिऐकेंतूंचतुरू ॥ श्रीमुकुंदम्हणे ॥ ११० ॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधुसृष्टिक्रमेगुरुशि-
ष्यसंवादेस्वरूपसमावेशोनामप्रथमप्रकरणं ॥ ॥ श्रीमत्सद्गुरुचरणारविंदाभ्यांनमः ॥
श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ तंवसरवीस्वानुभूतीची ॥ तुर्यापातलींनिजाची ॥ तियाप्रबोधींला
हेज्याची ॥ तोयोगिराज ॥ १ ॥ झालेंनेत्राचेंउन्मीलन ॥ उठिलेंअंतःकरण ॥ परीअनुभवाचेंअ
वतरण ॥ तेंनवचेचि ॥ २ ॥ इंद्रियेंकीरचियेलीं ॥ परीतयांचीधांवमोडिली ॥ पुनरपिबुचक
ळलीं ॥ तयेआनंदजळीं ॥ ३ ॥ जैसेंभागलेंढोर ॥ पावेस्फरवाडिकबिढार ॥ तेथूनिउठवि-
तांथोर ॥ अंगचिघाली ॥ ४ ॥ तैसीतापत्रयेंतापलीं ॥ इंद्रियेंब्रह्मानंदेंनिवालीं ॥ स्वविषयीं
प्रवर्तलीं ॥ नप्रवर्ततीच ॥ ५ ॥ मगशिष्यवाडवेळ ॥ लाहुनिइंद्रियाचेंबळ ॥ गुरुतेंवाचाबरळ
॥ विनवीतअसे ॥ ६ ॥ उठिलाआनंदभरित ॥ गुरूसीप्रदक्षिणाकरित ॥ चरणावरीमस्तक
ठेवित ॥ वेळोवेळां ॥ ७ ॥ मनप्रेमरसेंभरलें ॥ दोन्हीकरसंपुटजोडिले ॥ मगकांहींएकबोल
णेंआरंभिलें ॥ शिष्यराजें ॥ ८ ॥ जयजयाजीअनाथबंधु ॥ जयजयाजीकरुणासिंधु ॥ तु
मचामहिमाप्रसिद्धु ॥ राजयोगिया ॥ ९ ॥ जेंअनादिहारवलें ॥ मींमजचिहोतेंचोरिलें ॥ तें
मातेंभेटविलें ॥ श्रीगुरुरायें ॥ १० ॥ तुझियाकृपादृष्टी ॥ जालीमजअपरोक्षवस्तुसीभेटी ॥
उपमानाहींसृष्टी ॥ तयामहासुखाची ॥ ११ ॥ तुझियाउपकारा ॥ उत्तीर्णव्हेगादातारा ॥ अ
र्पिजेतिसंपुतिसंभारा ॥ नानावस्तु १२ ब्रह्मकालत्रयींअबाधीत ॥ नानावस्तुत्यानाशिवंत ॥
तेणेंहोयउत्तीर्णत्व ॥ ऐसेंकेविंघडे ॥ १३ ॥ एकेंदिधलाकल्पतरू ॥ तयासीदीजेदर्पणींचा ४

हारू ॥ तेणेंतोकायगव्हारु ॥ उत्तीर्णहोईल ॥ १४ ॥ चिंतामणीचियासाठीं ॥ देईजेफु
टकीकाचवटी ॥ तयाउत्तीर्णपणाच्यागोष्टी ॥ कायकरूंयेतील ॥ १५ ॥ अहंतेचेंकाबि
रें ॥ जयाचियादृष्टीउतरे ॥ तयासद्गुरूसीउत्तीर्णचतुरें ॥ कैंचेंहोईजे ॥ १६ ॥ पशूसीसिं
हाभिधान ॥ रंकाशिराणेपण ॥ जिवासिशिवपण ॥ गुरूचेनिप्रसादें ॥ १७ ॥ म्हणो
नितनुमनधन ॥ गुरूसींकीजेसमर्पण ॥ तरीचहोईजेउत्तीर्ण ॥ कांहींएक ॥ १८ ॥ आ-
होभक्तिभावगुरुवर्या ॥ हेंनेणोनिजोप्राणीया ॥ गुरूसीनभजेतोकृणिया ॥ जायअ
धोगती ॥ १९ ॥ नाशिवंतहेउपचार ॥ गुरूसीवंचितीजेनर ॥ तेपाहुणेहोतीअविचार ॥ रव
रवाचे ॥ २० ॥ आतांअसोहेंमाझीअविद्या ॥ हेळाचिफेडिलीसद्या ॥ जोभवरोगवैद्या ॥ श्री
गुरुराया ॥ २१ ॥ भवरोगेंमीवेष्टिलों ॥ देहभ्रमाणेंरोडेलों ॥ तोतुवांउपचारिलों ॥ निकि
यापरी ॥ २२ ॥ अर्धमात्राब्रह्मरसें ॥ मातेंउपचारिलेंकैसें ॥ ब्रह्मगोळकोंदलुअसे ॥ माझेनि
प्रष्टपणें ॥ २३ ॥ कवणाएकाचियामरणा ॥ आडघालितीसाधुजना ॥ तयाचियाउपकारा
उत्तीर्ण ॥ तेणेंकेविंहोईजे ॥ २४ ॥ जन्ममरणाचियाकोडी ॥ चुकतीजयाचियाप्रौढी ॥ त-
यागुरुदास्याचीगोडी ॥ अनुपम्यकीं ॥ २५ ॥ गुरुकृपेचेंफळलेपण ॥ हेंचितेथीचेंजाणारवु
ण ॥ जेंनीचनवेंप्रेमलक्षण ॥ गुरुदास्याविषयीं ॥ २६ ॥ मंत्रयंत्रादिउपदेशिते ॥ गुरुघरोघ
रींअसतीआईते ॥ परीसंसारमहादुःखातें ॥ फेडूंनशकती ॥ २७ ॥ म्हणोनिदुर्लभश्रीगु-
रू ॥ जोपरब्रह्मेंसीकरीसाक्षात्कारू ॥ जयाचियेदृष्टिहेळाचिसंसारू ॥ निरसोनिजाय ॥
२८ ॥ आतांकैवल्याचादानी ॥ तूंचिएकत्रिभुवनीं ॥ संसारदैन्यजयाचेनी ॥ देशधडीहोये ॥

२९॥ संसारदुःखविसरलों ॥ मीमहासुखेंनिवालों ॥ तुमचाअनुग्रहोपावलों ॥ म्हणोनीजी॥
३०॥ आतांराउळेंऐसेंकरावें ॥ तेंसुखमागुतेंमजद्यावें ॥ तेंचिहोवोनिअसावें ॥ म्यानिरंतर
॥ ३१ ॥ तेंसुखकिसात्मक ॥ कैसेंजाणावेंम्यासम्यक ॥ तरीजीकृपापूर्वक ॥ मजनिरुपावें
॥ ३२ ॥ ऐसीप्रार्थनाऐकोन ॥ श्रीगुरुतोचिकामधेनु ॥ दुभेवोरसेदाटुन ॥ शिष्यवत्सासी ॥
३३ ॥ मगतोकायबोलिलायोगींद्रु ॥ बारेतूंपूर्णचंद्रु ॥ तुवांमाझाबोधसमुद्रु ॥ कैसाउल्हा
सविलासी ॥ ३४ ॥ तुझियागुणगणेंसी ॥ उपमानाहींकोणहासी ॥ तरीबोलिजेलतेंनिज
मानसीं ॥ दृढधरावें ॥ ३५ ॥ तुजमहासुखलाधलें ॥ जेंगुरुदास्यफळलें ॥ जेंअनुभवासि-
आलें ॥ परब्रह्म ॥ ३६ ॥ जेथेंमनासीनाहींसोरसु ॥ वाचेसीनाहींप्रवेशु ॥ तोभेटलास्वयंप्र-
काशु ॥ ब्रह्मानंदु ॥ ३७ ॥ जेंस्थूलनारोड ॥ ठेंगणेंनावाड ॥ तेंमहासुखगोड ॥ ईश्वरस्वरूप
॥ ३८ ॥ जेंपरब्रह्मअखंड ॥ बोलतांवेदासिकुवाड ॥ तें अनुभवितांहोयकाबाड ॥ विषय-
सुखपैं ॥ ३९ ॥ जेथेंनिद्रानाजागणें ॥ करणेंनाभोगणें ॥ तयासुखासीचाखणें ॥ आपण
चि ॥ ४० ॥ मीतूंहेंकडसणी ॥ जेथेंनाहींकाळींकवणीं ॥ तियेपरमनिर्वाणीं ॥ लीनजाला
सितूं ॥ ४१ ॥ कल्पनेचेंआभाळ ॥ जेथेंविरालेंएकवेळ ॥ तेंचिदाकाशनिर्मळ ॥ तुजप्रकाशि
लें ॥ ४२ ॥ हेंमहावाक्याचेंरहस्य ॥ जेंजीवेश्वरांचेंसामरस्य ॥ जेणेंउपजेवैरस्य ॥ संसार-
सुखाचें ॥ ४३ ॥ हाचिशिवशक्तीचासमयोगु ॥ यातेंचबोलिजेराजयोगु ॥ जेणेंफिटेभव-
रोगु ॥ हेळामात्रें ॥ ४४ ॥ हेनिर्विकल्पसमाधी ॥ भवरोगादिव्यओषधी ॥ जेणेंतुटेआ-
धिव्याधि ॥ विषयाचीपैं ॥ ४५ ॥ हाचितुजअलभ्यलाभजाहला ॥ जोपरमात्माभेटला॥

क्षणएकुसुकाळुजाला ॥ महासुखाचा ॥ ४६ ॥ ऐसीहेब्रह्मस्थिती ॥ येथेंमजव्हावीदृढमती ॥ ऐसीतुझीचित्तवृत्ती ॥ तरीअवधारिजे ॥ ४७ ॥ येविषयींअसेउपावो ॥ जेणेंहोयस्वरूपींसद्भावो ॥ तोचिधरीयेरूसांडीबावो ॥ मिथ्याभ्रमु ॥ ४८ ॥ व्हावीविषयींविरक्ती ॥ चित्तासीप्रत्यक्वृत्ती ॥ करावीईश्वरभक्ती ॥ अनन्यभावें ॥ ४९ ॥ जोश्रीगुरूचाअनुग्रहीत ॥ तेणेंसेवावाएकांत ॥ तेथेंचिंतावागुणातीत ॥ परमपुरुष ॥ ५० ॥ जेजेवृत्तीउठी ॥ तेतेदेखिजेवेगळीदिठी ॥ तरीकल्पनाहिंपुढी ॥ होऊनिसुरे ॥ ५१ ॥ मनासरिसेंधांवतां ॥ नतुटेसंसारव्यथा ॥ तेणेसिवेगळेंहोतां ॥ महासुख ॥ ५२ ॥ जोजोविषयआठवेल ॥ तोतोमिथ्यालेंविदारिजेल ॥ तरीसहजचिउपजेल ॥ सुलीनता ॥ ५३ ॥ म्हणोनिजोसंकल्पउठी ॥ नवजावेंतयापाठीं ॥ वळावीमागुतीदृष्टी ॥ निरालंबी ॥ ५४ ॥ तेनिरालंबनिर्गुण ॥ जिवाचेंजन्मस्थान ॥ म्हणूनिव्हावेंलीन ॥ तेथेंचिपें ॥ ५५ ॥ मीब्रह्मयेणेंआकारें ॥ ब्रह्मरूपस्फूर्तीस्फुरे ॥ तेंविचारितांतल्लनिर्धारें ॥ उठेनिरालंबीं ॥ ५६ ॥ आपुलियेजन्मभूमिके ॥ वस्तीबहुतेंपुण्यराके ॥ तेथेंनिमिजे तरीचुके ॥ अधःपतन ॥ ५७ ॥ देहाचेजन्मभूमिकेचें ॥ एवढेंमहिमानसाचें ॥ तरीजन्मस्थानजिवाचें ॥ तेंअगाधमहिमानकीं ॥ ५८ ॥ नद्याउगमींस्थीरावती ॥ तरीतेचिसमुद्रहोती ॥ आधारकांनव्हती ॥ आणिकानदीसी ॥ ५९ ॥ तेसाआपुलाउगवु ॥ जरीनसोडिताहाजीवु ॥ तरीअंगासियेताथोरावु ॥ ब्रह्मपणाचा ॥ ६० ॥ म्हणूनिकल्पनेसीमारू ॥ करावाइंद्रियांचासंहारू ॥ तरीजीवब्रह्मासीसिनारू ॥ केंचाउरे ॥ ६१ ॥ अनुभवाचीएकखुण ॥ जेणेंप्रपंचासीहोयसंहारण ॥ तेथींचेविवंचनासांगेन ॥ तेऐकपातूं ॥ ६२ ॥ स्वरूपोन्मुखस्फुरण ॥ हेंमा

येचेंलक्षण ॥ अविद्यातेजाण ॥ विपरीतकल्पना ॥ ६३ ॥ मनचक्षुरादिकें ॥ इंद्रियेंहींअनेकें
॥ तींसुखदुःखदायकें ॥ अविद्याजनीतें ॥ ६४ ॥ म्हणूनिकल्पनेच्याग्रासीं ॥ नासेमाया
अविद्येसी ॥ तेथेंसंहारइंद्रियांसी ॥ आपैसेंहोय ॥ ६५ ॥ जैसेंपाणीचोराच्याद्वारीं ॥
वरीलखंद्राटिजेजरी ॥ येरेंमोकळेंचपरी ॥ धरावीनलगती ॥ ६६ ॥ तेसीकल्पनाविरा
ली ॥ तेथेंसंसृतिनिमाली ॥ येथेंआक्षेपीस्फुरली ॥ मजयुक्तीएक ॥ ६७ ॥ सुषुप्तीअवस्थेक
ल्पना ॥ निःशेषहोयलीना ॥ तरीजीवाचेसंसारणा ॥ कांनचुकेची ॥ ६८ ॥ ऐशाआक्षेपींउत्तर
॥ बोलिजेलसुंदर ॥ तेंऐकतूंचतुर ॥ जेणेंसंदेहफिटे ॥ ६९ ॥ जीवासीसुषुप्तीदशे ॥ कल्पनाकि
रनसे ॥ परीअज्ञाननिरसे ॥ तेणेंसंसृतीहोय ॥ ७० ॥ सुषुप्तीआत्मानेणिजे ॥ तेसेंचिहो
ऊनिआसिजे ॥ तेथेंचिस्वानुभवबोलिजे ॥ कवणेपरी ॥ ७१ ॥ आत्मविषयींअज्ञान ॥ जं
ववरीनव्हेक्षीण ॥ तंवनचुकेजन्ममरण ॥ जीवासीपैं ॥ ७२ ॥ श्रीगुरुचेनिकृपाभरें ॥ फिटेअज्ञा
नभुररें ॥ मगसच्चिदानंदउरे ॥ परब्रह्मतें ॥ ७३ ॥ सुषुप्तीकाळींकल्पना ॥ अज्ञानामाजीहोयली
ना ॥ तेणेंअज्ञानेशींजाणा ॥ वर्तेआत्मयासी ॥ ७४ ॥ तेथेंआज्ञाननमरे ॥ म्हणूनिसंसारनस
रे ॥ तरीआक्षेपाचींउत्तरें ॥ निरर्थकचि ॥ ७५ ॥ जीवांदृक्षजाती ॥ निरंतरवर्तेसुषुप्ती ॥ तेथेंक-
ल्पनेसीवस्ती ॥ अज्ञानगर्भी ॥ ७६ ॥ अनुभवाचीखूण ॥ तेअनारिसीजाण ॥ तेथेंअज्ञानसहि
तकल्पना ॥ विरेस्वस्वरूपीं ॥ ७७ ॥ श्रीगुरूचेउपदेशें ॥ अज्ञानमरेआपैसें ॥ तेथेंपरब्रह्मप्रका
शे ॥ कल्पनातीत ॥ ७८ ॥ अनुभवाचियाभूमिका ॥ चारीगाशिष्याटिळका ॥ सांगिजेतील्या
ऐका ॥ एकाग्रहोऊनी ॥ ७९ ॥ प्रथमजाणविक्षेपता ॥ दुसरीतेगतायाता ॥ तिसरीतेसंश्लिष्ट ६

ता ॥ चौथीसकलीनताप्राप्तदशेची ॥ ८० ॥ करितांब्रह्माभ्यास ॥ चित्तासीहोयस्वरूपींसोरसु
॥ तेंसांडूनिकरीहव्यासु ॥ सांसारिक ॥ ८१ ॥ मगसावधहोईजे ॥ चित्तासीमागुतीवळिजे
॥ ब्रह्माभ्यासकीजे ॥ तेंविक्षेपतापें ॥ ८२ ॥ गतायातानातेंऐसी ॥ चित्तस्वरूपींसमरसी ॥
तेथूनिउठेपरीअपेसी ॥ बैसेस्वरूपीं ॥ ८३ ॥ मनस्वरूपींलाविजे ॥ तेणेंतेथेंचिअसिजे ॥
आनंदेंपुंजोंलागिजे ॥ तेसंश्लिष्टतापें ॥ ८४ ॥ ब्रह्मींचित्तनिःशेषमुरे ॥ केवळज्ञप्तिचिउ
रे ॥ सुखाचापुंजउतरे ॥ तेसकलीनदशा ॥ ८५ ॥ ऐसाब्रह्माभ्यासकरितां ॥ भूमिकाजाण
वतीसमस्ता ॥ मगअनायासेंतत्वता ॥ पावेयोगिराज ॥ ८६ ॥ अथवाइंद्रियेंकांमारावीं
॥ जेथेंधांवतीतेथेंचिधरावीं ॥ तरीसकलीनतापावावी ॥ शेकडीची ॥ ८७ ॥ नातींइंद्रियेंना-
तेंविषयसकरवें ॥ तेथेंकवणकवणातेंदेखे ॥ चित्तमुरेमगओळखे ॥ कवणकवणातें ॥ ८८
॥ मंदमतीचियाआक्षेपा ॥ हाप्रस्तावसांगितलाबापा ॥ येरांसिकायसेंपा ॥ सायासहो ॥
८९ ॥ आतांअसोहाप्रसंगु ॥ तुजनिरोपिलाराजयोगु ॥ हेंस्मरेतोचांगु ॥ बहुतांमध्यें ॥ ९० ॥
निमिषोन्मेषाचेंअर्ध ॥ चित्तस्वरूपींहोयसावध ॥ तरीपापराशीहोतीदग्ध ॥ क्षणमात्रें
॥ ९१ ॥ जैसेंस्वप्नींघडेदुरित ॥ तेंप्रबोधींहोयभस्मभूत ॥ तैसेंनिजबोधेंसमस्त ॥ पातकजळे ॥
९२ ॥ चित्तअवलंबनेंवीण ॥ जरीनराहेस्थीरपण ॥ तरीदेवाचेंसगुण ॥ स्वरूपचिंतावें ॥ ९३ ॥
तेथेंहृदयाच्याशेजारीं ॥ षोडशोपचारेंपूजाकरी ॥ उपासावाश्रीहरी ॥ अनन्यभावें ॥ ९४ ॥ र
जस्तमीजेमेळ ॥ तेंचित्तवेगेंहोयनिर्मळ ॥ मगनिर्गुणीभक्तीप्रबळ ॥ आपसयांहोय ॥ ९५ ॥
निर्गुणीपरमपुरुषीं ॥ जीवाऐक्यहोयसेखीं ॥ तयेमहासुखीं ॥ समरसेतो ॥ ९६ ॥ नातरी

अष्टांगयोगें ॥ कां भक्तिप्रसंगें ॥ जीवपरमात्मासंगें ॥ तदात्मता पावे ॥ ९७ ॥ तंव शिष्य विनवी
जे ॥ जीवशब्दें काय बोलिजे ॥ ब्रह्म हें नांव ठेविजे ॥ कवणासी जी ॥ ९८ ॥ परमात्मा तो कव-
ण ॥ सगुण कीं निर्गुण ॥ तो कैसा किं लक्षण ॥ सांगावें जी ॥ ९९ ॥ माया ते कवण शक्ति ॥ तिये
सी कैसी स्वरूपस्थिती ॥ अविद्येची कैसी रीती ॥ किमाश्रयते ॥ १०० ॥ प्रपंच कवणें निर्मिला
॥ कासयाचा उभारला ॥ जीवासी संसार नाथिला ॥ किंनिमित्त जी ॥ १ ॥ जो हे प्रश्न निरूपावे
॥ माझे मनोरथ पुरवावे ॥ मातें सर्वज्ञ करावें ॥ कृपानिधी ॥ २ ॥ ऐसी शिष्याची विनंती ॥ ऐ-
कोनि श्रीगुरू काय बोलती ॥ श्रोतीं अवधारावें चित्तीं ॥ म्हणे मुकुंदराज ॥ ३ ॥ ॥ इति श्री-
मद्विवेकसिंधौ सृष्टिक्रमे गुरुशिष्यसंवादे स्वानुभवाद्दृतिकरणं नाम द्वितीयप्रकरणं समाप्तं ॥
॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ऐकें शिष्य शिरोमणी ॥ धन्य धन्य तुझी वाणी ॥ आठवे येथींचा प्र
श्नीं ॥ परमपुरुष तो ॥ १ ॥ स्वरूपांबरीं निर्गुणीं ॥ उमटती जीवेश्वरांच्या श्रेणी ॥ तेथींची
करावी उपलवणी ॥ स्वानुभवें कीं ॥ २ ॥ पाथरवटाची टांकी ॥ जरी झाली तिखी निकी ॥ त
थापि करूं न ये मोक्तिकीं ॥ रंध्रशलाका ॥ ३ ॥ तैशा देशबळाचा युक्ती ॥ घेऊं न ये ब्रह्मसंविती ॥ तेथें-
विवेकाची संपत्ती ॥ निकी व्हावी लागे ॥ ४ ॥ म्हणूनि विवेका चे कान ॥ करूनि ऐक निरूपण ॥ अ
नुक्रमें तुझे प्रश्न ॥ सांगिजेती ॥ ५ ॥ जें शक्तिचक्रासी वेगळ ॥ जें ज्ञप्तीमात्र केवळ ॥ तें निजानं
द निर्मळ ॥ परब्रह्म जाणावें ६ दृश्य द्रष्टा दर्शन ॥ हे त्रिपुटी जेथें क्षीण ॥ तें परब्रह्म जाण ॥ अनि
र्देश्य ॥ ७ ॥ ज्ञाता ज्ञान ज्ञेय ॥ हें जेथें नाहीं त्रितय ॥ तें परब्रह्म अप्रमेय ॥ जाणावें पें ॥ ८ ॥ ज्ञान- ७
म्हणूं तरी नाहीं जाणिव ॥ अज्ञान म्हणूं तरी नाहीं नेणिव ॥ अभाव म्हणूं तरी न वल ठेव ॥ आ

नंदाची ॥ ९ ॥ अभावम्हणिजेतेंशून्य ॥ शून्यवादीयाचेंमततेंजघन्य ॥ म्हणूनिजगींतेचिग धन्य ॥ ब्रह्मविदजे ॥ १० ॥ आहेम्हणूंतरींकेसेनिध्यावें ॥ नाहींम्हणूंतरींकेसेनिसांडावें ॥ असोहेंब्रह्मअनुभवावें ॥ जया चेतेणेंचि ॥ ११ ॥ जेंनिद्रिस्थातेंचेववी ॥ चेइलीयातेंजाण- वी ॥ जागलीयातेंभोगवी ॥ परीअक्रियतें ॥ १२ ॥ स्फटिकशिळेचेंपोट ॥ जैसेंनिरंतरनिघो ट ॥ तैसेंचैतन्यएकदाट ॥ परब्रह्मतें ॥ १३ ॥ नातरीगगनाऐसेंपोकळ ॥ व्यापकपरीव्या- प्यासिवेगळ ॥ निजप्रकाशेंसोज्वळ ॥ आपणपेंची ॥ १४ ॥ ब्रह्माविष्णुमहेश्वर ॥ करितां- शिणतीनिजव्यापार ॥ मगसेवितीविश्रामसंदिर ॥ परब्रह्मतें ॥ १५ ॥ जेथेंविद्यानाअविद्या ॥ जेंअनुपम्यस्वसंवेद्या ॥ तेंजाणावेंस्फविद्या ॥ ब्रह्मस्वरूपतं ॥ १६ ॥ झालापांसर्वेश्वरु ॥ धरिलाजाणिवेचाअहंकारु ॥ तरीतोहीनेणेपारु ॥ तयास्वरूपाचा ॥ १७ ॥ म्हणूनिअहंका रगळे ॥ आणिकल्पनामावळे ॥ तरीचब्रह्मआकळे ॥ स्वानुभवासी ॥ १८ ॥ ब्रह्मगोळकाचेंस हस्त्र ॥ व्यापूनिसबाह्यांतर ॥ आसकेंचिउरलेंनिरंतर ॥ ब्रह्मस्वरूपजें ॥ १९ ॥ गगनींनाथि लेंअभाळ ॥ तैसेंब्रह्मींमायापडळ ॥ तेंविरालियाकेवळ ॥ ब्रह्मचिअसे ॥ २० ॥ ब्रह्मादिकसक ळें ॥ रजस्वलाव्यालीदिसाळें ॥ तियामायादेवीसीनातळे ॥ परब्रह्मतें ॥ २१ ॥ तेंध्यानेंवीणध्या यिजे ॥ चिंतनेंवीणचिंतिजे ॥ जाणणेंवीणजाणिजे ॥ परब्रह्मतें ॥ २२ ॥ हेंपरब्रह्मनिर्गुण ॥ स र्वेश्वराचेंनिजस्वरूपजाण ॥ मूळमायेसीअधिष्ठान ॥ पूर्णचैतन्यजें ॥ २३ ॥ मायाब्रह्मींचावि वर्त ॥ ऐसेंबोलेवेदांतसिद्धांत ॥ जोउपनिषदांचामथितार्थ ॥ प्रमाणसिद्ध ॥ २४ ॥ वेदविरु द्धमत ॥ तेंपाखंडजाणनिश्चित ॥ म्हणोनिसांडीतेअपसिद्धांत ॥ विवर्तऐक ॥ २५ ॥ ब्रह्म-

निर्विकारजैसें ॥ तेसेंअसतचिअसे ॥ तेथेंअन्यथाआभासभासे ॥ तोतल्हूविवर्तगा ॥ २६ ॥ नि
जाकारेंविचरत ॥ रविप्रकाशेंअसेवर्तत ॥ तेथेंजळाभासभासत ॥ तोतल्हूविवर्तजेसा ॥ २७ ॥
नातरीजैसादोरु ॥ तेथींचानमोडेआकारु ॥ नाहींतोचिअभासेथोरु ॥ महासर्पजैसा ॥ २८
॥ ब्रह्मतेंउपमारहित ॥ तेथेंकायसेपांदृष्टांत ॥ परीएकदेशीहोयउचित ॥ बुझावयाउद्देश
॥ २९ ॥ असोआदिब्रह्मींचाविवर्त ॥ तेथेंगुणसाम्यऐसासंकेत ॥ अनुवादेसांख्यसिद्धांत
॥ अतिचतुरजो ॥ ३० ॥ हेगुणत्रयाचीसाम्यता ॥ ईश्वराचीउन्मनीअवस्था ॥ तेंचिचे
तन्यअधिष्ठिता ॥ बोलिजेमहामाया ॥ ३१ ॥ महामायेचेंलक्षण ॥ तेंशुद्धसत्वात्मकजाण ॥
स्वस्वरूपाचेंअनुसंधान ॥ परब्रह्मतें ॥ ३२ ॥ सत्वगुणाचीक्षोभकदशा ॥ महामायायेणेंना
वेंऐसा ॥ आभासेंमिथ्याभूतठसा ॥ तोब्रह्मविवर्तगा ॥ ३३ ॥ मीब्रह्मयेणेंआकारें ॥ ज्ञानरू
पस्फूर्तीस्फुरे ॥ तीओळखावीचतुरें ॥ महामाया ॥ ३४ ॥ ब्रह्मजेसेंपरिपूर्ण ॥ तदाकारेंस्फुर
ण ॥ तयेमायेसीमर्यादाकवण ॥ करीलबारे ॥ ३५ ॥ मायेचीदुर्घटता ॥ तेचिहेजाणावीजा
णतां ॥ जेकेवळभासेतद्रूता ॥ नाथिलीची ॥ ३६ ॥ म्हणूनिदुर्घटत्वहेंभूषण ॥ मायेसीनव्हे
दूषण ॥ तीब्रह्मींआसेघटमान ॥ तरीमायानव्हेती ॥ ३७ ॥ हेंनघडतेंठाईंघडे ॥ मगदाखवी-
आपुलेपवाडे ॥ जेभोजेंनानवीकोडें ॥ ब्रह्मादिकांतें ॥ ३८ ॥ सृष्ट्यादिव्यापार ॥ जोकरीजग-
दीश्वर ॥ तोहीमायेचाबडिवार ॥ ऐसाजाणतूं ॥ ३९ ॥ हेअसंभवनीय ॥ मायाअनिर्वचनीय
॥ मिथ्याचपरिवाय ॥ आभासतसे ॥ ४० ॥ तूंऐसेंम्हणसी ॥ मायाअनिर्वचनीयकैसी ॥ तरी
उत्तरार्धबुझसी ॥ अनायासें ॥ ४१ ॥ अहोब्रह्मआपणातें ॥ मीब्रह्मऐसेंनम्हणतें ॥ तरीब्र ८

ह्रींचेंकायउणेंहोतें ॥ ब्रह्मपणगा ॥ ४२ ॥ म्हणूनिमिथ्याभूतमाया ॥ विश्वमायामयजाणू
नियां ॥ तरीब्रह्मतेंअद्वय ॥ कांनम्हणावें ॥ ४३ ॥ जेंमिथ्यालेंकार्यअसे ॥ साचासारखेंआ-
भासे ॥ गगनींगंधर्वनगरजैसें ॥ नाथिलेंची ॥ ४४ ॥ ऐसीमायाउठिली ॥ तेपरब्रह्मींअधिष्ठि
ली ॥ तेप्रकृतीबोलिली ॥ सांख्यमतें ॥ ४५ ॥ हेमायामूळप्रकृती ॥ परमपुरुषाचीनिजश
क्ती ॥ तियेसीतेणेंसीसंगती ॥ तेंअवधारीजो ॥ ४६ ॥ घटजोजोनिपजे ॥ तोतोआधींच
गगनेंव्यापिजे ॥ तैसेंजेंजेंतत्वनिपजे ॥ तेंतेंव्यापिजेचैतन्यें ॥ ४७ ॥ नातरीउठतीयातरंगातें
॥ जळआधींचव्यापूनिवर्तें ॥ तैसेंस्फूर्तीयेमायेतें ॥ व्यापिलेंपरब्रह्में ॥ ४८ ॥ जेणेंमायेतेंव्या-
पिलें ॥ तेंसगुणब्रह्मबोलिलें ॥ येरजेंअशेषउरलें ॥ केवळब्रह्म ॥ ४९ ॥ जेणेंमायाअधिष्ठिजे
॥ तेंब्रह्ममायोपाधिकबोलिजे ॥ मायाशबलऐसेंम्हणिजे ॥ तयेतेंचिगा ॥ ५० ॥ तेंब्रह्मसगुण ॥
तोचिपरमात्माजाण ॥ परमपुरुषऐसीखूण ॥ तेथेंचिबोलिजे ॥ ५१ ॥ परमपुरुषाचेंलक्षण ॥
तेंमूळप्रकृतीसीभिन्न ॥ हेंकीजेलकथन ॥ तेंऐकपांतूं ॥ ५२ ॥ मूळप्रकृतीआंतु ॥ पुरुषसाक्षि
त्वेंअसेवर्ततु ॥ तियेतेंअसेजाणतु ॥ निजप्रकाशें ॥ ५३ ॥ तैसाभासतोनिराभास ॥ तेंप्रका
श्यतोस्वप्रकाश ॥ तथापिअनादिसहवास ॥ तयाप्रकृतिपुरुषांसी ॥ ५४ ॥ तेवेद्यतोवेत्ता ॥ ते
ज्ञेयतोज्ञाता ॥ परीनवलअभिन्नता ॥ तयादोघांची ॥ ५५ ॥ पुरुषप्रकृतीतेंजाणे ॥ आपु
लेनिसर्वज्ञपणें ॥ तियेसीनेणवेंपरिसाजणें ॥ तेणेंपुरुषेंसी ॥ ५६ ॥ हाअनादिसिद्धरोळू ॥ जो
प्रकृतीपुरुषांचामेळू ॥ एकावीणएकासीवेळू ॥ नफिटेक्षणभरी ॥ ५७ ॥ वर्णव्यक्तीरहितें ॥ प्र
कृतीपुरुषेंदोघेंअमूर्तें ॥ त्यांचियास्वरूपनिर्धारातें ॥ जाणस्वानुभवें ॥ ५८ ॥ हापुरुषपरमात्मा

॥ स्वयंज्योतिविज्ञानात्मा ॥ येणें अनुग्रहीत जीवात्मा ॥ तो जाणे पुरुषातें ॥ ५९ ॥ प्रकृतीचेनि
दृश्यपणें ॥ हे स्वप्न घुरु न लागे जाणणें ॥ अनुभवितो याचे खुणें ॥ जायेलगा ॥ ६० ॥ हा ज्ञानवि
ग्रही परमेश्वर ॥ सर्वात्मा निर्विकार ॥ तया स्वरूपाचा विसर ॥ कदांचि नाहीं ॥ ६१ ॥ प्रवृत्तिनि-
वृत्ती मायेची ॥ करावया समर्थ हाचि ॥ तेथें हरिहर ब्रह्मादिकांची ॥ मात कायसी ॥ ६२ ॥ ब्रह्मा
विष्णु महेश्वर ॥ हे श्रीप्रभूचे अवतार ॥ तथापि ते आज्ञाधार ॥ तया परेशाचे ॥ ६३ ॥ मायेचे गु
णत्रय ॥ ते ब्रह्मादिदेवत्रय ॥ करिती सृष्ट्यादिक कार्य ॥ आज्ञे श्रीपतीचिया ॥ ६४ ॥ आणीक
यांचा व्यापार ॥ करावयास समर्थ नव्हे इतर ॥ म्हणूनि गोसावी सर्वेश्वर ॥ ब्रह्मादिकांसी ॥ ६५
अहो समस्त मायेतें ॥ सगुण ब्रह्म चेष्टवितें ॥ म्हणूनि सर्वेश्वर आणिकातें ॥ म्हणूंचि नये ॥ ६६
॥ तेणें सर्वेश्वरें अवलोकिली ॥ माया महत्तत्वातें व्याली ॥ सृष्टी व्हावयाची इच्छा झाली ॥ तें म
हत्तत्व गा ॥ ६७ ॥ जें मायेचें शबलत्व ॥ तें चि ओतींव महत्तत्व ॥ जेथ रजतमाचें गूढत्व ॥ वर्ते
सत्वगर्भीं ॥ ६८ ॥ हे गुणक्षोभिणी माया ॥ देवाचें कारण देह जिया ॥ घडविलें महाप्रळया
॥ रुद्राकरवीं ॥ ६९ ॥ तें सर्वेश्वरें आधिष्ठित ॥ त्रिविध अहंकार प्रसवत ॥ मायागुणीं चेष्टित
॥ प्रकटली ॥ ७० ॥ सात्विक राजस तामस ॥ त्रिविध अहंकार जाण जस ॥ तेथें शक्तित्रयाचा वि
कास ॥ दिसे अनुक्रमें ॥ ७१ ॥ सात्विक अहंकारीं ज्ञानशक्ती ॥ राजसीं वर्ते क्रियाशक्ती ॥ ताम
सीं असे द्रव्यशक्ती ॥ निरंतर पैं ॥ ७२ ॥ सर्वेश्वरु अवलोकित ॥ द्रव्यशक्तीसमवेत ॥ तामस अ
हंकार प्रसवत ॥ पंचमहाभूतें ॥ ७३ ॥ तामस अहंकार गगनातें ॥ गगन व्यापिलें पवनातें ॥ तो ९
पवन दहनातें ॥ प्रसवता झाला ॥ ७४ ॥ दहन व्यापिला उदकातें ॥ उदक व्यापिलें पृथ्वीतें ॥ या

परीपंचमहाभूतें ॥ जनींतींझालीं ॥ ७५ ॥ शब्दविषयगगनीं ॥ स्पर्शविषयपवनीं ॥ रूपबारेद
हनीं ॥ विशेषगुण ॥ ७६ ॥ आपाचाविषयरस ॥ पृथ्वीचागंधजाणजस ॥ कार्यकारणभावेंप्र
वेश ॥ दिसेअन्यगुणांचा ॥ ७७ ॥ तंवचैतन्यनाथअधिष्ठित ॥ क्रियाशक्तिसमायुक्त ॥ राजस
अहंकारप्रसवत ॥ पंचदशतत्वें ॥ ७८ ॥ व्यानउदानसमान ॥ प्राणआणिअपान ॥ एवंपंच
दशतत्वांचागुण ॥ एकत्रसंभूत ॥ ७९ ॥ श्रोत्रत्वक्चक्षुजिव्हाघ्राण ॥ हेंज्ञानेंद्रियपंच-
कजाण ॥ कर्मेंद्रियपंचकसांगेन ॥ तेंऐकपांतूं ॥ ८० ॥ वाचापाणिपाद ॥ चौथेंशिश्नपांचवें-
गुद ॥ हेंकर्मेंद्रियपंचकवृंद ॥ तुजनिरूपिलें ॥ ८१ ॥ मगसात्विकअहंकारें ॥ ज्ञानशक्तीचेसहा
कारें ॥ अंतःकरणपंचकबारे ॥ जन्मलेंकैसें ॥ ८२ ॥ एकचिअंतःकरण ॥ चतुर्धाभेदेंभिन्न ॥
मनबुद्धिचित्तअहंकारजाण ॥ येणेंचिन्यायें ॥ ८३ ॥ सात्विकअहंकारतत्वेंजनिलीं ॥ तीं-
भोगसाधनेंबोलिलीं ॥ कर्ताभोक्ताम्हणितलीं ॥ तत्वविदीं ॥ ८४ ॥ राजसअहंकारतत्वेंज
नित ॥ श्रोत्रादित्वचेचासंघात ॥ तोसाधनशब्देंविख्यात ॥ सकलविषयीं ॥ ८५ ॥ तामसअ
हंकाराचीसृष्टी ॥ तेभोग्यसाध्यऐसीगोष्टी ॥ कार्यभोग्यहेपरिपाठी ॥ तेथेंचिवर्ते ॥ ८६ ॥ ए
वंअहंकारेंत्रिविधें ॥ तत्वेंजनिलींविविधें ॥ तियेत्रिपुटीयेणेंशब्दें ॥ बोलिजेती ॥ ८७ ॥ ज्ञाताज्ञा
नज्ञेय ॥ भोक्ताभोगयोंभोग्य ॥ कर्ताकारणकार्य ॥ ऐसीहेत्रिपुटी ॥ ८८ ॥ अंतःकरणभो-
क्ता ॥ इंद्रियांसीभोगसाधनता ॥ पंचभूतांसीभोग्यता ॥ विषयरूपत्वें ॥ ८९ ॥ एकेकभो
क्तासाधक ॥ तिहींसाधनाचामेळापंचक ॥ करूनिप्रवेशलानिःशंक ॥ एकेकभूतीं ॥ ९० ॥ त्यां
परस्परानुप्रवेश ॥ सांगिजेलतोऐकजस ॥ ऐकूनिधरींजस ॥ निजमानसीं ॥ ९१ ॥ अंतःक-

रणव्यानाधारें ॥ श्रोत्रइंद्रियांचेनिद्वारें ॥ वाचासहितसंचरे ॥ शब्दगुणआकाशीं ॥ ९२ ॥ मन
समानाचेनियोगें ॥ त्वचेंद्रियाचेनिभोगें ॥ पाणींद्रियसहितरिघे ॥ स्पर्शगुणपवनीं ॥ ९३ ॥
बुद्धिउदानाचेनिबडिवारें ॥ चक्षुइंद्रियांचेनिआधारें ॥ पादेंद्रियसहितबारे ॥ रूपगुणते-
जीं ॥ ९४ ॥ चित्तप्राणाचेनिबळें ॥ जिव्हेंद्रियाचेनिमेळें ॥ शिश्नसहितमिळे ॥ रसगुणआपीं
॥ ९५ ॥ अहंकारअपानींवसे ॥ घ्राणाचेनिसहवासें ॥ वायूसहितप्रवेशे ॥ गंधगुणपृथ्वीसी
॥ ९६ ॥ एवंविषयरूपभूतांसी ॥ चारीचारीमिळालेएकासी ॥ पांचांचीपंचवीसऐसीं ॥ जाह
लींमहाभूतें ॥ ९७ ॥ पंचविषयपंचभूतें ॥ तियेतामसाहंकारजनितें ॥ म्हणोनितत्वेंसमस्तें
॥ मिळालींतथेंचिपैं ॥ ९८ ॥ होतींअतिसूक्ष्मअव्यक्तें ॥ जींपंचमहाभूतें ॥ तींपावलींस्पष्टदशे
तें ॥ परस्परानुमेळें ॥ ९९ ॥ एवंपरस्परानुप्रवेश ॥ जेतत्वेंसीपंचधासहवास ॥ हाईश्वरइच्छा
मायाविकाश ॥ विस्तारझाला ॥ १०० ॥ याप्रसंगानंतरें ॥ श्रीमुकुंदमुनीचेंदातारें ॥ प्रपंचवि
स्तारिलासर्वेश्वरें ॥ केसातोअवधारिजे ॥ १०१ ॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसृष्टिक्रमेगुरु
शिष्यसंवादेतत्वसृष्टिकथनंनामतृतीयप्रकरणंसमाप्तं ॥ ॥ श्रीमत्सद्गुरुचरणारविं० ॥
श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ मगश्रीपरमपुरुषें ॥ आपुलेनिइच्छावशें ॥ द्विधाकेलींअशेषें ॥-
तियेंपंचमहाभूतें ॥ १ ॥ यामध्येंएकाभागाचा ॥ तयापंचविसांकळांचा ॥ लिंगदेहसर्वेश्व-
राचा ॥ आरंभताझाला ॥ २ ॥ जींतत्वेंपंचवीस ॥ तींहिरण्यगर्भाचेअंश ॥ लिंगशरीरसाभा
स ॥ ऐकदेवाचें ॥ ३ ॥ श्रोत्रदिशात्वचापवन ॥ चक्षुसूर्यजिव्हावरुण ॥ अश्विनौदेवतेघ्राण ॥ १०
हिरण्यगर्भाचें ॥ ४ ॥ वाचावन्हीपाणीसुरपती ॥ पादवामनशिश्नप्रजापति ॥ गुदेंद्रियतो

नैर्ऋती ॥ प्रसिद्धजाणावा ॥ ५ ॥ जयाब्रह्मांडीं विहरण ॥ तेचिप्रसिद्धपंचप्राण ॥ दशधा भेदेंभिन्न ॥ सप्तचक्रेंसप्तस्कंधजे ॥ ६ ॥ प्रथमजाणावाआवस्कंध ॥ वायूभूमीपासूनप्रसिद्ध ॥ मेघपर्यंतस्वतःसिद्ध ॥ ओळखावा ॥ ७ ॥ प्रवस्कंधदुसरा ॥ मेघापासूनिअवधारा ॥ सूर्यपर्यंतखरा ॥ व्यापुनीअसे ॥ ८ ॥ तिसराउद्वस्कंध ॥ सूर्यापासूनिविशद ॥ चंद्रमापर्यंतभेद ॥ ओळखावा ॥ ९ ॥ सहस्कंधचवथा ॥ चंद्रमंडलापासोनितत्वता ॥ नक्षत्रपर्यंतपहातां ॥ विस्तारलाजो ॥ १० ॥ विवस्कंधपांचवा ॥ नक्षत्रापासूनिजाणावा ॥ शनीपर्यंतबरवा ॥ विस्तारलाजो ॥ ११ ॥ षष्ठमपरास्कंध ॥ शनीपासूनित्याचावेध ॥ सप्तऋषीपर्यंतभेद ॥ प्रसिद्धजाणावा ॥ १२ ॥ परीवाहस्कंधसातवा ॥ सप्तऋषीपासोनिस्फुटावा ॥ ध्रुवपर्यंतजाणावा ॥ मिळोनिअसे ॥ १३ ॥ अंतःकरणतोविष्णू ॥ चंद्रमातोमन ॥ बुद्धीकमलासन ॥ हिरण्यगर्भाची ॥ १४ ॥ चित्ततोनारायण ॥ अहंकारगौरीरमण ॥ एवंपंचवीसतत्वांचागुण ॥ लिंगदेहप्रभूचा ॥ १५ ॥ हेंसूक्ष्मभूतांचेंदळवाडें ॥ लिंगदेहईश्वराचेंकुडें ॥ तथापिविषयसुख नातुडे ॥ स्थूळदेहावीण ॥ १६ ॥ तयास्थूळदेहाचेंनिर्माण ॥ नाहींपंचीकृतभूतींविण ॥ म्हणूनिभूतांचेंपंचीकरण ॥ देवेंआरंभिलें ॥ १७ ॥ एकेकभूतपंचधाकीजे ॥ पांचहीपांचाठाईं मेळविजे ॥ ह्यापंचीकृतप्रकारबोलिजे ॥ वेदांतशास्त्रीं ॥ १८ ॥ तोपंचीकृतप्रकार ॥ करिताझालाजगदीश्वर ॥ तेथींचासांगिजेलनिर्धार ॥ तोऐकजस्फ ॥ १९ ॥ सर्वेश्वरेंअवलोकिलें ॥ गगनपंचधाविभागिलें ॥ तेंअंतःकरणरूपेंराहिलें ॥ आपणापेंची ॥ २० ॥ ध्यानांशेंवायूसीं ॥ श्रोत्रांशेंतेजासीं ॥ वाचाआपींशब्दपृथ्वीसीं ॥ गगनमिळतेंझालें ॥ २१ ॥ पवनमनोरूपें ॥

आकाशींसमर्थे ॥ समानांशें आपणपें ॥ अधिष्ठिताझाला ॥ २२ ॥ तत्वांशेंपावकीं ॥ पाणींद्रियेंउदकीं ॥ स्पर्शांशेंपृथ्वीयेसिकीं ॥ वायूमिळताझाला ॥ २३ ॥ तेजबुध्याकारें ॥ आकाशीं संचरे ॥ पवनींप्रवेशेबारे ॥ उदानरूपें ॥ २४ ॥ चक्षूरूपराहिलेंआपणपां ॥ पादेंद्रियमिळालें आपा ॥ रूपांशेंपृथ्वीसिपां ॥ तेजमिळतेंझालें ॥ २५ ॥ उदकचित्तांशें ॥ आकाशींप्रवेशे ॥ पवनींसमरसे ॥ प्राणरूपें ॥ २६ ॥ जिव्हांशेंतेजासी ॥ आपणपांस्थिरावलेंशिश्नेंसी ॥ रसांशें-पृथ्वीसी ॥ आपमिळतेंझालें ॥ २७ ॥ अहंकारेंधरणी ॥ प्रवेशलीगगनीं ॥ अपानरूपेंपवनीं ॥ मिळतीझाली ॥ २८ ॥ घ्राणेंद्रियेंतेजासीमिळाली ॥ गुदेंद्रियेंआपासीप्रवेशली ॥ गंधरूपेंनिजस्थानीराहिली ॥ धरित्रीहे ॥ २९ ॥ यापरीपंचीकृतें ॥ स्थूलपंचमहाभूतें ॥ गुणकर्म-धर्मसहितें ॥ निपजतींझालीं ॥ ३० ॥ कवणभूताचेंकवण ॥ कर्मधर्मगुण ॥ तेसांगेनविवंचून ॥ ऐकपांतूं ॥ ३१ ॥ सच्छिद्रताहाधर्म ॥ अवकाशप्रदानकर्म ॥ शब्दगुणबुझवर्म ॥ आकाशींचें ॥ ३२ ॥ शब्दस्पर्शहेगुण ॥ चांचल्यताहाधर्मजाण ॥ वहनादिककर्मकरण ॥ वायूचेंपैं ॥ ३३ ॥ शब्दस्पर्शरूप ॥ हेतेजींगुणत्रयाचाआरोप ॥ उष्णत्वहाधर्मदेख ॥ कर्मपचनादिक ॥ ३४ ॥ शब्दस्पर्शरूपरस ॥ आपींहेगुणसमरस ॥ द्रवत्वधर्मबहुवस ॥ क्रूदनादिक ॥ ३५ ॥ शब्दस्पर्शरसरूपगंध ॥ हेगुणपृथ्वीचेप्रसिद्ध ॥ कठिणत्वधर्मकर्मस्वतःसिद्ध ॥ धारणादिक ॥ ३६ ॥ कारणभूतांचेगुण ॥ कार्यानुरूपवर्ततीजाण ॥ जैसेंजळींचेंसार्द्रपण ॥ वर्ततेतरंगासवें ॥ ३७ ॥ एकेकभूतींएकएक ॥ विशेषगुणमुख्यनायक ॥ अन्यभूतांचेआगंतुक ॥ वर्ततीकारणत्वें ॥ ३८ ॥ शब्दगुणअसेआकाशीं ॥ म्हणूनिवेद्यश्रोत्रेंद्रियासी ॥ गग

नापासूनिजन्मवायूसी ॥ म्हणूनिद्विगुणतो ॥ ३९ ॥ शब्दस्पर्शगुणवायोसी ॥ म्हणोनिवेद्य-
श्रोत्रत्वचेसी ॥ वायूपासावजन्मतेजासी ॥ म्हणूनित्रिगुणतें ॥ ४० ॥ शब्दस्पर्शरूपहेगु-
णतेजासी ॥ म्हणूनिवेद्यश्रोत्रत्वचाचक्षूसी ॥ तेजापासावजन्मआपासी ॥ तेंचतुर्गुणगा
॥ ४१ ॥ शब्दस्पर्शरूपरसहेगुण ॥ आपासीम्हणूनिदृश्ययण ॥ श्रोत्रत्वचाचक्षुजिव्हाजा
ण ॥ जळासिगा ॥ ४२ ॥ उदकापासूनिजन्मली ॥ म्हणूनिगुणपंचकेंआथिली ॥ इंद्रियप
चकासीवेद्यझाली ॥ धरित्रीहे ॥ ४३ ॥ आपुलेनिइच्छामात्रें ॥ पंचभूतेंविचित्रें ॥ कालऊनि
रसतन्मात्रें ॥ कर्दमकेला ॥ ४४ ॥ असोहींस्थूलमहाभूतें ॥ सर्वेश्वरेंकेलींपंचीकृतें ॥ मगस्थूल
देहअनंतें ॥ निर्मिलाकैसा ॥ ४५ ॥ महातेजाचेनिप्रभावें ॥ कर्दमशोषिलास्वभावें ॥ मगनिर्मिलें
देहभावें ॥ ब्रह्मांडहें ॥ ४६ ॥ देवतामयलिंगदेह ॥ तयाचेंस्थूलशरीरगृह ॥ म्हणूनिदेवेंअव
यवसमूह ॥ रचिलेंब्रह्मांडहें ॥ ४७ ॥ सप्तपाताळतेचरण ॥ तेथेंत्रिविक्रमाचेंअधिष्ठान
॥ तेथींचीविवंचनासांगेन ॥ तेऐकपातूं ॥ ४८ ॥ सातवेंपाताळतेंतळ ॥ विराटपुरुषा
चेंपादतळ ॥ प्रपदतेरसातळ ॥ जाणावेंपैं ॥ ४९ ॥ गुल्फद्वयतेंमहातळ ॥ पोटरीयात
लातल ॥ सुतलतेंजानुयुगल ॥ विश्वरूपाचें ॥ ॥ ५० ॥ वितलआणि
अतल ॥ हेंजाणावेंऊरुयुगुल ॥ कटिप्रदेशांतमहीतल ॥ बोलरबावें ॥ ५१ ॥ तृणवृक्षगुल्मल
ता ॥ त्यारोमावलीसमस्ता ॥ गंगादिनानासरिता ॥ त्यानाडिचक्रें ॥ ५२ ॥ सप्तमहीसागर ॥
तेंदेवाचेंउदर ॥ तेथेंवडवानळतेंजठर ॥ वह्निजाणावा ॥ ५३ ॥ नाभिस्थानतेंनभमंडळ ॥
ज्योतिर्लोकतेंवक्षस्थळ ॥ महर्लोककंठनाळ ॥ विराटाचें ॥ ५४ ॥ जनोलोकतेंवदन ॥ तपो

लोकतेंललाटस्थान ॥ मस्तकब्रह्मभुवन ॥ सत्यलोकपैं ॥ ५५ ॥ इंद्रलोकतेहात ॥ इंद्राक्षी
अधिष्ठानजेथ ॥ दिशाचापोकळपंथ ॥ तींकर्णरंध्रें ॥ ५६ ॥ तरणीचेंमंडळ ॥ तेंजाणावें
नेत्रयुगुळ ॥ तेथेंचक्षुरिंद्रियविशाल ॥ सूर्यांसारखें ॥ ५७ ॥ पुत्रकलत्रस्नेहदांत ॥ यमदाढा
उद्यत ॥ वरुणलोकविख्यात ॥ तेजिव्हाजाणावी ॥ ५८ ॥ प्रजापतिलोकतेंशिश्न ॥ निरयलो
कगुदस्थान ॥ जलवृष्टीरेतजाण ॥ विराटपुरुषाचें ॥ ५९ ॥ एकाचीदेहामाझारी ॥ जैसी-
कृमीचीभरोवरी ॥ तेणेंसमस्तेंसीचतुरी ॥ एकाचबोलिजे ॥ ६० ॥ तैशाचौऱ्यायशीलक्षयोनी
॥ असतीब्रह्मांडभुवनीं ॥ तिहींसहितवेदपुराणीं ॥ ब्रह्मांडबोलिजे ॥ ६१ ॥ ऐसाहाब्रह्मांड
गोल ॥ पंचभूतांचानिखिल ॥ याभीतरीसकल ॥ जीवसमूह ॥ ६२ ॥ याभूगोलादशगु
ण ॥ बाह्यपृथ्वीचेंआवरण ॥ पृथ्वीसीदशगुणवेष्टुन ॥ आवरणउदकाचें ॥ ६३ ॥ उदका
दशोत्तर ॥ धडाडितवैश्वानर ॥ तयादशगुणसमीर ॥ आवरणगा ॥ ६४ ॥ तयादशगुणअ
धिक ॥ बाहेरीनभाचाकंचुक ॥ नभादशगुणकौतुक ॥ अहंकाराचें ॥ ६५ ॥ अहंकारदश-
गुण ॥ महत्तत्वाचेंपांघुरण ॥ ऐसेंहेंसप्तावरण ॥ ब्रह्मांडपैं ॥ ६६ ॥ जैसासप्तकंचुकपिंड ॥ ते
सेंचिहेंब्रह्मांड ॥ म्हणूनिउभयतांचेंकोड ॥ एकसारिखें ॥ ६७ ॥ ऐसियाब्रह्मांडाच्याको-
टी ॥ उपजतीमायादेवीच्यापोटीं ॥ असोहेतत्वसृष्टीपरिपाठी ॥ तुजनिरूपिलीहे ॥ ६८ ॥ हें
ब्रह्मांडस्थूलशरीर ॥ श्रीप्रभूचागाविस्तार ॥ तेथेंसृष्टिरचनेचाउभार ॥ तेजागृतीअवस्था
॥ ६९ ॥ स्थूलदेहब्रह्मांड ॥ सृष्टीअवस्थाप्रचंड ॥ यादोहींचाअभिमानीअखंड ॥ जोब्रह्मासृ १२
ष्टिकर्ता ॥ ७० ॥ प्रणवाचीप्रथममात्रा ॥ अकाराक्षरजेपवित्रा ॥ आतांदोहींच्याचरित्रा ॥

बोलतसे ॥ ७१ ॥ हिरण्यगर्भाख्यलिंगदेह ॥ जेथेंहरीअभिमानीहोय ॥ तेथेंस्थितीअवस्था
निःसंदेह ॥ स्वप्नबोलिजे ॥ ७२ ॥ हिरण्यगर्भस्थितीअवस्था ॥ यादोहींचाअभिमानीभोक्ता
॥ जोविष्णुतारीबुडतां ॥ भवसागरीं ॥ ७३ ॥ यात्रयातेंअसेंबोलत ॥ प्रणवींचाउकारजो
विख्यात ॥ द्वितीयमात्राऐसासंकेत ॥ तेथेंबोलिजे ॥ ७४ ॥ देवाचाकारणदेहप्रकृती ॥ जे
थेंमहाप्रळयसुषुप्ती ॥ यादोहींचाअभिमानीगौरीपति ॥ तेथेंबोलिजे ॥ ७५ ॥ यातिहीं
चाउच्चार ॥ करीतृतीयमात्रामकार ॥ असोसकलहीओंकार ॥ विस्तारला ॥ ७६ ॥ विरा
टहिरण्यगर्भमाया ॥ हेसर्वेश्वराचेदेहत्रय ॥ उत्पत्तीस्थितीप्रळय ॥ अवस्थात्रयपैं ॥ ७७ ॥
ब्रह्माविष्णुमहेश्वर ॥ हेअभिमानीसुरवर ॥ अकारउकारमकार ॥ मात्रात्रयहे ॥ ७८ ॥
रजसत्वतमहेगुणत्रय ॥ प्रणवांचेंपादत्रय ॥ असोहेउभवणीमायामय ॥ जेणेंरचिली ॥ ७९ ॥
हेकारणरूपउपाधी ॥ सर्वेश्वरींवर्तेमिश्रबुद्धी ॥ केवळब्रह्मींविशुद्धी ॥ तेआथीचिना ॥ ८० ॥ हा
कारणोपाधीमिश्रित ॥ निरूपिलाशबलतत्पदार्थ ॥ श्रीमुकुंदमुनित्वंपदार्थ ॥ आतांसांगिजे
ल ॥ ८१ ॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेईश्वरतनुत्रयकथनंनामच-
तुर्थप्रकरणंसमाप्तं ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः ॥ तंवबोलिलाशिष्याचाराणा ॥ जीवईश्वरब्र
ह्मांचेंलक्षण ॥ राउळेंनिरूपिलेंपूर्ण ॥ मजकृपाबुद्धि ॥ १ ॥ आतांजीवसृष्टीचीकथा ॥ सां
गावीश्रीगुरुनाथा ॥ माझीफिटेसंदेहव्यथा ॥ आत्मविषयींची ॥ २ ॥ ऐसीशिष्याचीवि
नवणी ॥ श्रीगुरुराजेंऐकूनी ॥ मगप्रेमभावेंआलिंगुनी ॥ बोलताझाला ॥ ३ ॥ बारेतु
झेप्रश्नें ॥ झालेंसुखाचेंपारणें ॥ ऐकसावधानपणें ॥ बोलिजेलजें ॥ ४ ॥ हांगाआपुलाअ

लंकार ॥ चोरवकरीजोसोनार ॥ तयाचाउपकार ॥ नविसरीजेपैं ॥ ५ ॥ तैसेंआपुलेंनिजस्व
रव ॥ तुवांस्मरविलेंदेरव ॥ जेंस्फुरलेंउन्मेष ॥ मजईश्वरविषयीं ॥ ६ ॥ घरोघरींरंकाहा
णी ॥ एकपुसेएकवारवाणी ॥ तयाब्रह्मस्वरवाचीशिराणी ॥ हनदेवांसिकेंची ॥ ७ ॥ आ-
त्मयाचेंपरिज्ञान ॥ हेंतत्पदार्थशोधन ॥ एतदर्थीसंन्यासादिकसाधन ॥ श्रुतीबोलती ॥
८ ॥ तत्पदार्थईश्वरेंवीण ॥ त्वंपदार्थानाहींवर्तन ॥ म्हणूनिपुनरपिकथन ॥ ऐकतत्पदीं-
चें ॥ ९ ॥ जोपरमात्मामहाविष्णु ॥ आदिपुरुषभगवान्तु ॥ जोसच्चिदानंदतनु ॥ पूर्वीनिरूपि
ला ॥ १० ॥ जोसर्वात्मासर्वसाक्षी ॥ सर्वेश्वरसर्वकुक्षी ॥ जोकांहींचनुपेक्षी ॥ निजभक्तांतें
॥ ११ ॥ जोदेवअतिलाघवी ॥ नाहींतेंब्रह्मगोलदारववी ॥ गेलेंम्हणोनीलपवी ॥ जेथींचें
तेथें ॥ १२ ॥ जयासीकानावीणऐकणें ॥ डोळ्यांवीणदेरवणें ॥ जिव्हेवीणचारवणें ॥ सर्व
रसातें ॥ १३ ॥ पायावीणसर्वचालणें ॥ हातांवीणदेणेंघेणें ॥ तयाजीवांतेंउद्धारणें ॥ इच्छा
मात्रें ॥ १४ ॥ जोजवळीचीपरीअतिदुरी ॥ दूरस्थपरीजीवाभीतरी ॥ जयाचीसत्तानिज-
व्यापारीं ॥ वर्तेइंद्रियग्राम ॥ १५ ॥ प्रतिग्रामींअवभासक ॥ जैसातरणीचएक ॥ तोसर्व-
जीवांप्रकाशक ॥ परमात्माचियेपैं ॥ १६ ॥ तोचिशबलतत्पदार्थ ॥ ज्ञानविग्रहअमूर्त ॥ स
र्वव्यापकपरीमूर्तिमंत ॥ भक्तांकारणें ॥ १७ ॥ नटनाट्याधरिता ॥ आपणयातेंनभुले-
सर्वथा ॥ तैसेनानाअवतारघेतां ॥ नभुलेस्वस्वरूप ॥ १८ ॥ सगुणरूपमायिक ॥ ऐसें
मानूनियांदेरव ॥ जेनभजतीकौतुक ॥ तेमूढजाणावे ॥ १९ ॥ सोंगसंपादितांतोषलेपणें ॥ १३
नटासीदीजेतीअलंकारभूषणें ॥ सोंगमिथ्यापरियावणें ॥ नटासीचि ॥ २० ॥ तैसेंकीरमायि

कअवतरण ॥ तेथें कीजे जें भजन ॥ तें होय समर्पण ॥ जगदीश्वरीं ॥ २१ ॥ म्हणूनि सर्वेश्वरातें
भजन ॥ कांहीं तें न व्हे अप्रमाण ॥ जें भक्तांसी कैवल्यसाधन ॥ ज्ञानद्वारें ॥ २२ ॥ श्रवणकीर्तन
स्मरण ॥ पादसेवन अर्चन वंदन ॥ दास्य सख्य आत्मनिवेदन ॥ हे भक्ति नवविधा पैं ॥ २३ ॥ न
वलक्षण भजनें ॥ सर्वेश्वर आभारलेपणें ॥ ज्ञान देऊनि बंधनें ॥ तोडी निजसेवकांचीं ॥ २४ ॥
तो देव परमात्मा ॥ ब्रह्म होईना जीवात्मा ॥ प्रपंच गाईचा अनात्मा ॥ तो देव कैसेनी म्हणावा ॥
२५ ॥ ब्रह्म तो ईश्वर कां न म्हणावा ॥ ऐसा साक्षेपीं बोल ऐकावा ॥ तत्त्वतः अद्वैत परी जाणा
वा ॥ भेद औपाधिक ॥ २६ ॥ अहंता ममता प्रयत्नरहित ॥ इच्छादि शक्तिचक्रें विवर्जित ॥ तें
ब्रह्म तूं आधींच तत्त्वता ॥ ईश्वर कैसेनि गा ॥ २७ ॥ इच्छादि शक्तिचक्रासी नियंता ॥ जो सृष्टि-
स्थितिसंहारकरिता ॥ षड्गुणैश्वर्यांचा अधिष्ठिता ॥ तो ईश्वर जाणावा ॥ २८ ॥ जो अविद्याका
मकर्मैं वेष्टित ॥ अज्ञानवशें स्वरूपभुलत ॥ जो सुखदुःखें व्याकुलित ॥ तो ईश्वर कैसेनि गा ॥
२९ ॥ जीवासी तत्त्वज्ञानाविण ॥ नाहीं भवबंधच्छेदन ॥ तीं करावी सोडवण ॥ ईश्वरें चि कीं ॥ ३० ॥
ब्रह्म तव निर्गुण निराकार ॥ तेथें नाहीं उपदेशव्यवहार ॥ अविद्यक जीव अनीश्वर ॥ स्वयें आज्ञा
नियें ॥ ३१ ॥ तरल्यानें बुडता तारावा ॥ प्रबुद्धें निद्रिस्थ चेववावा ॥ तेवीं नित्यमुक्त प्रभूनें सोडवा
वा ॥ जीवसंघ हा ॥ ३२ ॥ अविद्या कीर बंध मिथ्या ॥ परी जीवासी पडिये सत्या ॥ जैसी स्वप्नींची
लटकी व्यवस्था ॥ परी निद्रिस्थासी साच होय ॥ ३३ ॥ अविद्याबंधन साच होतें ॥ तरी ज्ञाना-
चेनि कां लोटतें ॥ देवासी थोर सायास पडते ॥ बंधमोक्षाचे ॥ ३४ ॥ तें चि अज्ञान कैसें ॥ के
वळ नाहीं तें चि आभासे ॥ शून्य चैतन्याला विलेपिसें ॥ जीवदशेचें ॥ ३५ ॥ तया अज्ञा

नाचीस्थिती ॥ जोओळखेगानिगुती ॥ नयातेंनबाधीहेसंसृती ॥ म्हणूनीऐकतूं ॥३६॥ जोश
क्तीचक्राचागोसावी ॥ सत्यसंकल्पमायावी ॥ अपारजीवसृष्टीहोवावी ॥ ऐसेंचिंतिताझा-
ला ॥ ३७ ॥ प्रपंचानुसंधानकरितां ॥ किंचित्स्वरूपींझालीदुश्चिन्तता ॥ तेथेंउठिलियाअन-
ता ॥ अज्ञानशक्ती ॥३८॥ स्वरूपींदुश्चितपण ॥ हेंचिअज्ञानाचेंलक्षण ॥ जेणेंचेतन्यासीभ
रेअवतरण ॥ अहंतेचें ॥ ३९ ॥ अवयवहस्तपादादिक ॥ एकादेहाचेजेसेअनेक ॥ तेसेअज्ञा
नसंगेंअसंख्य ॥ अंशमायादेवीचे ॥ ४० ॥ एकाचबुद्धीच्याअनेकवृत्ती ॥ तेवीमायेच्याअने
कशक्ती ॥ जाणिवेनेणिवेच्याप्रतीति ॥ जगप्रसिद्धकीं ॥ ४१ ॥ मायादेवीचागोसावी ॥ ज्ञा-
नशक्तीमायावी ॥ प्रविष्टझालियाजीवात्मभावीं ॥ तोचिबोलिजे ॥ ४२ ॥ जेसामुख्यएक
सविता ॥ प्रतिबिंबासीतरीअनेकता ॥ तेसीईश्वरींअसेअनेकद्वैतता ॥ उपाधिभेदें ॥ ४३ ॥
जेवींमुख्यसूर्यमंडल ॥ तेंअसेनिश्चल ॥ प्रतिबिंबसूर्यतेंव्याकुल ॥ तरंगवशें ॥ ४४ ॥ तेसें
नित्यानंदभरित ॥ ईश्वरअसेवर्तत ॥ जीवसंगेंव्याकुलहोत ॥ अज्ञानवशें ॥ ४५ ॥ तळींचेंपा
णीअसतचिअसे ॥ तदंशतरंगांसीजन्ममरणदिसे ॥ तेसादेवपरीविनाशे ॥ जीवसंगेंहा ॥ ४६
॥ तरंगाचाजन्ममरणीं ॥ जेविनघेपिजेपाणी ॥ तेसीजीवधर्मांचीघाणी ॥ ईश्वरींनलगे ॥
४७ ॥ पाणीयासीकींजेवेगळें ॥ तरंगचिनाहींकवणियेकाळें ॥ परीतरंगधर्मतेजळें ॥ त्य-
जिलेचिकीं ॥ ४८ ॥ तेसेंपरमात्म्याचियेसत्ते ॥ सकलजीवआसतीवर्तत ॥ परीजीवधर्मे
कदाचित ॥ नघेपिजेतो ॥ ४९ ॥ आतांअसोहेशब्दरचना ॥ चैतन्यें अधिष्ठितांअज्ञाना ॥ त
त्क्षणींविपरीतज्ञाना ॥ तेथेंचिअभास ॥ ५० ॥ रज्जुविषयींजेंअज्ञान ॥ तयासीद्रष्टाचि

अधिष्ठान ॥ सर्पाकारेंविपरीतज्ञान ॥ उठिलेंतेथेंचिपें ॥ ५१ ॥ म्हणूनिअज्ञानअन्यथाज्ञान ॥ उभ
यासीचैतन्यअधिष्ठान ॥ जडवर्गासीस्वतंत्रपण ॥ तेंठाईंचनाहीं ॥ ५२ ॥ रज्जूआपणातेंनेणें ॥
नाहींसर्पाकारजाणणें ॥ म्हणूनिअज्ञानअन्यथाज्ञानें ॥ अजडींआत्मरूपीं ॥ ५३ ॥ सूर्यर
श्मीचेमेघहोती ॥ तेसूर्यातेंचिआवरिती ॥ परीसूर्यातेंलोपवूंनशकती ॥ दिवसपणातें ॥ ५४ ॥
तैसेंआपुलेयाअधिष्ठानातें ॥ अज्ञानआवरीआत्मयातें ॥ साक्षित्वलक्षणींप्रकाशातें ॥
कवणनिवारी ॥ ५५ ॥ आत्माआपणयांतेंकीरनेणे ॥ परीसर्वातेंसाक्षिलेंजाणे ॥ हेंनिवा
रावेंकवणें ॥ विचारियां ॥ ५६ ॥ अज्ञानअविद्याआवरिका ॥ विपरीतज्ञानविक्षेपिका ॥
ह्याद्विविधासंसारदायका ॥ जीवात्मयासी ॥ ५७ ॥ अविद्याप्रकृतीचाप्रवेश ॥ म्हणूनिप्रकृ-
तीऐसानिर्देश ॥ जीवपरमपुरुषाचाअंश ॥ म्हणूनिपुरुषतो ॥ ५८ ॥ स्वरूपपरिपूर्णत्वाका
रणें ॥ परमपुरुषऐसेंबोलणें ॥ हेंबृहदारण्यकातेंपुसणें ॥ नामनिर्वचन ॥ ५९ ॥ स्थूलदेह
तोचिपुर ॥ तेथेंजीवनिद्रिस्थनिरंतर ॥ म्हणूनितोपुरुषहेंउत्तर ॥ व्याकरणसिद्ध ॥ ६० ॥ ऐ-
सींप्रकृतिपुरुषाचींद्वंद्वें ॥ उठलींअनादिसिद्धें ॥ हेंभगवद्गीतेंतगोविंदें ॥ निरूपिलेंअसे ॥ ६१
॥ ब्रह्मतेंतवनित्यशुद्ध ॥ ब्रह्मविवर्तअनादिसिद्ध ॥ मायामयजीवसृष्टिविविध ॥ तेहीअना-
दीची ॥ ६२ ॥ निरूपिलेंजेंअज्ञान ॥ तेंजीवाचेंदेहकारण ॥ असोहेंव्यालेंअन्यथाज्ञान ॥ लिं
गदेहातें ॥ ६३ ॥ अविद्यादर्पणींप्रतिबिंबत ॥ प्रविष्टजीवस्वरूपेंअनंत ॥ हिरण्यगर्भतेथेंसं
चरत ॥ लिंगरूपें ॥ ६४ ॥ सूर्यदर्पणींप्रतिबिंबतां ॥ सरसीचचालेप्रकाशता ॥ तैसालिंगदेहप्र
गटतां ॥ विलंबनलगे ॥ ६५ ॥ निर्विषयप्रथमस्फुरण ॥ तेंजाणावेंअंतःकरण ॥ संकल्पविक

ल्यात्मकमन॥ ओळखावेंपैं॥६६॥स्फुरतपदार्थाचाआकार॥ तेथींचाकीजेनिर्धार॥ऐ-
सानिश्चयात्मकदृत्यंकुर॥तेबुद्धिजाणावी॥६७॥ चित्तचेतव्यलक्षण॥ जेंवृत्तीचेंस्फुरण
॥अनुसंधानात्मकजाण॥ चित्तरूपें॥६८॥ देहींअहंभावातेंउठवी॥पदार्थममतेतेंधरवी
॥तोअहंकारजीवातेंभोगवी॥सुखदुःखातें॥६९॥प्रकृतिपुरुषाचासमयोगीं॥अंतःकरण
पंचकाचाअंगीं॥स्फुरतीयेचंचलतेचावेगीं॥झालेपंचप्राण॥७०॥ कवणप्राणाचेंकवण॥-
कैसेंस्वरूपलक्षण॥कवणव्यापारकवणस्थान॥तेंजाणावेंपैं॥७१॥आपादतलमस्तक
देहातें॥ व्यापूनिभोगीभुक्तरसातें॥देहींचियासर्वनाडीतें॥ व्यापिलेंव्यानें॥७२॥ स-
माननाभिदेशींवसे॥परीदेहाचेसर्वसंधीपैंसे॥तेणेंलवतीआपैसे॥ हस्तपादादिक॥७३
॥उदानाचेंकंठस्थानमंदिर॥ करीइच्छादिव्यापार॥स्वप्नदावीनानाविकार॥ निद्रिस्थासी
॥७४॥अपानासीगुदस्थानींबैसणें॥सदांअधोगतीचालणें॥मलमूत्रविसर्गकरणें॥ व्या-
पारतयाचा॥७५॥नासामार्गींप्राणासीरिघनिघ॥ प्रवेशनिर्गमाचीलगबग॥क्षुधातृषे-
चीलगसग॥होयतयाचेनी॥७६॥अंतःकरणवृत्तीशब्दोन्मुख॥तेंश्रोत्रेंद्रियओळख॥
तयातेंकर्णरंध्रींबैसक॥तेथूनिघेईशब्दातें॥७७॥स्पर्शविषयातेंनिवडिती॥ जेमनाचिया
वृत्ती॥तेंत्वगिंद्रियऐसीस्थिती॥ ओळखावी॥ ७८॥ जोवृत्तिबुद्धीच्यापोटीं॥स्वरूपग्रह
णोन्मुखउठी॥तेंचक्षुडोळयाचेवाटीं॥ बैसूनिघेरूपातें॥७९॥रसग्रहणोन्मुखचित्तवृत्ती
॥तोचिनर्तकीमिरवती॥सुखरंगींहोयनाचती॥रसभावें॥८०॥ अहंकारगजाच्याकुंभस्था
नीं॥घ्राणमुक्ताफळझालेंरूपाणी॥गंधप्रकाशाचीफुलावणी॥तेंनासापुटीं॥८१॥शब्द

१५

बोलूंपहाती ॥ जेअंतःकरणाचीवृत्ति ॥ तेवागेंद्रियसुखेंकरिती ॥ बोलेमातृकाक्षरीं ॥ ८२ ॥
मनींचीएकवासना ॥ करींग्रहणोपादानकल्पना ॥ व्यापारार्थहोतीआरोहणा ॥ पाणींद्रि
येंकरिती ॥ ८३ ॥ बुद्धीचावृत्तिविशेष ॥ अध्वसंक्रमणदोषउन्मेष ॥ होऊनीगगनासन्मुख
॥ चेष्टवीतचरणातें ॥ ८४ ॥ आत्मयाकृष्णाच्याघरीं ॥ झालाचित्तरुक्मिणीच्याउदरीं ॥ शि
श्नमन्मथाचीचाडधरी ॥ रतिसुखाची ॥ ८५ ॥ अहंकारबीजाचाअंकुर ॥ करूंपाहेमळोत्स
र्गव्यापार ॥ गुदस्थानींबैसूनिनिर्धार ॥ पायुइंद्रियेंकरी ॥ ८६ ॥ अंतःकरणपंचकवृत्ति ॥ श
ब्दादिविषयाकारस्फूर्ती ॥ तेचिपंचविषयबोलिजेति ॥ लिंगदेहाचे ॥ ८७ ॥ एवंपंचवीसक
ळांचा ॥ सूक्ष्मदेहजीवाचा ॥ हिरण्यगर्भतेथींचा ॥ अधिदैवतपें ॥ ८८ ॥ इंद्रियेंसर्वेश्वरा-
चीं ॥ तींअधिदैवतेंजीवाचीं ॥ हेजाणावीविवंचनातेथींची ॥ अधिभूतसहित ॥ ८९ ॥ अ
ध्यात्मअंतःकरण ॥ अधिभूतनिर्विकल्पस्फुरण ॥ तेथींचेंअधिदैवतजाण ॥ वैकुंठनाथ ॥
९० ॥ मनअध्यात्मनिश्चित ॥ मंतव्यअधिभूत ॥ चंद्रमाअधिदैवत ॥ जाणावेंपें ॥ ९१ ॥ बु-
द्धिअध्यात्मजेथ ॥ बोधव्यअधिभूततेथ ॥ ब्रह्माअधिदैवत ॥ जाणावेंपें ॥ ९२ ॥ चित्त-
अध्यात्मजेथ ॥ चेतव्यअधिभूत ॥ ब्रह्माअधिदैवत ॥ जाणावेंपें ॥ ९३ ॥ अहंकारअध्या
त्मजेथें ॥ अहंकृतत्वअधिभूत ॥ श्रीरुद्रअधिदैवत ॥ निरंतरपें ॥ ९४ ॥ श्रोत्रअध्यात्म
जेथ ॥ श्रोतव्यअधिभूत ॥ दिशाअधिदैवत ॥ सर्वथैवगा ॥ ९५ ॥ त्वचाअध्यात्मजेथ ॥
स्पर्शत्वअधिभूत ॥ वायुअधिदैवत ॥ प्रसिद्धजाणावा ॥ ९६ ॥ चक्षुअध्यात्मजेथ ॥ दृ-
ष्टत्वअधिभूत ॥ सूर्यअधिदैवत ॥ विख्यातपें ॥ ९७ ॥ जिह्वेंद्रियअध्यात्मजेथ ॥ रस

यितव्यअधिभूत ॥ वरुणअधिदैवत ॥ ओळखावें ॥ ९८ ॥ घ्राणेंद्रियअध्यात्मजेथ ॥ गंध
त्वअधिभूत ॥ अश्विनौदेवअधिदैवत ॥ विख्यातपें ॥ ९९ ॥ वाचाअध्यात्मजेथ ॥ वक्तव्यअ
धिभूत ॥ वैश्वानरअधिदैवत ॥ जाणावेंपें ॥ १०० ॥ पाणींद्रियअध्यात्मजेथ ॥ गृहीतव्यअ
धिभूत ॥ इंद्रअधिदैवत ॥ निभ्रांतपें ॥ १०१ ॥ पादेंद्रियअध्यात्मजेथ ॥ गंतव्यअधिभूत ॥
त्रिविक्रमअधिदैवत ॥ बुझावेंगा ॥ १०२ ॥ उपस्थेंद्रियअध्यात्मजेथ ॥ आनंदयितव्यअधि
भूत ॥ प्रजापतिअधिदैवत ॥ जाणावेंगा ॥ १०३ ॥ पायुअध्यात्मजेथ ॥ विसर्गअधिभूत ॥
नैर्ऋतीअधिदैवत ॥ प्रसिद्धजाणावें ॥ १०४ ॥ अज्ञानअध्यात्मजेथ ॥ विकारयितव्यअधि
भूत ॥ पुरुषअधिदैवत ॥ निभ्रांतपें ॥ १०५ ॥ जडत्वकारणप्राणासी ॥ नेवींचविषयपंच
कासी ॥ अध्यात्मादीकतयासी ॥ विभागनाहीं ॥ १०६ ॥ आणीकएककौतुक ॥ ह्यालिंगदे
हजाणपुर्यष्टक ॥ एकाग्रहोऊनिऐक ॥ निरूपिजेल ॥ १०७ ॥ अविद्याकामकर्म ॥ हेंपुरत्रय
ऐसेंवर्म ॥ अंतःकरणपंचकनाम ॥ चतुःपुराचें ॥ १०८ ॥ ज्ञानेंद्रियाचेंपंचक ॥ तेंपांचवेंपुर
सम्यक ॥ षष्ठकपुरओळख ॥ कर्मेंद्रियेंपंचक ॥ १०९ ॥ पंचप्राणपुरसातवें ॥ विषयपंच
कतेंआठवें ॥ हेंपुर्यष्टकजाणावें ॥ महानुभावीं ॥ ११० ॥ द्रष्ट्याचेंद्रष्टेपण ॥ तेंचिपुर्यष्टका
चेंदहन ॥ जाहालियानिरसेबंधन ॥ जीवात्मयाचें ॥ १११ ॥ असोहाशब्दविस्तार ॥ सांगी
तलालिंगदेहविचार ॥ आतांस्थूलदेहाचाविस्तार ॥ म्हणेमुकुंदराज ॥ ११२ ॥ ॥ इतिश्री
मद्विवेकसिंधौसृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेलिंगदेहनिरूपणनामपंचमप्रकरणंसमाप्तम् ॥
श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ अनादिअज्ञानेंभ्रमला ॥ जीवलिंगशरीरेंआवरला ॥ शुभाशुभ-

कर्मेंबांधिला ॥ जाहालापरवशतो ॥ १ ॥ पुण्यपापाचेंफळ ॥ सुखदुःखपावतुकेवळ ॥ स्वर्ग
नर्कअविचळ ॥ भोगीकर्मवशें ॥ २ ॥ मनुष्यदेहपावोनी ॥ संतअसंतकर्मेंअर्जुनी ॥ संसारी
पावेनानायोनी ॥ श्वानसूकरादिक ॥ ३ ॥ पुण्याचेनिअधिकपणें ॥ स्वर्गसुखभोगणें ॥ पा
पअधिकतरीजाणें ॥ निरयासीआधीं ॥ ४ ॥ आधीकर्मफलभोगीतु ॥ पुण्यपापसमतु-
ल्यकरितु ॥ मगमनुष्ययोनीपावतु ॥ जननीयेगर्भी ॥ ५ ॥ आधींपितृदेहींसंचरे ॥ कव
णीजीवश्वासरंध्रें ॥ कवणीएकजळपानद्वारें ॥ कर्माधीनहोय ॥ ६ ॥ कवणीएकवृष्टी
सरिसा ॥ धान्यावरीपडेअष्टादशा ॥ लीनहोयमाजीअन्नरसा ॥ षड्विधासिगा ॥ ७ ॥ ऋतु
निचियामालिका ॥ मूढदशापावेसम्यका ॥ अन्नरसासरिसेंएका ॥ पडतीपितृदेहीं ॥ ८ ॥ ज
ठराग्नीचेनिसंपर्कें ॥ षड्धातूचेनिपरिपाकें ॥ पावेतिसरेंनिसम्यकें ॥ शुक्रदशेतें ॥ ९ ॥ पंचभू-
तांचेंधान्यनिपजे ॥ तयाचाअन्नरसआपजे ॥ अन्नरसातेंशुक्रबोलिजे ॥ पंचभूतात्मक ॥
१० ॥ पितयाचेंरेत ॥ आणिमातेचेंशोणित ॥ जननीगर्भीहोयमिश्रित ॥ ऋतुकाळीं ॥ ११ ॥ प्रा
णापानाचेनिमेळें ॥ योनिसुखींपितृरेतउसळे ॥ तेथेंलिंगदेहमिसळे ॥ मनोमेळें ॥ १२ ॥ जरी
अधीकपितयाचेंरेत ॥ उणेंहोयमातेचेंशोणित ॥ तरीपुत्रोनिपजेनिश्चित ॥ जननीयेगर्भी
॥ १३ ॥ स्त्रीरक्ताचेनिआधिकपणें ॥ कुमारीसीउपजणें ॥ शुक्रशोणिताचेनिसमतुल्य
पणें ॥ नपुंसकहोय ॥ १४ ॥ पितयाचियारेताचिया ॥ तिन्हीधातूसाररिया ॥ अस्थिशि
रामज्जायेणेंनावेंतिया ॥ निपजतीपैं ॥ १५ ॥ मातेच्याशोणिताचिया ॥ तीनीधातूसार
रिया ॥ त्वचामांसरक्तऐसिया ॥ जननीचेगर्भी ॥ १६ ॥ ऐसेंस्थूलदेहजीवाचें ॥ निपजे

स हाधातूंचें ॥ षट्कोशिकनामयाचें ॥ ऐसें बोलिजे ॥ १७ ॥ असो हा शुक्रशोणिताचा मे
ळ ॥ एक अहोरात्रें होय निश्चळ ॥ पांच अहोरात्रें स्फुदाळ ॥ बुद्बुदाकार ॥ १८ ॥ पक्षदिव
सीं अंडाकार ॥ मासा निपजे शिर ॥ भुजा वक्षस्थळ हा विचार ॥ होय दोमासीं ॥ १९ ॥ ती
मासीं उदर कटी पृष्ठी ॥ चौथ्या समग्र पाद दृष्टी ॥ पांचव्या अस्थि शिरांची दाटी ॥ गर्भासि
होय ॥ २० ॥ षण्मासीं त्वचा रोम ॥ सातव्या नखें केश क्रम ॥ तेव्हांच मग दृती चित्त धर्म ॥
स्मरणादिक ॥ २१ ॥ वरील दोमासीं अतिशोच्यता ॥ तंव गर्भासी उठली प्रसूतव्यथा ॥ मग
तो पावे मूर्च्छावस्था ॥ बाहेर पडे ॥ २२ ॥ व्यथेचेनि अतिभरें ॥ जातीस्मरत्व विसरे ॥ कोहं-
कोहं दीर्घस्वरें ॥ रुदन करी ॥ २३ ॥ ऐसा पंचीकृत पंचभूतांचा ॥ स्थूल देह जीवात्मयाचा
॥ कवण अंश कवण भूतांचा ॥ तो तूं ऐकपां ॥ २४ ॥ रोम आणि त्वचा मांस ॥ अस्थि नाडी
कठिनांश ॥ पंचीकृत पृथ्वीचे साभास ॥ जाणावे पैं ॥ २५ ॥ लाळ मूत्र शोणित ॥ मज्जा
आणि पांचवें रेत ॥ हे द्रवांश आपाचे सत्य ॥ स्थूलशरीरीं ॥ २६ ॥ क्षुधा आणि तृषा नि-
द्रा ॥ आलस्य संग शिवेंद्रा ॥ हे उष्णांश बुझ समग्रा ॥ तेजाचे पैं ॥ २७ ॥ धावन वलन आ
कुंचन ॥ पसरण आणि निरोधन ॥ हे चलनांश पांचही जाण ॥ पंचीकृत वायूचे ॥ २८ ॥ काम
क्रोध शोक मोह भय ॥ हे व्यापकांश पाहे ॥ पंचीकृत नभाचे निःसंशय ॥ जाण स्थूलशरीरीं ॥
२९ ॥ ऐसें हें स्थूलशरीर ॥ लिंगदेहाचें बिढार ॥ तेथें अस तीं षड्विकार ॥ ते ऐकपां तूं ॥ ३० ॥
प्रथम विकार जायते ॥ दुजा अस्ति तिसरा विवर्धते ॥ तुरीय विपरिणमते पंचम अपक्षी
यते ॥ स हावा विनश्यति हे ॥ ३१ ॥ जायते म्हणजे न होउनी होणें ॥ अस्ति म्हणजे नसू

निअसणें ॥ विवर्धतेम्हणजेपावणें ॥ अभिवृद्धीतें ॥ ३२ ॥ विपरिणमतेतेंतारुण्य ॥
अपक्षीयतेवार्धक्यपण ॥ विनश्यतिम्हणजेमरण ॥ षड्विकारहे ॥ ३३ ॥ निरूपिले
साहाहीविकार ॥ इहींयुक्तस्थूलशरीर ॥ तेथेंजागृतीनिरंतर ॥ अवस्थावर्ते ॥ ३४ ॥ स्थू
लदेहजागृतीअवस्था ॥ यादोहींचाअभिमानीविश्वनिरुता ॥ यातिहींसआकारव्यव
स्था ॥ पुढेंजाणावी ॥ ३५ ॥ नेत्रस्थानभोगस्थूल ॥ रजोगुणषड्विधमेळ ॥ प्रणवाचाआ
द्यचरणसकल ॥ ऐसेंबुझावें ॥ ३६ ॥ प्रणवाचाप्रथमचरण ॥ हाषड्विधपेंगुण ॥ तेथींचाअ
र्थकैसाकवण ॥ तोअवधारिजे ॥ ३७ ॥ पंचीकृतभूतांविण ॥ नाहींपिंडब्रह्मांडाचेंव
र्तन ॥ उत्पत्तीजागृतीजाण ॥ तिहींविणनाहीं ॥ ३८ ॥ उत्पत्तीजागृतीवीण ॥ ब्रह्मा
विश्वअभिमानीकवण ॥ तिहींवीणआकारहेरवूण ॥ बोलूंचिनये ॥ ३९ ॥ हेंसकळहीजेथें
नाहीं ॥ तेथेंनेत्रस्थानतेंकायी ॥ स्थूलभागतोही ॥ अघटमान ॥ ४० ॥ रजोगुणाचेंनिअ
भावें ॥ मागीलकांहींचनसंभवे ॥ म्हणूनिसकळहीजाणावें ॥ प्रथमचरण ॥ ४१ ॥ जी
वाचेंलिंगशरीर ॥ तेंस्वप्नावस्थेचेंबिढार ॥ तैजसअभिमानीनिरंतर ॥ तयादोहींचापैं
॥ ४२ ॥ तैजसस्वप्नावस्थालिंगशरीर ॥ यातिहींउकारविस्तार ॥ कंठस्थानतेंमंदिर ॥ या
त्रितयाचें ॥ ४३ ॥ सुखदुःखमिश्रित ॥ तेथेंभोगप्रविविक्त ॥ सत्वगुणअसेप्रसवत ॥
ययापंचकातें ॥ ४४ ॥ तेणेंशींसहितषट्क ॥ जोलिंगदेहप्रवर्तक ॥ द्वितीयचरणऐसी-
व्याख्य ॥ बुझप्रणवाची ॥ ४५ ॥ प्रणवाचाद्वितीयचरण ॥ कैसेंनिहासमस्तगुण ॥ ऐ-
शासाक्षेपीयुक्तीचीरवूण ॥ तेंऐकपांतू ॥ ४६ ॥ नघडेसूक्ष्मभूतांवीण ॥ हिरण्यगर्भीलं

गदेहाचें वर्तन॥ तीहींवीण केंवें संभवन॥ स्थितीस्वप्नावस्थेची॥४७॥ जेथें स्थितीअवस्था
चिनाहीं॥ तेथें अभिमानी कवणाचा काई॥ म्हणूनि विष्णुतेजस दोघेही॥ अभिमानी केसे
॥४८॥ तिहींवीण कंठस्थानासी योग॥ नाहीं प्रविविक्तभोग॥ नेथें सत्वगुणाचा प्रसंग॥ के-
वींबोलावा॥४९॥ येणें समस्तें वीण सर्वज्ञा॥ नाहीं द्वितीयचरणऐसी संज्ञा॥ म्हणूनि तो-
चितो अवज्ञा॥ कवणें करावी॥५०॥ अज्ञान जें कारणशरीर॥ तें स्फ़ुषुप्तीचें क्रीडामंदिर
॥ तयादोहींचा निरंतर॥ प्राज्ञ अभिमानी॥५१॥ प्रज्ञास्फ़ुषुप्ती अज्ञान॥ हें त्रयमकारजाण॥
तयासी हृदयस्थान॥ जाणपैंगा॥५२॥ आनंदभोग हृदयींचा॥ हा विस्तार तमोगुणाचा
॥ तृतीयचरण प्रणवींचा॥ हें सकळ हिगा॥५३॥ हें सकळ हि तृतीयचरण॥ हा अर्थ केवीं
होयघटमान॥ ऐशा आक्षेपीं जाण॥ सांगिजेल जें॥५४॥ प्रसिद्ध महामायेविण॥ ना-
हीं मायाअविद्येचें अधिष्ठान॥ प्रळयस्फ़ुषुप्ती रुद्र प्राज्ञ अभिमान॥ हें कवणासियां॥५५
॥ जरी अभाव यात्रितयासी॥ तरी मकार हीसंज्ञा कवणासी॥ तेथें हृदयस्थान हें कवणा
सी॥ इहीं विण॥५६॥ तिहीं अभिमानाविण॥ यासमस्तांशीं असंभावन॥ आनंदभोग-
तो कवण॥ तेथें तमोगुण केंचा॥५७॥ येणें षड्विधें विण॥ तृतीयचरण बोलिजे कवण॥ म्ह
णूनि तें चितें हें अप्रमाण॥ कांहीं चनव्हे॥५८॥ एवं तिनी मात्रा प्रणवाचिया॥ प्रपंचाकारें
विस्तारलिया॥ ऐशा श्रुती अथर्वणशाखेचिया॥ बोलत असती॥५९॥ एवं स्थूललिंगका
रण॥ हें जीवाचें देहत्रयजाण॥ जागृतीस्वप्नस्फ़ुषुप्ती पूर्ण॥ अवस्थात्रयगा॥६०॥ विश्व
तैजसप्राज्ञ॥ अभिमानी त्रयसर्वज्ञ॥ अकारउकारमकार हीसंज्ञ॥ मात्रात्रयींगा॥६१

नयनकंठहृदय ॥ हें अवस्थेचें स्थानत्रय ॥ स्थूलप्रविविक्त आनंदज्ञेय ॥ भोगत्रयपैं ॥ ६२ ॥
रजसत्वतम हे गुण ॥ अविद्येचे प्रसिद्ध जाण ॥ आद्य द्वितीय तृतीय चरण ॥ प्रणवाचे ॥ ६३ ॥
असो हे सुषुप्ती अज्ञानाची ॥ जागृती स्वप्न ही अवस्था अन्यथाज्ञानाची ॥ ऐसी संसृती अवि
द्येची ॥ जीवात्मयासी ॥ ६४ ॥ जीवासी अविद्या असाधारण ॥ म्हणोनि संसारासी कारण ॥ ना-
नायोनी संसरण ॥ ते गुणकर्मयोगें ॥ ६५ ॥ एकचि अवस्थेआंत ॥ गुणत्रयाची ऐकमात ॥ जे-
णें नानायोनीसी हेत ॥ कर्मद्वारें ॥ ६६ ॥ गुणत्रयाची वृत्ती ॥ सारखी चेष्टे चित्तवृत्ती ॥ मग
इंद्रियें व्यापार करिती ॥ चित्तानुसारें ॥ ६७ ॥ सत्वगुण चित्तीं प्रगटे ॥ तेवेळीं पुण्यवासना
उठे ॥ इंद्रियें करूनी आदटे ॥ परी अंतीं होती शांत ॥ ६८ ॥ निपजती कर्मे सात्विकें ॥ जीं उ-
त्तमयोनीदायकें ॥ तियें पुरविती कौतुकें ॥ स्वर्गसुखाचीं ॥ ६९ ॥ रजोगुण उठे चित्तीं ॥ तेवे-
ळीं अभिलाषी पावे स्थिती ॥ मग इंद्रियें प्रवर्तती ॥ विषयोद्यमीं ॥ ७० ॥ कर्मे निपजती राज
सें ॥ जियें विषयांचेनी अभ्यासें ॥ रजोयोनी कर्मवशें ॥ पावे अनुक्रमें ॥ ७१ ॥ चित्तीं तमोगु
णाचा होय अवतार ॥ तेवेळीं उठे क्रोधज्वर ॥ पापवासनेचें अभ्यंतर ॥ वर्ते इंद्रियग्रामीं ॥ ७२
कर्मे निपजती तामसें ॥ जेहीं नरूप होती आपैसें ॥ मूढयोनींत कर्मवशें ॥ जीव जन्म पावे
॥ ७३ ॥ जेवेळीं जो गुण उठी ॥ तो येरा दोहींतें आणि तळवटीं ॥ तेथें विषयपरिपाठी ॥ ते
सर्वथा नाहीं ॥ ७४ ॥ हें गुणत्रयाचें बंधन ॥ जीवासी पडलें गहन ॥ तंववरी न चुके जन्ममरण
॥ कल्पकोटी ॥ ७५ ॥ ही गुणत्रयाची व्याख्या ॥ जो त्रिगुणसृष्टी असंख्या ॥ जेथें महाप्रळ
यीं सोख्या ॥ नाहीं स्वरूपाचे ॥ ७६ ॥ जंव जीवासी मलिनदशा ॥ तंव न चुके गर्भवासा ॥

आणिनटकेसहसा॥ तुर्याभूमीपें॥ ७७॥ तेंतुर्यादशाकैसी॥ तुजनिरूपिजेलऐसी॥ तरी
अवधाननिजमानसीं॥ दृढकरावें॥ ७८॥ स्वरूपाचें अनुसंधान॥ तेंचिदेहमहाकारण॥
तेंथेंतुर्याअवस्थाजाण॥ सर्वसाक्षिणी॥ ७९॥ तेंचिसा क्षित्वआइक॥ तुजसांगिजेल
कौतुक॥ जेणेंतरलेजनकादिक॥ भवसागरीं॥ ८०॥ मीजागृतीनास्वप्न॥ सुषुप्तीनाकल्प
नाकवण॥ हेअवस्थात्रयमीन॥ नामजआथी॥ ८१॥ मीस्थूलनालिंगदेह॥ अज्ञानना
तत्कार्यमेह॥ निर्विकारविदेह॥ परमात्मामी॥ ८२॥ मीविश्वनातैजस॥ प्राज्ञनोहीपरव-
श॥ हेअभिमानीमीउदास॥ अभिमानशून्य॥ ८३॥ नयनकंठहृदय॥ मजनाहींस्था
नत्रय॥ स्थानमानरहितअद्वय॥ तेंपरब्रह्ममी॥ ८४॥ मीस्थूलनाप्रविविक्त॥ आनंदहीं
नोव्हेसूक्षुप्त॥ असोहेमीनगुणातीत॥ परब्रह्ममी॥ ८५॥ यापरीस्वरूपातें॥ स्वयेंबुझणें
निरुतें॥ तयेअवस्थातुर्येतें॥ बुझीजसू॥ ८६॥ तुर्येचीपरिपक्कता॥ तेचिउन्मनीअवस्था॥
निंबोळियांसमधुरता॥ जैशीपक्कदशें॥ ८७॥ तुर्यातेंशुद्धवासना॥ तेथेंहाचिकडवटप-
णा॥ उन्मनीबुझनिर्वासना॥ म्हणूनिगोडतें॥ ८८॥ जैसीसाखरउदकींविरे॥ परीतेथीं-
चीमधुरताउरे॥ तैसीतुर्यास्वरूपींमुरे॥ तेउन्मनीगा॥ ८९॥ अवस्थापंचमानास्ति॥ ऐसी-
हेवदश्रुती॥ म्हणूनितुर्येचीपरिणामस्थिति॥ तेउन्मनीकीं॥ ९०॥ त्वंपदार्थाचीशोधणूक
॥ तेयेथेंझालीसार्थक॥ तदात्मातोशिष्यटिळक॥ बुझसीउत्तरार्धीं॥ ९१॥ असोहीअवस्था
तुर्या॥ आणिशरीरसायासाया॥ तेथींचाअभिमानीनिश्चया॥ तोप्रत्यगात्मा॥ ९२॥ हेच
तुर्यागामैत्रा॥ प्रणवींचीअर्धमात्रा॥ यांचेंस्थानपवित्रा॥ ब्रह्मरंध्र॥ ९३॥ आनंदाभास-

भोग ॥ यासाहांचासमयोग ॥ ऐसानिपजलाप्रसंग ॥ शब्दसत्त्वें ॥ ९४ ॥ यासमस्तांचागुण
॥ तोप्रणवाचाचतुर्थचरण ॥ स्वरूपींनिर्गुण ॥ नादात्मकतो ॥ ९५ ॥ प्रणवाचेनिचतुर्थच
रणें ॥ हेंसर्वकैसोनहोणें ॥ ऐशाआक्षेपीशाहाणें ॥ आईकतूं ॥ ९६ ॥ गुणसाम्यव्यतिरेकें
॥ महामायाआत्मज्ञानाचीनावंविदेखे ॥ तरीसर्वसाक्षित्वतुर्याकें ॥ अवस्थाद्वयगा ॥ ९७ ॥
याअवस्थेचेनिसंबंधें ॥ अभिमानीयेणेंशब्दें ॥ परमात्माप्रत्यगात्माऐसींद्विविधें ॥ नावेंब्र
ह्मासचिकीं ॥ ९८ ॥ नभासेजेंमहामाया ॥ तेंकैंचेंसाक्षित्वआणितुर्या ॥ तोवीणपरमात्मप्र
त्यगात्मया ॥ अभिमानित्वकैंचें ॥ ९९ ॥ येणेंपूर्वोक्तेंविण ॥ कवणाचेंमूर्धिस्थान ॥ आनं-
दाभासभोगकवण ॥ बोलेचिना ॥ १०० ॥ येणेंशब्दपंचकेंविण ॥ शब्दसत्वाचाविस्तार-
तोकवण ॥ म्हणूनहेंसर्वचतुर्थचरण ॥ प्रणवाचापैं ॥ १०१ ॥ जेथेंवर्णाचानाहींउच्चार
॥ ध्वनिमात्राचाव्यवहार ॥ म्हणूनिअर्धमात्राऐसानिर्धार ॥ जाणिजसतूंचि ॥ २ ॥ तथा
पिचतुर्थचरण ॥ येणेंशब्दें बोलेयोगिजन ॥ तेथेंपरमात्माचिसगुण ॥ निरूपिजेपैं ॥ ३ ॥
मगनादासीहोयविश्रांती ॥ मायेसीहोयउपशांति ॥ उरेकेवळज्ञप्ती ॥ ब्रह्मसत्तामात्रजें
॥ ४ ॥ असोयामहाकारणव्यतिरिक्त ॥ कांहींचनाहींकार्यजात ॥ म्हणूनिप्रपंचासीभिन्न
त्व ॥ नाहींपरब्रह्मीं ॥ ५ ॥ परब्रह्माचियासत्ता ॥ कारणप्रपंचासीअस्तिता ॥ तेणेंहोयवि
द्यमानता ॥ सूक्ष्मप्रपंचासी ॥ ६ ॥ सूक्ष्मप्रपंचाविण ॥ स्थूलप्रपंचासीनाहींवर्तन ॥ ह्मणूनि
कार्यचिकारण ॥ जाणयेणेंन्यायें ॥ ७ ॥ म्हणूनिअकारतोचिउकार ॥ उकारतोचिमकार ॥ म
कारतोचिअनाक्षर ॥ परमात्मापैं ॥ ८ ॥ ऐसेंआपणयाआपणबुझे ॥ तोजीवशब्दबोलिजे

॥ब्रह्मसाक्षात्कारपाविजे॥तेणेंचिपें॥९॥असोहेईश्वरोपाधिसमष्टि॥जीवोपाधिबोलि
जेव्यष्टि॥ऐसीव्यष्टीसमष्टीचीगोष्टी॥तेपादत्रयपैं॥१०॥एवंशबलत्वंपदार्थ॥प्रणवाचे
पादत्रययथार्थ॥अर्धमात्राशोधिलीयाऐक्यार्थ॥होतीअसिपदीं॥११॥तोशोधनक्र-
मकेसा॥ऐसेंम्हणसीगावत्सा॥तरीउत्तरार्धीस्वेच्छा॥बुझसीतूं॥१२॥ऐसीश्रीगुरूची
वाणी॥ऐकोनिशिष्यशिरोमणी॥करिताझालाविनवणी॥श्रीमुकुंदराजम्हणे॥१३॥इ
तिश्रीमद्विवेकसिंधौसृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेस्थूलदेहकथनंनामषष्ठप्रकरणंसमाप्तं॥
॥ ॥श्रीगणेशायनमः॥जयजयजीश्रीगुरुनाथा॥माझियाप्रश्नाचीकथा॥राउळेंनि
रूपिलीसमस्ता॥अनुक्रमें॥१॥मायाअविद्यातेअरिसे॥तेथेंब्रह्मप्रतिबिंबेआपैसें॥
तेजीवेश्वरऐसें॥वेदांतीबोलिले॥२॥परब्रह्मस्वसंवेद्य॥जेंजीवेश्वरावंद्य॥तेथूनिउठती
मायाअविद्या॥विवर्तरूपें॥३॥येथेंआक्षेपअसेथोरु॥मुख्यबिंबाहोयआकारु॥तरीप्रति
बिंबाचाओडंबरु॥दिसेरसदर्पणीं॥४॥निराकारब्रह्मासी॥प्रतिबिंबाचीकुटीकायसी॥
तरीयाआक्षेपासी॥उत्तरदीजेस्वामियां॥५॥ऐसाशिष्याचासंदेह॥ऐकूनिउठिलास्नेह
॥मगसर्वज्ञाचाराव॥बोलेश्रीगुरुनाथ॥६॥बिंबप्रतिबिंबन्याय॥तथींचाबुझसीअभि-
प्राय॥तेवेळींतुझाआक्षेपवावो॥तूंचिम्हणसी॥७॥निराकारनिराभासें॥बिंबप्रतिबिं
बकायसें॥हेंवाक्यतुझेंअनारिसें॥केंविम्हणावें॥८॥तथापिमायातेसाभास॥अवि
द्यातेहीतदंश॥उभयांचेंलक्षणअनादृश्य॥नव्हेस्फूर्तिवीन॥९॥आपणापेंअवलो-
कितां॥ब्रह्मींस्फुरेपूर्णअहंता॥म्हणूनिमायेसीसाभासता॥असेचिकीं॥१०॥अ- २०

ज्ञानपूर्वकअन्यथाज्ञान ॥ ऐसेंअविद्येचेंलक्षण ॥ म्हणूनितेहीसाभासखुण ॥ बोलिजेवे-
दांतीं ॥ ११ ॥ पांचहीदर्शनेंजंबुकें ॥ वेदांतसिंहाचेहाकें ॥ ऐकूनिम्हणतीरारवें ॥ भजलोंजी
॥ १२ ॥ पांचहीदर्शनें ॥ परस्परेंकरितीसाजणें ॥ वेदांताचेनिभ्यालेपणें ॥ ऐसेंगमे ॥ १३ ॥ पां-
चहीदर्शनांशींझुंजार ॥ हावेदांतासीसाजेबडिवार ॥ जोएकांगवीर ॥ ख्यातिवादियां ॥
१४ ॥ म्हणोनिवेदांतेंबोलावें ॥ तेंचिसाचमानावें ॥ येरतेंसोडावें ॥ पाषांडमत ॥ १५ ॥ वेदांता
च्याएकदेशीं ॥ वर्तननैय्यायिकवैशेषिकांसीं ॥ तींपूर्वपक्षवेदांतासी ॥ म्हणूनिसांडावीं ॥
१६ ॥ वेदांताचियापूर्वभागातें ॥ भाट्टप्राभाकरबोलतें ॥ चित्तशुद्धीसीहेतुभूतें ॥ परसि-
द्धांतनव्हती ॥ १७ ॥ वेदांगलप्रमाणें ॥ होतीकिरहीदर्शनें ॥ परीसाधनेंचिसाध्यकवणें ॥ बो
लिजेल ॥ १८ ॥ जैसेंबहिरंगसाधन ॥ देवतृप्तीसीकारण ॥ तेसेंमुक्तीविषयींअप्रमाण ॥
कर्मकांडहें ॥ १९ ॥ येरेंदर्शनेंसमस्तें ॥ वेदबाह्यम्हणूनिकुमतें ॥ वेदार्थाचातत्त्वार्थवेदांतें ॥
बोलावागा ॥ २० ॥ असोहेमायाअविद्येचेंलक्षण ॥ जेथेंनाहींसाचारपण ॥ परीसाभासप-
णाचीखूण ॥ तेअनारसीनव्हे ॥ २१ ॥ एकस्वरूपोन्मुखस्फुरण ॥ दुसरीतेविपरीतकल्पना
जाण ॥ तरीविद्यलेंसाभासपण ॥ तेबोलूंचिनये ॥ २२ ॥ ब्रह्मकीरनिराभास ॥ परीमायाअ
विद्यासाभास ॥ म्हणूनितेथेंउठतीप्रतिभास ॥ परब्रह्मींचे ॥ २३ ॥ शुद्धचैतन्येंवीण ॥ ना-
हींमायाअविद्येचेंस्फुरण ॥ म्हणूनित्यासीअधिष्ठान ॥ चैतन्यचिकीं ॥ २४ ॥ जेथेंमायाअवि
द्यास्फुरे ॥ तेथेंचैतन्यआधींसंचरे ॥ तेणेंवीणयातेंबारे ॥ कवणदाखवीयां ॥ २५ ॥ मायाअ
विद्येचियाअवभासा ॥ चैतन्यांशउठेसरिसा ॥ तेथेंप्रतिबिंबऐसा ॥ शब्दबोलिजे ॥ २६ ॥

घटमठासरिसें ॥ निरालंबगगनप्रवेशीं ॥ तेंघटाकाशमठाकाशऐसें ॥ नांवठेविलें ॥ २७ ॥ हो
गातुझियावासना ॥ स्फूर्तीयेतक्षणीं अधिष्ठिजेचैतन्या ॥ तैसेंमायाअविद्याजाणा ॥
ब्रह्मअधिष्ठी ॥ २८ ॥ मायाअविद्याकीरसाभास ॥ तेथेंअनुभविजेब्रह्मनिराभास ॥
जेणेंवसविजेवोस ॥ वासनात्मकहें ॥ २९ ॥ अगापरब्रह्मनव्हेतेंशून्य ॥ जाणशफ्रवैचेत
न्य ॥ म्हणूनिजाणतीतेधन्य ॥ निराभासजरी ॥ ३० ॥ बिंबस्थानींब्रह्मउपमिजे ॥ प्रति-
बिंबजीवेश्वरबोलिजे ॥ हाबिंबप्रतिबिंबन्यायजाणिजे ॥ वेदांतशास्त्रीं ॥ ३१ ॥ परब्र
ह्मनाहींबिंब ॥ तेथेंकायसेंप्रतिबिंब ॥ तथापिजोदृष्टांतडिंब ॥ बुझावयादेणें ॥ ३२ ॥ जो
साम्यीचपरीविकळ ॥ तोदृष्टांतनव्हेनिर्मळ ॥ अहोप्रासादकैसाधवळ ॥ कृष्णकागजे
सा ॥ ३३ ॥ एवंमायीकदोष ॥ दृष्टांतासीओळख ॥ इहींवर्जितदूषितेंसूख ॥ शास्त्रब
हिर्मुखपें ॥ ३४ ॥ शास्त्रबाह्यदूषण ॥ दृष्टांतासीदेतोमूर्खजन ॥ तयादृष्टांतारवंडन ॥
तेणेंचिन्यायें ॥ ३५ ॥ मुरवश्लेष्मानेंजडलें ॥ अस्थिमांससकळभरलें ॥ तथापिचंद्रासी-
उपमिलें ॥ तेंदूषणकाई ॥ ३६ ॥ पूर्णचंद्रासीवर्तुळता ॥ आणिअसेनिर्मळता ॥ म्हणू
निउपमिजेवक्ता ॥ पूर्णचंद्रेंसी ॥ ३७ ॥ अगाएकदेशीदृष्टांत ॥ दृष्टांतकीरअसेवर्तत ॥ म्ह
णूनिशास्त्रबाह्यवितर्क ॥ तूंनकरीपां ॥ ३८ ॥ कवणप्रमाणासीअंत ॥ शास्त्रेंबोलिजे-
दृष्टांत ॥ ऐसीजेनेणतीमात ॥ तेदूषितुकाय ॥ ३९ ॥ कवणेंभूषणेंदूषणें ॥ दृष्टांतासीजो
नेणें ॥ तेणेंसीबोलणें ॥ तेविटंबनाचकीं ॥ ४० ॥ असोहेमायाअविद्यासंबंधें ॥ तूंचिजो
वेश्वरभेदें ॥ जाहालासीपूर्णविनोदें ॥ विश्वाकारगा ॥ ४१ ॥ हेंतुझेंचिऐश्वर्य ॥ तेंअना

दिमायाकार्य ॥ तेमायातूंचिहेंअश्चिर्य ॥ नवलतुझें ॥ ४२ ॥ राणेहोआपुल्यासुखा ॥ तु
ह्मीचझालेतिअसेखा ॥ हेंतुह्मीचनोळखा ॥ यासीकवणेंकायकीजे ॥ ४३ ॥ तुझियाचिमा
येंगुंतलें ॥ अनादिलाघवहेंनाथिलें ॥ हेंतुजबंधनपडलें ॥ वज्ररूप ॥ ४४ ॥ जैसेंगगनीं
अभाळ ॥ नातरीतरणीमृगजळ ॥ तैसेंनाथिलेंआडजाळ ॥ तुजपडिलेंहें ॥ ४५ ॥ व्या-
घ्रनिजच्छायेसीउफाडे ॥ जैसेंभ्याडभ्याडबापुडें ॥ तैसेंकेलेंसेवेडें ॥ संसारेंतुज ॥ ४६ ॥
तरंगाचेनिआटोपें ॥ समुद्रजरीवाशिपे ॥ नातरीशेषह्माकांपे ॥ निजफूत्कारीं ॥ ४७ ॥ आपु
लीयेहाकें ॥ सिंहजैसावचके ॥ नातरीजलधरधाकें ॥ निजगर्जनें ॥ ४८ ॥ निजशक्तीचेनिआ
डंबरें ॥ तैसातूंभुललासिबारे ॥ घेरवीसकलहीकीररे ॥ तूंचिब्रह्म ॥ ४९ ॥ तरंगाचेनिब-
डिवारें ॥ समुद्रचिकीरस्फुरे ॥ परीतरंगाचेनिआकारें ॥ समुद्रचिकीं ॥ ५० ॥ तरंगआपण
पैंयोजी ॥ तरीतोचिकींसमुद्रगाजी ॥ म्हणूनिदेहाएवढेपणाचीवाजी ॥ तुजनलवीपातूं
॥ ५१ ॥ देहाएवढेपण ॥ हेंआत्मयासीबंधन ॥ म्हणूनिबुझपरिपूर्ण ॥ परब्रह्मतूं ॥ ५२ ॥
देहाचेनिअध्यासें ॥ आत्मयासीपणाचेंपिसें ॥ लागलेंअनादिऐसें ॥ म्हणूनिसांडावें ॥
५३ ॥ अगासर्वहीआपणव्हावें ॥ अथवाकांहींचनव्हावें ॥ कांहींचनहोऊनअसावें ॥ नेः
णूंकाईजें ॥ ५४ ॥ कांहींचनव्हावयापासाव ॥ सर्वहीहोणेंहेंबरव ॥ जेथेंसुखदुःखासीवें
गळीव ॥ आथीचना ॥ ५५ ॥ आदिअंतींसाक्षीदेखिली ॥ मध्येंतृणाकारविस्तारली ॥ प
रीसाक्षीयेपांशब्देंबोलिली ॥ विबुधजनीं ॥ ५६ ॥ तैसेंआदिअंतींब्रह्मचिअसे ॥ मध्यें
प्रपंचाकारभासे ॥ परीसर्वहीब्रह्मचिअसे ॥ वेदींबोलिजे ॥ ५७ ॥ जोआपणब्रह्मझाला

॥ तोप्रपंचातेंविचारूंगेला ॥ तंवब्रह्मचिप्रपंचदेखिला ॥ समूळहा ॥ ५८ ॥ ब्रह्मवृक्षाचे पोटीं ॥ प्रपंचफळउठियेलेंदृष्टीं ॥ तेथेंब्रह्मलाचीतुटी ॥ कांआणावीगा ॥ ५९ ॥ हांगा-साचेविण ॥ लटिकेंनाहींऐसेंजाण ॥ तरीतेचितेंशाहाणे ॥ जाणावेंकीं ॥ ६० ॥ तत्वतांतूं-निराकार ॥ जगज्जीवईश्वर ॥ तेंतुझेंचिअंकुर ॥ आनंदकंदाचे ॥ ६१ ॥ जयाबीजाचाअंकुर ॥ आणितेथूनजोविस्तार ॥ सर्वहीएकहानिर्धार ॥ विश्वविदतूं ॥ ६२ ॥ अहोअंगासीसं लग्ने ॥ केशनखेंअचेतनपणें ॥ तींचैतन्यासीवेगळींकवणें ॥ निवडावींपां ॥ ६३ ॥ तैसें अचेतनहेंनिखिल ॥ चैतन्यासीनाहींवेगळ ॥ म्हणूनिब्रह्मचिकेवळ ॥ तूंचिएक ॥ ६४ ॥ तंवशिष्यविनविजे ॥ सर्वब्रह्मश्रुतीबोलिजे ॥ तरीविषयसंगेंकांबुडिजे ॥ भवसागरीं ॥ ६५ ॥ ऐशाआक्षेपींउत्तर ॥ बोलिजेलसुंदर ॥ तेंऐकतूंचतुर ॥ अधिकारभेदें ॥ ६६ ॥ अ द्वैतबोधाविण ॥ विषयसंगेंपडेबंधन ॥ जैसेंनिजशस्त्रेंमरण ॥ भ्रमितासिगा ॥ ६७ ॥ जे सोपंथीचीसिदोरी ॥ वेगळीविटाळेनानापरी ॥ एकत्वझालियाकुसरी ॥ कायविटाळा-चीं ॥ ६८ ॥ देहादिकविषयजात ॥ ब्रह्मचिकींरसमस्त ॥ तथापित्यजितीविरक्त ॥ तेतिने तिसुखें ॥ ६९ ॥ जेजेवस्तुअनात्मा ॥ तेतेत्यजावीमाहात्मा ॥ तरीस्वयंप्रकाशात्मा ॥ सह जचिभेटे ॥ ७० ॥ लवणपाणीयाचाबांध ॥ हाकीरजगींप्रसिद्ध ॥ परीतृषार्थीसेवितांशु द्ध ॥ मरणाचिकीं ॥ ७१ ॥ जैसेंरायेणाचेंभातुकें ॥ आरोगितीकौतुकें ॥ परीभीतरीलक-डूपणतितुकें ॥ सांडितीकीं ॥ ७२ ॥ जेंपाणियाचेंलवण ॥ तृषार्थीकरीसेवन ॥ तरीतृषेनि मित्तमरण ॥ नचुकेचिकीं ॥ ७३ ॥ जयाचीतृषावोळे ॥ उदकेंसुशीतळे ॥ मगलवणहोय

अतिरसाळ ॥ जिव्हेंद्रियासी ॥ ७४ ॥ जेमहारोगेंसदोष ॥ तयामिष्टान्नचीविष ॥ तेसेंभवरो
गियांअशेष ॥ कुपथ्यहें ॥ ७५ ॥ म्हणूनिसर्वस्वसांडावें ॥ उत्तमविरक्तव्हावें ॥ ईश्वरातेंध
रावें ॥ अनन्यभावें ॥ ७६ ॥ करावाविषयाचात्याग ॥ धरावासाधूचासंग ॥ रागद्वेषाचाप्र-
संग ॥ घडूंचिनद्यावा ॥ ७७ ॥ वेदशास्त्रपुराण ॥ साधूसुखेंनिरूपण ॥ तेंकरावेंश्रवण ॥ वि
वेकदृष्टी ॥ ७८ ॥ विवेकवित्पत्तीसकारण ॥ अन्यथानाहींसाधन ॥ जेंवेदांतश्रवण ॥ सा
धुसुखें ॥ ७९ ॥ नित्यतोपरमात्मा ॥ अनित्यप्रपंचअनात्मा ॥ हाविवेकबोलिजेमहात्मा
॥ वेदांतशास्त्रीं ॥ ८० ॥ भक्तिज्ञानवैराग्य ॥ हेंश्रवणाचेंसौभाग्य ॥ भवरोगियासीआरो-
ग्य ॥ येणेंचिकीं ॥ ८१ ॥ म्हणूनिसाधूचेनिमुखें ॥ श्रवणकरावेंविशेषें ॥ आणिहितप्रोदी
नदेखें ॥ विवेकार्थीपैं ॥ ८२ ॥ द्रव्यस्त्रीचेअभिलाषें ॥ साधूनेणोंकायसुके ॥ म्हणूनित
याचेनिमुखें ॥ श्रवणनकरावेंगा ॥ ८३ ॥ जयारसाचीआवडी ॥ श्रोतयांचेचित्तींकुडी ॥ व
क्तातेंचिबडबडी ॥ अभिलाषेंपैं ॥ ८४ ॥ रसरंगींबोलते ॥ अभिलाषितीजवळे ॥ महार
साळातें ॥ नेंबहिर्मुखकीं ॥ ८५ ॥ श्रोतयाचेंचित्तबावरें ॥ तेउतेंचितोव्यापारे ॥ तयाचेंबो-
लणेंबारें ॥ कायकरावें ॥ ८६ ॥ वैषयीकबोलतें ॥ घरोघरींबोलतीइत्तें ॥ भाटनागरीकऐ
सेतें ॥ ओळखावेंगा ॥ ८७ ॥ एकाचेंनिरूपणऐकिजे ॥ थितियासचानुभवासुकिजे ॥ संदे
हसागरींबुडिजे ॥ तेंऐकूंनको ॥ ८८ ॥ साधूहोयभीडखोर ॥ तोचितयासीअपराधघोर
॥ यथार्थसांडूनिउच्चार ॥ जरीबोलेलतो ॥ ८९ ॥ रोगियासीअपथ्यासीचाड ॥ वरीवैद्यक
रीभीड ॥ तेथेंरोगनिवृत्तीचेंकोड ॥ कायकरूंयेईल ॥ ९० ॥ म्हणोनिभक्तिज्ञानविरक्ती

॥ जियेशास्त्रीं उपपादिती ॥ तियें बोलावीं संतीं ॥ यथार्थवादें ॥ ९१ ॥ अगा शास्त्रें अने-
कें ॥ असतीं संदेहकारकें ॥ परी अद्वैतप्रतिपादकें ॥ ऐकावीं यां ॥ ९२ ॥ अद्वैतशास्त्रश्रवणें
॥ इंद्रियें होती प्रविणें ॥ तरी ज्ञानाधिकारपावणें ॥ अनायासें ॥ ९३ ॥ तत्त्वतः अद्वैतचि अ
से ॥ द्वैत नाथिलेंच आभासे ॥ तें मूढजनासी साचऐसें ॥ वाटतसे पैं ॥ ९४ ॥ सोअनंतु भि
न्न ॥ तो तेणेंसी मानितसे भिन्न ॥ ऐसें अज्ञानवशा मूढजन ॥ उपदेशित असे ॥ ९५ ॥ श्वा
नसूकरांचिया दृष्टी ॥ भिन्नपरस्परें सृष्टी ॥ परी जाणतयाची हेचि गोष्टी ॥ हा विस्मय पैं
॥ ९६ ॥ आधींची अनुचित मती ॥ तेंचि गुरु उपदेशिती ॥ उभयतांसी एकचि गती ॥ हे प्रसि
द्धकीं ॥ ९७ ॥ तथापि पूर्वाभ्यास ॥ अन्यत्र होऊं नेदी विश्वास ॥ तरी अद्वैतीं प्रवेश ॥ तयासी-
केवीं घडे ॥ ९८ ॥ पूर्वाभ्यासबळें ॥ देखूनयाची दृष्टी मावळे ॥ ते राजपंथ सांडूनि आंधळे ॥ जा
तीं अन्यमार्गीं ॥ ९९ ॥ म्हणूनि तयाचें अनुचित ॥ न मानावें जाणता ॥ पूर्वकर्में स्वतंत्रता ॥ ह
रितली कीं ॥ १०० ॥ द्वितीयाद्भयं भवति ॥ ऐसी ही बृहदारण्यकश्रुती ॥ द्वैतातें असें निंदिली ॥
म्हणूनि सांडावें तें ॥ १ ॥ पूर्वपुण्याचें निळवला हें ॥ ईश्वराचें नि अनुग्रहें ॥ तुज लाधलें अक
स्मात हें ॥ ब्रह्मज्ञान गा ॥ २ ॥ कवण एकु उद्यमें विण ॥ सहसा देखे निधान ॥ तयाचें दैवा सक
वण ॥ हे वाकरी ॥ ३ ॥ अगा तुझें निदैवें ॥ कवणासी उपमावें ॥ हें सर्वज्ञतें ल्हावें ॥ तुजचि-
साजे ॥ ४ ॥ पूर्वजन्मींचा योगभ्रष्ट ॥ आतां जगीं तूंचि एकनिष्ठ ॥ योगसाम्राज्यशेषपाट
॥ तुजचि साजे ॥ ५ ॥ जैसा कस्तूरियेचा निकरा ॥ तेथें परिमळाचा उबारा ॥ तैसा ज्ञानी शि
ष्यवरा ॥ जन्मला सितूं ॥ ६ ॥ हा गा सूर्याचा प्रकाश ॥ कवणेंसी न करी सहवास ॥ परी सूर्यें

कांतासीबहुवस ॥ प्रगटेचिकीं ॥ ७ ॥ असोचंद्राचेअमृतकर ॥ विश्वातेंनिववितीकीर ॥ प
रीअमृताचेपाझर ॥ चंद्रकांतीची ॥ ८ ॥ श्रीगुरूचियाकृपादृष्टी ॥ तुजस्वरूपासीझालीभे
टी ॥ म्हणूनितुझीगोष्टी ॥ नवलपैं ॥ ९ ॥ देहादीकहाप्रपंच ॥ जीवासीमानलासाच ॥ नो
मुमुक्षेंउंचनीच ॥ निरसावागा ॥ १० ॥ क्षीरामध्येंगत ॥ जैसेंनिवडिजेघृत ॥ तैसेंचैतन्य-
सर्वगत ॥ निवडावेंपैं ॥ ११ ॥ तंवशिष्यांचाराणा ॥ लागूनिश्रीगुरूचरणा ॥ मगकायविज्ञा
पना ॥ करिताझाला ॥ १२ ॥ गजकमलतंतूवेंबांधला ॥ कींवायूबचकेंधरिला ॥ तैसा-
आत्माआवरला ॥ प्रपंचेंहा ॥ १३ ॥ सूर्यतमातेंव्याला ॥ तेणेंचितोआवरला ॥ तैसाप्र
संगघडला ॥ आत्मयासीजी ॥ १४ ॥ भिरुडलागेमणिस्तंभा ॥ कींअग्नीसीवोळंबा ॥
तैसीआत्मयासीभांबा ॥ अज्ञानाची ॥ १५ ॥ आत्मास्वयंप्रकाश ॥ जेणेंजनहोयडोळस
॥ तयाडोळयांडोळवस ॥ हेंआश्चिर्यजी ॥ १६ ॥ परीराउळेंजेंनिरूपिलें ॥ तेंअनुभवासीआ
लें ॥ अज्ञानवृथाचिउठिलें ॥ नसूनिहें ॥ १७ ॥ स्वरूपींदुश्चितपण ॥ तेंचिरूढलेंअज्ञान ॥ जे
णेंआत्मास्वतंत्रपण ॥ निजविसरे ॥ १८ ॥ राज्याचेंनिगाहाळें ॥ जैसारावहारंबळे ॥ तेथें-
राणिवेचेसोहळे ॥ तेअन्यसुखें ॥ १९ ॥ तैसेंनिजस्फुरणेंनिवालेपणें ॥ आत्मयासीस्वयेंचि
भुलणें ॥ तेणेंचिअज्ञानें ॥ आवरलातो ॥ २० ॥ जैसेंबाबुळेचेंमूळ ॥ उदकचिनिर्मळ ॥ ते
थेंलगोडीहिरूनिखडुळ ॥ करीतयातें ॥ २१ ॥ तैसीआत्मयाच्याआंगीं ॥ अज्ञानशक्ती
तन्वंगी ॥ उठूनितयातेंआळंगी ॥ तोनस्फुटेचिजैसा ॥ २२ ॥ तयेचेनिआलंबें ॥ तोतयासी
नविसंबे ॥ आपणपेंकरीउभें ॥ तयेसीतो ॥ २३ ॥ तयेच्यागुणींफुलला ॥ आपणतोचि

झाला ॥ ऐसाघराचारमांडला ॥ दोघांतयां ॥ २४ ॥ तेसगुणवनिता ॥ तोनिर्गुणभर्ता
॥ परीदोघांचीएकोपजीविता ॥ नवलहेंपैं ॥ २५ ॥ तेनातोओळखिजे ॥ येरयेरांहोउनिअ
सिजे ॥ आतांकेसेस्फुटिजे ॥ आत्मयासी ॥ २६ ॥ पुरुषाचेनिसंगेंसुंदर ॥ जाहालीतेग-
रोदर ॥ पंचवीसकुमर ॥ प्रसवतीझाली ॥ २७ ॥ प्रकृतीयामिथ्यादृष्टी ॥ रचूनीविविधदे-
हकुटी ॥ तोघररिघवणीपरिपाठी ॥ करिताझाला ॥ २८ ॥ पुत्राचेनिस्नेहेंमोटें ॥ आपुलें
कांहींचनवटे ॥ तयेसीजेंगोमटें ॥ तेचिकरी ॥ २९ ॥ तेजेथेंजेथेंजाय ॥ तोतियेवीणनरा
हे ॥ ऐसापुत्रकलत्राचेनिमोहें ॥ वेष्टलाजी ॥ ३० ॥ तयांचेंभरणपोषण ॥ करितांसंभवे
दूषण ॥ तेणेंपावेजन्ममरण ॥ नाथिलेंची ॥ ३१ ॥ मगस्वर्गनरकहिंडे ॥ मागुतांगर्भवासीं
पडे ॥ प्रकृतीसंगेंपवाडे ॥ जीवात्मयासी ॥ ३२ ॥ असतेंशिवलगेलें ॥ नाथिलेंजीवलं
आलें ॥ यापरीरागेंहोबुडालें ॥ भवसागरीं ॥ ३३ ॥ मेलाचिमरूनलाहे ॥ गेलाचिजाऊं
नसाहे ॥ जियालाचिजीऊंनलाहे ॥ कर्मवशें ॥ ३४ ॥ ऐसापरवशतापावला ॥ दुःखानळें
पोळला ॥ संसारियाझाला ॥ प्रकृतीसंगें ॥ ३५ ॥ ऐसीयाजीवाचियाकोडी ॥ आसतीसं
सारबांदवडी ॥ त्याचियेस्फुटिकेचीप्रोढी ॥ देवेंचिदाखवावी ॥ ३६ ॥ हासंगत्यागकरावा
॥ संन्यासउपदेशावा ॥ बंधमोक्षकरावा ॥ जीवासिजी ॥ ३७ ॥ बाह्यकीरकुटुंबसांडे ॥
परीअभ्यंतरीघराचारमांडे ॥ तरीमीसंन्यासीयेणेंबडें ॥ संन्यासनघडे ॥ ३८ ॥ जेथेंस्थू
ळदेहनसंडे ॥ तेथेंअंतरत्यागनघडे ॥ तोसंन्यासनावडे ॥ चतुरांशीं ॥ ३९ ॥ बाह्यकुटुं-
बसंहारे ॥ तयाचास्थूलदेहमरे ॥ परीअंतरकुटुंबनसंहारे ॥ विवेकाविण ॥ ४० ॥ कुटुंब

कीरविघडे ॥ एतावतासंन्यासघडे ॥ म्हणूनिआसतांचिहेंसांडे ॥ तोसन्यासीगा ॥ ४१ ॥ त
रीसर्वहीन्यासावें ॥ महावाक्याउपदेशावें ॥ जीवातेंब्रह्मकरावें ॥ तदात्मबोधें ॥ ४२ ॥ तत्व
तः जोशिव ॥ वृथाचिझालाजीव ॥ तयासीत्याचाउगव ॥ दारवबावा ॥ ४३ ॥ प्रपंचवैरीमा
रावा ॥ अथवाआपुलासाकरावा ॥ सुकाळहोऊंद्यावा ॥ ब्रह्मविद्येचा ॥ ४४ ॥ ऐसेंशिष्यें
विनविलें ॥ तेथेंपूर्वार्धसंपलें ॥ श्रीमुकुंदमुनिबोले ॥ राजयोगी ॥ ४५ ॥ प्रणवपंचीकृ-
तें ॥ येथेंविस्तारिलीसविस्तृतें ॥ महावाक्यउपदेशग्रंथें ॥ उत्तरार्धीं ॥ ४६ ॥ शंकरो-
क्तीवरी ॥ मीबोलिलोंमराठीवैखरी ॥ म्हणूनिनिर्धारावीचतुरीं ॥ शास्त्रबुद्धी ॥ ४७
॥ असोमुक्तीचेनिप्रसंगें ॥ शास्त्रातेंम्हणतीउगें ॥ तरीमाझेबोलवाउगे ॥ कांहोतील ॥
४८ ॥ जैसेंआपुलेनिपवित्रपणें ॥ लक्ष्मीसीआणिलेंउणें ॥ म्हणूनिमस्तकींनारायणें ॥
तुळसीवंदिजे ॥ ४९ ॥ विवेकसिंधुभीतरी ॥ जोमुमुक्षुअवगाहनकरी ॥ तयासीभेटेश्रीहरी
॥ साक्षात्कारेंकरूनी ॥ १५० ॥ विवेकसिंधूचींशब्दरत्नें ॥ कंठींधरिजेप्रयत्नें ॥ तरीजनकाचे
निमहिमानें ॥ श्लाघ्यतापावे ॥ ५१ ॥ लवणसमुद्रींचींमुक्तें ॥ भूषणेंकरिहोतीसमस्तें ॥
तरीमुक्तलक्षभूषितयातें ॥ विवेकसिंधूचेनी ॥ ५२ ॥ विवेकसिंधूचेंपूर्वार्ध ॥ क्षीरसिंधूपा-
सूनिअगाध ॥ तेथेंनिर्गुणनिजबोध ॥ भेटीविष्णुरूपें ॥ ५३ ॥ मजरवासनिमेघाचाश्र
म ॥ तेथेंकायसायाग्रंथाचाउद्यम ॥ परीफळलामनोधर्म ॥ सद्देवांचा ॥ ५४ ॥ नृसिंहाचा
बह्लाळ ॥ त्याचाकुमरजयंतपाळ ॥ तेणेंकरविलागदारोळ ॥ ग्रंथरचनेचा ॥ ५५ ॥ भगी
रथाचेनिदैवयोगें ॥ विश्वस्फूर्त्यानगंगे ॥ तैसेंजयंतपाळाचेनिप्रसंगें ॥ जगसुखियाहोय

॥५६॥म्यां आपुली निज वाणी ॥ पवित्र केली इहीं वचनीं ॥ ते प्रीती पावो पिनाकपाणी ॥ श्रीमुकुंदराज म्हणे ॥५७॥ इति श्रीमद्विवेकसिंधौ सृष्टिक्रमे गुरुशिष्यसंवादे सर्वब्रह्म इति विवरणं नाम सप्तम प्रकरणं समाप्तं ॥ ॥७॥ ॥ श्रीमत्सच्चिदानंदगुरुचरणारविंदार्पणमस्तु ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

बडिवारें:- मोठेपणानें.
बाबुळीतें:- पाण्यावरील गोंडाळ.
बाह्यउभवुनी:- बाहु उभे करून.
बागें:- अंगाकडे, अंगानें.
बांदवडी:- बंदिशाळा.
बीतला:- घडून आला.
बुझ:- समज, जाण.
बुझवर्म:- वर्म समज.
बोधव्य:- ज्ञान.
ब्रह्मविवर्त:- ब्रह्माच्यागयीं लटका- फास.
ब्रह्मविद:- ब्रह्मवेत्ता.
ब्राह्मीमायेसी:- परब्रह्माच्या मायेला.

भ.

भडस:- उमाळा.
भादि:- देहांतीलस्थानविशेष.
भिरुड:- कीड.
भुररें:- चेटुक.
भोजें:- लीलेनें.

म.

महर्लोक:- सप्तलोकांतील चवथा लोक.
मध्यमा:- शोभा.ाचा मननात्मक अंश.
मनोमेळें:- चांगला मनानें अ० एकाचें- चारानें.
महानुभाव:- मोठ अनुभवीपुरुष.
माअग्नि:- तरमग अग्नि.
मांदुस:- पेटी.
मांदियाळें:- समुदायांत.
मुमुक्षु:- मोक्षाची इच्छा करणारा.
मुसावलें:- एकत्र झालें.
मेह:- मेघ.
मेघुडें:- मेघ.
मोटकें:- विचारानें,
मंतव्य:- मननास योग्य.

य.

यथातथ्य:- जसा आहे तसा.
येरयेरां:- परस्परांस.
येरां:- इतरांस.
येरू:- इतर, अन्य.

र.

रजस्तमीं:- रजतमोगुणामध्यें.
रक्तभूनिक:- रक्तानें भरलेलें व भूतां- चें झालेलें.
राणीव:- राज्य.
राउळें:- स्वामीनें.
राधेणाचेंभातुकें:- कडइंदावनाचें भा- तुकें म्हणजे खाद्य.
रेचक:- प्राणायामांत प्राणवायूनें सोड- णें.
रेसमकाहाणी:- भाकडकथा, गोष्टी.
रोळीं:- शरीरस्थ स्थानविशे०

ल.

व.

वरोतें:- वऱ्हाडी.
वाड:- मोठें.
वावो:- व्यर्थ.
वायवसे:- व्यर्थ.
वाशिपे:- भय, भीति.
वाजी:- आळ, आरोप.
वाटिव:- भाग.

वि. सिं. ४

वानवलें:- भाजलेलें बीज.
विहीनू:- रहित.
विक्षेप:- प्रतिबंध.
विणावणी:- खटपट.
विसंचलों:- विस्कलित झालों.
विक्षेपता:- दृश्य, भास्य पदार्थांनीं होतो जो चित्तास विक्षेप तो अ॰ त- शी भूमिका ती.
विवर्त:- नसून दिसणारा पदार्थ.
विकास:- प्रफुल्लितपणा.
विहरण:- विहार, संचार.
विशद:- स्पष्ट.
विवर्धते:- वाढणें अशी जी देहाची ए- (क अवस्थाती
विकळ:- कासावीस.
विपरिणमते:- तारुण्य आणि वार्ध- क्य यांचे मधील अवस्था.
विधुळितें:- नाश करून टाकतें.
विसवुनी:- विसावा पावून.
विमुच्यतइति:- मुक्ति पावतो अशा प्र- कारें

विवक्षा:- इष्टस्थिति.
वितलें:- घडून आलें.
वेद्य:- जाणायास योग्य तो अ॰ विषय.
वेदक:- जाणणारा.
वेळाइत:- कैंवारी.
वैरस्य:- विरक्ति.
वैशेषिक:- न्यायशास्त्रांतील मतानेंनां- (व.
वैखरी:- चौथीवाचा.
वोजा:- आतांच्या आतां.
वोस:- ओसाड.
वोळे:- वोळून ये.
वोळंबा:- कीड, मुंगी.
वोरबटा:- वाईट, खंत.
वंचिती:- वंचना करिती.
व्यतिरिक्त:- वांचून, विना.
व्याकुल:- घाबरा झालेला.

श.

शलाका:
शबल:- मळाचा, उपाधियुक्त.

शक्तिचक्राचा:- मायाचक्राचा.
शब्दोन्मुखव:- शब्दासमोर.
शिराणी:- श्रेष्ठता.
शेषपाड:- पद अथवा स्थान.
शोच्यता:- शोक करण्याची अवस्था.
श्वपचा:- अंत्यजा.
श्रीहट:- शरीरांतील स्थानवि॰.
श्रेणी:- पंक्ति, पंगत.

ष.

षडधातू:- मातेच्या तीन व पित्याच्या तीन मिळून धातु सहा.
षड्दर्शनाचा:- सहा तंत्रोक्त मतेंत्यां- चा अथ॰ सहा शास्त्रांचा.

स.

सळें:- सत्वर.
समावेश:- अंतर्भाव.
सप्तचक्रें:- १ मूलाधार. २ स्वाधिष्ठान. ३ मणिपुर. ४ अनाहत. ५ विशुद्ध. ६ हृद- ल. ७ ब्रह्मरंध्र अशीं शरीरांतील सातच- क्रें.

क. क. ४

समष्टि:- ब्रह्मांड.
सविस्फुतें:- सविस्तर.
सर्जन:- उत्पत्ति करण्याचें कर्म.
समाधिसंप्रज्ञात:- सविकल्पसमाधि.
सलोकता:- शिव, विष्णु यांच्या लोकीं जाऊन राहणे अशी मुक्ति ती.
समीपता:- विष्णु, शिव यांच्या समीप जाऊन बसणें अशी मुक्ति ती.
सायोज्यता:- चौथीमुक्ति.
साचार:- खरा, सत्य.
सानुरागा:- अनुराग म्हणजे प्रीति-युक्त त्यास.
सामरस्य:- समरसता, एकरूपता.
साक्षेपी:- आक्षेप अस्तां.
साभास:- मनाला ज्याचा भास होतो तें.
सायुज्यता:- ब्रह्माकारता.
सिनारू:- भिन्नपणा.
स्फुरवाडिक:- स्वस्थ बसणें अशी
स्फुलीनता:- वृत्तीची लीन दशा अथवा
निवृत्तिरूप अवस्था.
स्फुहावा:- शोभा.
स्फुभरा:- चांगला.
स्फुये:- धौंली.
सेर्वी:- शेवटीं.
सौरस्फु:- स्फुरसभरितपणा.
सौभरे:- उत्तम भरलेली.
संवित्ती:- ज्ञान.
संभूति:- उत्पत्ति.
संसारणा:- उपजणें मरणें अशी अवस्था.
संसृति:- जन्ममरण.
संश्लिष्टता:- ब्रह्मस्वरूपाची गोडी लागणें अशी भूमिका.
संसरण:- संसार.
संसर्ग:- संबंध.
संस्कारण:- संस्कार करणें.
संसारति:- संसारांत पडती.
स्वसंवेद्य:- स्वयंप्रकाश.
सृजिला:- उत्पन्न केला.
स्वरूपता:- विष्णु, शिव यांच्या सारखें रूप होणें अशी मुक्ति.

ह.

हळवट:- हळू, उणा.
हारंबळे:- दुःखानें ओरडे.
हिरण्यगर्भाचें:- ब्रह्मांडांतील सूक्ष्म देहाचा.
हेळा:- क्षणमात्रें करून.

ळ.

क्ष.

क्षपणक:- नास्तिकमताचा पुरुष.

ज्ञ.

ज्ञप्ति:- ज्ञान.
ज्ञातार:- जाणता.
ज्ञापक:- जाणिवणारा.
ज्ञेय:- जें जाणावयाचें तें.

कठिणशब्दांचा कोश समाप्त.

वि

इतिविवेकसिंधुसमाप्त.

अथविवेकसिंधुउत्तरार्धप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीमत्सच्चिदानंदगुरवेनमः ॥ ॥सांगितलेंग्रंथाचेंपूर्वार्ध ॥ जोअर्थ-
पाहतांमहाअगाध ॥ जेथेंनिरूपिलेंविशुद्ध ॥ ब्रह्मचिविश्वाकारें ॥ १ ॥ बोलिलेंप्रपंचरच
न ॥ तेंउकललीयाविण ॥ नपविजेपरमनिर्वाण ॥ केवळब्रह्मजें ॥ २ ॥ आतांम्हणोंउत्तरा
र्ध ॥ विवेकसिंधूचेंप्रसिद्ध ॥ सांगिजेलतरीसावध ॥ करीं अंतः करण ॥ ३ ॥ वेदांतशास्त्र
त्रिपदाव्याख्यान ॥ महावाक्यविवरण ॥ श्रीमुकुंदमुनीकरण ॥ विवेकसिंधु ॥ ४ ॥ जोश्रद्धा
पूर्वकऐकतां ॥ निःशेषफिटेभवव्यथा ॥ आणिमुक्तीसायुज्यता ॥ पाविजेरोकडी ॥ ५ ॥ जे
थेंमहावाक्याचाविचार ॥ बोलिजेलस्वरूपाचानिर्धार ॥ प्रपंचाचाउपसंहार ॥ जेथेंअत्यं
तिक ॥ ६ ॥ तेंचित्रिपदामहावाक्य ॥ जेणेंजीवेश्वराचेंऐक्य ॥ तयापदत्रयाचीव्याख्य ॥
आतांनिरूपिजेल ॥ ७ ॥ तत्पदार्थतोपरमात्मा ॥ त्वंपदार्थजीवात्मा ॥ उभयासीतदात्म
॥ बोलिजेअसिपदीं ॥ ८ ॥ तोचितत्पदार्थद्विविध ॥ शबलआणिशुद्ध ॥ त्वंपदार्थतोहीत
थाविध ॥ शबलशुद्धभेदें ॥ ९ ॥ जेथेंमायाशक्तिचक्रांचाअंगिकार ॥ जोकरीसृष्ट्यादिव्या
पार ॥ तोपरमात्मासर्वेश्वर ॥ शबलतत्पदार्थ ॥ १० ॥ मायोपाधीसीवेगळ ॥ निःप्रपंचनि
र्मळ ॥ तेंपरब्रह्मकेवळ ॥ शुद्धतत्पदार्थ ॥ ११ ॥ शरीरत्रयासीवर्तत ॥ अविद्याकामकर्मेंवेष्टि
त ॥ जेंचैतन्यतापत्रयेंसंतप्त ॥ तोशबलत्वंपदार्थ ॥ १२ ॥ देहत्रयासीअतीत ॥ अविद्याका-
मकर्मेंविनिर्मुक्त ॥ जेंप्रत्यक्चैतन्यतत्त्वत ॥ तोशुद्धत्वंपदार्थ ॥ १३ ॥ शबलतोवाच्यबोलि-
जे ॥ शुद्धतोजोलक्षम्हणिजे ॥ दोहींचाशबलांशसांडिजे ॥ घईजेशुद्ध ॥ १४ ॥ जोशुद्धत
त्पदार्थ ॥ तोचिशुद्धत्वंपदार्थ ॥ उभयाचेंऐक्यींपरमार्थ ॥ होयअसिपदीं ॥ १५ ॥ एवंतत्वं

पदार्थशोधितां ॥ सिद्धचिजीवेश्वरासीऐक्यता ॥ घटमठभंगेंकेवळता ॥ जेसीगगनासी
॥ १६ ॥ येथवाक्यार्थनव्हेसंसर्ग ॥ विशिष्टनम्हणिजेचांग ॥ अखंडवाक्यार्थाचासंसर्ग ॥
बोलिजेमहावाक्यें ॥ १७ ॥ वाक्यार्थाचीअखंडता ॥ तेचिब्रह्मींएकरसता ॥ एवंमहावाक्या
र्थतत्वता ॥ तुजनिरूपिला ॥ १८ ॥ हेअखंडकळसीता ॥ तोचिबुझगानत्वता ॥ जोत्वंपदा
र्थाचेंतत्वता ॥ जाणेपरीशोधन ॥ १९ ॥ तत्वंपदार्थाचेंशोधन ॥ तेथीलविस्तारविवरण ॥ सां
गिजेलतरीमन ॥ एकाग्रकीजे ॥ २० ॥ तत्पदार्थतोआत्माराम ॥ तोशोधितांनलगेश्रम ॥ म्हणो
निआधींशोधनक्रम ॥ ऐकत्वंपदार्थाचा ॥ २१ ॥ जीवअज्ञानेंभ्रमला ॥ लिंगशरीरेंबांधिला
॥ स्थूलदेहआपणझाला ॥ पराधीन ॥ २२ ॥ तयाअधिकारियाजीवातें ॥ गुरूम्हणतीशि-
ष्यातें ॥ स्थूलदेहनव्हसीऐसेंआपणातें ॥ जाणस्वानुभवें ॥ २३ ॥ स्थूलदेहातेंदेखतां ॥ तो
तूंनव्हेसीसर्वथा ॥ जैसाघटातेंपाहतां ॥ चक्षुघटकेसेनी ॥ २४ ॥ द्रष्टादृश्याचाजाण ॥ तो
तयापासूनिविलक्षण ॥ हेंप्रसिद्धउपपत्तीनेणेकवण ॥ स्वानुभवें ॥ २५ ॥ तूंऐसेंम्हणसी ॥
चक्षूपासूनिभिन्नत्वघटासी ॥ हेंद्रष्टादृश्याचेंवैलक्षण्यचिन्हासी ॥ मनींप्रत्यक्षसिद्ध ॥ २६
॥ आत्मातंवदेहावेगळानदिसे ॥ तरीतोविलक्षणकेसाअसे ॥ हेंबुझपांआपैसें ॥ दृष्टांत
मुखें ॥ २७ ॥ काष्ठीअसतांदाहक ॥ दृश्यकाष्ठाजेविप्रकाशक ॥ काष्ठव्याप्यतोव्यापक ॥
म्हणोनिविलक्षणजाणपां ॥ २८ ॥ तेवींदृश्यदेहामाजीअसतां ॥ द्रष्ट्याआत्मयाविलक्ष
णता ॥ हेंस्वानुभावेंबुझतां ॥ सायासनलगे ॥ २९ ॥ देहतंवसाकार ॥ तेथेंअसतांषड्विका
र ॥ आत्मस्वरूपनिर्विकार ॥ तोदेहकेसेनी ॥ ३० ॥ निद्रामरणावस्था ॥ देहकांहींजरीजा-

णता ॥ तरीआत्माम्हणोंयेता ॥ कांहींएक ॥ ३१ ॥ निद्रामरणातेंजाणत ॥ आत्मास्वयं
बोधेंअसेवर्तत ॥ म्हणूनिदेहींअसूनिदेहातीत ॥ तोजाणावा ॥ ३२ ॥ जन्मकाळींजन्मातें
॥ स्थितिकाळींस्थितीतें ॥ मरणकाळींमरणातें ॥ जडदेहकेविंजाणे ॥ ३३ ॥ दृश्यासिद्रष्टे
पण ॥ द्रष्ट्यासीदृश्यकेसेंनिहोणें ॥ म्हणूनिदेहचिआत्माबोलणें ॥ सांडीभ्रांति ॥ ३४ ॥
स्थूळासीआत्मत्वमानित ॥ उठिलाजोचार्वाकसिद्धांत ॥ तयाचीप्रचीतीनिभ्रांत ॥ तुवां
जिंकिलेंसी ॥ ३५ ॥ देहचिआत्माबोलती ॥ प्रत्यक्षासीप्रमाणमानिती ॥ मरणाचिमोक्षम्ह
णती ॥ हीनविवेकी ॥ ३६ ॥ वेदशास्त्रपुराणें ॥ जेनमानितीप्रमाणें ॥ तयांचीदपाखांडी
यांचीउक्तीकवणें ॥ साचमानावी ॥ ३७ ॥ स्थूलदेहजरीआत्मा ॥ तरीदेहव्हावाऐसेंकवणें
केलेंकर्मा ॥ देहापातानंतरसुखदुःखधर्मा ॥ भोगितोकवण ॥ ३८ ॥ म्हणूनिआत्मत्वान
लावींपिसेंदेहाचें ॥ तरीस्थूलदेहकवणदळवाडियाचें ॥ तेंपंचीकृतपंचभूताचें ॥ ऐसेंजा
णतूं ॥ ३९ ॥ तींपंचीकृतपंचभूतेंकेसीं ॥ तुजसृष्टीक्रमीं निरूपिलींजेसीं ॥ जयाचेपंच
वीसअंशांसी ॥ देहऐसेंनांवझालें ॥ ४० ॥ तींतंवपंचभूतेंजडें ॥ तदंशआत्माहेंसर्वथानं
घडे ॥ तयाचादेहहेंदळवाडें ॥ तोआत्माकेसेंनि ॥ ४१ ॥ हापिंडविचारितां ॥ आत्मानव्हे
सर्वथा ॥ तेथींचीजागृतीअवस्था ॥ तोआत्माकेसेनी ॥ ४२ ॥ देहाभिमानपुरस्कारें ॥
ज्ञानेंद्रियाचेनिद्वारें ॥ बुद्धीसीबाह्यविषयाचेंज्ञानस्फुरे ॥ तेजागृतीजाणावी ॥ ४३ ॥
स्थूलदेहजागृतीअवस्था ॥ यादोहींचाअभिमानीविश्वविचारिता ॥ आत्मानव्हेयेथें २७
उपपत्तीअनंता ॥ आसतीवेदांतशास्त्रीं ॥ ४४ ॥ स्थूलदेहजागृतीविश्व ॥ हारजोगुण

चामपंचतुजहृश्य ॥ नेत्रस्थानस्थूळभोगहेंअदृश्य ॥ केविहोसी ॥ ४५ ॥ यास्थूलप्रपंचा-
तें ॥ तूंजाणतआससीनिरुतें ॥ म्हणूनिअवलंबनसाक्षीतूतें ॥ बोलिजेवेदांतीं ॥ ४६ ॥ एक
तत्वव्यापकम्हणती ॥ देहामध्येंएकस्थानींलक्षिती ॥ तेंएककांहींचनेणती ॥ खंडज्ञानियें
॥ ४७ ॥ गुह्यस्थानींआधारकमळ ॥ तेंरक्तवर्णचतुर्दळ ॥ वंशंषंसंवर्णीअतिसोज्वळ ॥
एकचिंतितीतो ॥ ४८ ॥ लिंगस्थानींस्वाधिष्ठान ॥ तेंषट्दळपीतवर्ण ॥ बंभंमंयंरंलंअक्षरीं
भूषणहीनजाण ॥ एकध्याती ॥ ४९ ॥ नाभिस्थानींमणिपुरकमळ ॥ तेंनीलवर्णदशदळ ॥
डंपासूनिफांकितदेमोक्षफल ॥ एकचिंतिती ॥ ५० ॥ हृदयींअनाहतकमळ ॥ तेंअग्निवर्ण
द्वादशदळ ॥ कंपासूनिठंबीजींकरीझळाळ ॥ प्रतिपत्रीं ॥ ५१ ॥ कंठींजाणिजेविशुद्धचक्र ॥
तेंषोडशदळअतिशुभ्र ॥ तेथेंप्रतिपत्रींषोडशस्वर ॥ अकारादिक ॥ ५२ ॥ भ्रूमध्येंअग्नि
कमळ ॥ तेंविद्युत्वर्णद्विदळ ॥ तेथेंहंक्षंबीजींअंकितदेमोक्षफळ ॥ एकम्हणती ॥ ५३ ॥ स
बिंदुमातृकाक्षरींअंकितें ॥ ऐसीयाषट्चक्रेंमिरवतें ॥ तेंचिपरमतत्वबोलतीते ॥ हीनविवे
की ॥ ५४ ॥ षट्चक्रांवरतें ॥ सहस्त्रदळअतोतें ॥ नानावर्णप्रकाशातें ॥ एकचिंतिती ॥ ५५
॥ सप्तचक्राचेंअंतराळ ॥ तेंचिपरमतत्वनिर्मळ ॥ ऐसेंबोलतीबरळ ॥ तेज्ञानहीन ॥ ५६ ॥ ए-
कआधारींबंदघालिती ॥ प्रसुप्तकुंडलिनीतेंपवनेंचेतविती ॥ षट्चक्रेंभेदूनिनेती ॥ ब्रह्म
रंध्रासी ॥ ५७ ॥ तेथेंअनाहतध्वनीचेनिविकाशें ॥ चित्तमहाशून्यींसमरसे ॥ तेथेंपरमकळा
प्रकाशे ॥ स्वयंज्योति ॥ ५८ ॥ एकमनपवनाचाभ्यासकरिती ॥ तेतितकेंनीचआनंदेंस्फुंज
ती ॥ परीशुद्धीनेणती ॥ परतत्वाची ॥ ५९ ॥ तूंउड्डियानजालंधरू ॥ कावरुनासूक्ष्म-

विवरू॥ पूर्णगिरिना ब्रह्मरंध्रु॥ नव्हेसि तूं॥ ६०॥ तूं मेरूना त्रिकुट॥ भ्रमरगुंफाना गो-
ल्हाट॥ तीन ग्रंथिना श्रीहट॥ कैसेनि तूं॥ ६१॥ तूं भारिना नाळी॥ उन्मनीना आगियाळी
॥ नादबिंदु रोळीं॥ नव्हेसि तूं॥ ६२॥ तूं रेचकना पूरक॥ कुंभकना ब्राह्मटक॥ यथांसी तूं
प्रवर्तक॥ तरी ते चि तूं कैसेनी॥ ६३॥ तूं मंत्रना अनुष्ठान॥ धारणाना ध्यान॥ समाधीना आ
सन॥ तेंही तूं न व्हसी॥ ६४॥ हें देहाचें स्थानमान॥ तें सकळही खंडज्ञान॥ या दृश्याचें ज
रीतु जज्ञान॥ तरी ते चि तूं के विहोसी॥ ६५॥ जेथें देह चि अनित्य॥ तेथींचें लयलक्ष्य के
विसत्य॥ म्हणूनि सकळही मिथ्यात्व॥ खंडज्ञान॥ ६६॥ जें जें मनें जाणिजे॥ तें दृश्य
आत्मा केवि होईजे॥ हें सकळही सांडूनि स्वयें अनुभविजे॥ परमतत्व॥ ६७॥ देहादी प्र
पंचाचे निसाक्षिले॥ सांडूनि देहसंबंधी सकळ तत्वें॥ स्फुरवी या होई स्वप्रकाशत्वें॥ स्वस्वरू
पीं॥ ६८॥ तुझे स्वरूपनि र्विकार॥ तेथें नाहीं देहाचे षड्विकार॥ आणि वर्णाश्रम कुळाचार
॥ तो के विकल्पावा॥ ६९॥ ऐसें निरर्थक रूप जाणूनी॥ सत्य बोलिलों वचनीं॥ चित्त देइजे मुनि
जनीं॥ श्रीमुकुंदराज म्हणे॥ ७०॥ ॥ इति श्रीमद्विवेकसिंधौ संहारक्रमे गुरुशिष्यसंवादे
स्थूलदेहनिरसनं नाम प्रथमप्रकरणं समाप्तं॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः॥ तंव शिष्य शिरोम-
णि बोलिले॥ वंदूनि श्रीगुरूचीं पाउलें॥ जें स्थूलदेहबंधन तोडिलें॥ निकीया परी॥ १॥ स्थू
ळदेह बंदीशाळेपासूनि सुटलों॥ देहादि प्रपंच साक्षित्व पावलों॥ आतां कृतार्थ झालों॥
श्रीचरणप्रसादें॥ २॥ तंव बोले श्रीगुरुनाथ॥ जंव न व्हसी लिंगदेहातीत॥ तंव न चुके सं-
सृती पंथ॥ कदाचीं पैंगा॥ ३॥ जंव लिंगदेह आवरण असे॥ तंव स्वस्वरूप न प्रकाशे॥ नाथिलें २८

अहंतेचेंपिसें ॥ शुद्धचैतन्यासी ॥ ४ ॥ घटावच्छिन्नघटाकाश ॥ घटासरिसेंहिंडे दाही दिश ॥ तेविआत्मायातायातीगर्भवास ॥ पावेलिंगदेहासवें ॥ ५ ॥ जेविंसविताजळींबिंबत ॥ तरंगेंचांचल्यदशेपावत ॥ तेविआत्माअसेसुखदुःखभोगित ॥ लिंगदेहवशें ॥ ६ ॥ अग्निलोहाचेसंसर्गेंजैसा ॥ घणाचेघाईं पिटेतैसा ॥ आत्माजन्ममरणपावेआपैसा ॥ आवर्तेलिंगदेहीं ॥ ७ ॥ शुभाशुभकर्मीवेष्टित ॥ चौऱ्यायशींलक्षयोनीभ्रमत ॥ जंवनहोसीलिंगदेहातीत ॥ तंवमोक्षकैंचा ॥ ८ ॥ तरीतेंलिंगदेहम्हणसीकैसें ॥ तुजपूर्वींनिरोपिलेंजैसें ॥ तयाचेनिरासेंप्रकाशे ॥ सत्स्वरूप ॥ ९ ॥ जोसूक्ष्मभूतांचा ॥ पंचवीसांकळांचा ॥ वासनामयजीवाचा ॥ लिंगदेह ॥ १० ॥ निर्विकल्पप्रथमस्फुरण ॥ जेंमागांनिरूपिलेंअंतःकरण ॥ तेंचिजरीतूंनलक्षीकवण ॥ तुजवांचूनियां ॥ ११ ॥ संकल्पविकल्पासीआपणयातें ॥ करणेंनाहींनिरुतें ॥ तद्रूपमनातेंजाणतें ॥ तेंचितूंकेसेनी ॥ १२ ॥ निश्चयनकरीनिश्चयातें ॥ आत्माप्रकाशीतयातें ॥ तद्रूपदृश्यजाणेबुद्धीतें ॥ तेबुद्धितूंकेसेनी ॥ १३ ॥ बुद्धीचआत्मामानित ॥ उठिलेंतें बोद्धमत ॥ तेंबुद्धिसाक्षित्वेंनिर्जित ॥ केलीतुवांची ॥ १४ ॥ पूर्वानुभूताचेंअनुसंधान ॥ तेंचित्ताचेंचेतव्यलक्षण ॥ चित्तातेंचेतवितोकवण ॥ तुजवांचूनियां ॥ १५ ॥ देहाकारेंआपणातेंऐसेंमानित ॥ अभिमानलक्षणेंअहंकारउद्भवित ॥ तयांतआसूनितयातेंजाणत ॥ तेंचितूंकेविहोसी ॥ १६ ॥ अहंसुखीअहंदुःखीयेणेंआकारें ॥ अहंतालक्षणावृत्तिस्फुरे ॥ तैसेंविकारतुझेनिआधारें ॥ उठजडतीदेहग्रंथी ॥ १७ ॥ उत्पत्तिकाळींउत्पत्तीतें ॥ आभासकाळींआभासातें ॥ विनाशकाळींविनाशातें ॥ जाणतातोतूंवेगळाचि ॥

१८॥ जैसा पुष्पींचा परिमळ॥ पुष्पीं आसूनि पुष्पा वेगळ॥ अहंकृति साक्षी आत्मा निर्मळ॥ तैसा जाणावा॥ १९॥ अहंकारातें आत्म खेंमानितु॥ उठिला जो नैय्यायीक सिद्धांतु॥ तयातें साक्षित्वेंचि तूं॥ जाणतोसी॥ २०॥ कवण ऐसें म्हणेल॥ अहंकारें आत्मा प्रकाशेल॥ तरी दृश्यानें द्रष्ट्यातें जाणिजेल॥ हें कें विघडे॥ २१॥ एवं अंतःकरणपंचकाचे द्रष्टे॥ तत्साक्षित्वेंचि भेटे॥ तें आत्मस्वरूप नेटें बोटें॥ तेंचि तें तूं॥ २२॥ प्राण असतां देहासि जिणें॥ कां तेणेंचि वीण मरणें॥ म्हणूनि प्राणचि आत्मा बोलणें॥ मूढजनासी॥ २३॥ आत्मा प्राणाचा द्रष्टा॥ तो प्राण आत्मा मानितो निकटा॥ तयाचा थोर वाटे बोरवटा॥ योगियांसी॥ २४॥ जरी प्राणचि आत्मा म्हणणें॥ तरी सुषुप्त्यवस्थेंत यासी कां नाहीं जाणणें॥ चोरीं चोरितां वस्त्रें भूषणें॥ कां नेणेंचि तो॥ २५॥ जागृती आणि स्वप्नदशे॥ प्राण जाणता ऐसें दिसे॥ परी आपणया आपण न प्रकाशे॥ अवस्थात्रयीं॥ २६॥ मी असें पिंगले काइडे॥ ऐसें आपणयातें नेणे फुडें॥ म्हणूनि प्राणचि हे आत्मा हें न घडे॥ निभ्रांतपैं॥ २७॥ अपानासी अधोगती॥ उदानासी कंठी स्थिती॥ समानासी नाभिकमळीं वस्ती॥ तेथूनि पसरे सर्वसंधीं॥ २८॥ व्यान सर्वांगीं व्यापक॥ आत्मा पंचप्राणासी प्रकाशक॥ म्हणूनि अवस्थात्रयीं तूंचि एक॥ प्राणसाक्षी॥ २९॥ एवं प्राणपंचकातें जाणता॥ तूं प्राणपंचक न व्हेसी सर्वथा॥ म्हणूनि असो हें आतां॥ इंद्रियें हीन व्हेसी॥ ३०॥ शब्दोन्मुखअंतःकरणवृत्ती॥ तें श्रोत्रेंद्रिय तुज चि आहे प्रतीती॥ श्रोत्रद्रष्टा हे स्थिती॥ कें विघडे॥ ३१॥ स्पर्शाचें ग्रहणीं उन्मुख॥ तेंचि मन त्वगिंद्रिय वोळख॥ तें दृश्य तूं द्रष्टा देख॥ एक

केसेनिहोसी ॥ ३२ ॥ रूपातेंनिवडिती ॥ जेचक्षुबुद्धीचीवृत्ती ॥ तयातेंजाणतेज्ञप्ती ॥ तेंतूंच क्षुइंद्रियकैसेनी ॥ ३३ ॥ जिव्हेंद्रियाचीवृत्ती ॥ जेषड्रसातेंचारिवती ॥ तयेसीसाक्षिभूत- संविती ॥ तेंरसनेंद्रियनव्हसीतूं ॥ ३४ ॥ अहंकाराचीवृत्तिविशेष ॥ जोगंधग्रहणोन्मुख ॥ तयाघ्राणेंद्रियाचाअवभासक ॥ तूंघ्राणेंद्रियकैसेनी ॥ ३५ ॥ शब्दस्पर्शरूपरसगंध ॥ यांसीजाणतातूंचैतन्यशुद्ध ॥ हेंविषयपंचकजडतूंशुद्धबुद्ध ॥ विषयातीत ॥ ३६ ॥ शब्दातेंबोलूंपाहत ॥ जोअंतःकरणाचावृत्तांत ॥ याक्रियात्मकवाचेआणित ॥ तूंद्रष्टेप- णेंची ॥ ३७ ॥ तेवदनींस्तुतीकरी ॥ मगबोलेमातृकाक्षरीं ॥ तेतुजदृश्यवैखरी ॥ द्रष्टेपणें ची ॥ ३८ ॥ वैखरीनिरासप्रसंगें ॥ मध्यमाहीनिरसावीलागे ॥ तेउद्भवेबुद्धीचेनिसंगें ॥ नादरूप ॥ ३९ ॥ मनाचेनिआकारें ॥ ध्वनिरूपपश्यंतीस्फुरे ॥ पाहातांतल्लनिर्धारें ॥ तियेवेगळाचितूं ॥ ४० ॥ जीवात्मयाचेंप्रथमस्फुरण ॥ तेंपरेवाचेचेंलक्षण ॥ निरूपिलेंजेंअंतः करण ॥ तेंचितजाणावें ॥ ४१ ॥ ऐसाचतुर्विधवाचेतेंदेखतां ॥ तूंवाचानव्हेसीसर्वथा ॥ तीतेंहीप्रकाशिता ॥ तूंचिएक ॥ ४२ ॥ मनाचावृत्त्यंकुर ॥ करूंपाहेस्पर्शविषयव्यापार ॥ तयापाणींद्रियाचादातार ॥ तेंतूंकेंविहोसी ॥ ४३ ॥ बुद्धिवृत्तीचाफांटा ॥ - धांवोंपाहेरूपाचावांटा ॥ तयापदेंद्रियांचाद्रष्टा ॥ तयाबेगळाचितूं ॥ ४४ ॥ चित्ताचावृत्त्यं- कुर ॥ करूंपाहेरतिविषयव्यापार ॥ तयाशिश्नेंद्रियाचाद्रष्टानिर्विकार ॥ तोतूंवेगळाची ॥ ४५ ॥ अहंकाराचावृत्तिविभाग ॥ करूंपाहेमळोत्सर्ग ॥ तयापायुरिंद्रियाचासाक्षीनिःसंग ॥ तद्विलक्षणतूं ॥ ४६ ॥ ऐसेअवयवपंचवीस ॥ लिंगदेहाचेसाभास ॥ तेदृश्यतूंद्रष्टा

निराभास॥ वस्तुलिंगदेहातीत॥ ४७॥ स्वप्नावस्थेचें लक्षण॥ ऐक तुज सांगेन॥ जेणें बुझ
सी वेगळेपण॥ स्वस्वरूपाचें॥ ४८॥ जागृतीदशे मनें भोगिलें॥ ते विषय जड सरले॥ परी
अभ्यासरूप ठसावले॥ तें स्वप्न बोलिजे॥ ४९॥ द्रष्टया दृश्याचा अभ्यास॥ साचा विसारि
खा आभास॥ फुल सरे परी उरे वास॥ डाहाळिये जेवीं॥ ५०॥ कांकापूर करंडाचा वेंचे॥
परंतु तेथील वासन वेंचे॥ ऐसें स्वप्नावस्थेचें॥ जाणिजे सुख॥ ५१॥ निद्राकाळीं बुद्धी
चा माथां॥ बैसे जागृतीचा ठसा॥ ते वासनामय स्वप्नावस्था॥ तुज दृश्य पैं॥ ५२॥ ज-
री लिंगदेह न व्हसी॥ तरी स्वप्नावस्था केवि होसी॥ तियेतें ही प्रकाशितोसी॥ निजप्र-
काशें॥ ५३॥ लिंगदेह स्वप्नावस्था॥ यादोहींचा अभिमानी तैजस भोक्ता॥ तयासा-
त्विक अहंकारातें जाणता॥ तया वेगळा चितूं॥ ५४॥ कंठस्थान भोग प्रविविक्त॥ यादो-
हींसी तूं व्यतिरिक्त॥ यासत्वकार्य पंचविधातीत॥ तत्साक्षि लेंची॥ ५५॥ जैसा कांप्रसि
द्धदाहक॥ लोहीं असूनि लोह प्रकाशक॥ तैसा तूं लिंगदेहा आभासक॥ निजप्रकाशें॥
५६॥ तुंबकसन्निधानमात्रें॥ लोह भ्रमतसे विचित्रें॥ तैसा तूं आकर्तें न स्वतंत्रें॥ चेष्टे ज
ड लिंगदेह॥ ५७॥ श्रवणीं शब्द ऐकणें॥ त्वचेसी स्पर्श घेणें॥ नेत्रीं रूपातें देखणें॥ तुझेनि
परी तुज नाहीं॥ ५८॥ जिव्हे रसातें चाखणें॥ घ्राणें परिमळ घेणें॥ तुझेनि परी तुज नाहीं क
रणें॥ इंद्रियव्यापार॥ ५९॥ वाचेसी बोलणें॥ हातासी देणें घेणें॥ पायांसी चालणें॥
होय तुझेनी॥ ६०॥ शिश्नासी रतिसुख भोगणें॥ पायूसी मलोत्सर्ग करणें॥ तूं अकर्ता- ३०
व्यापारें येणें॥ केवि लिंपसी॥ ६१॥ मनासी मंतव्य॥ बुद्धीसी बोद्धव्य॥ अहंतेसी अहं-

तव्य ॥ अकर्तेनतुवांची ॥ ६२ ॥ चेतव्यचित्ताचें ॥ निर्विकल्पस्फुरण अंतःकरणाचें ॥ हेंसं-
न्निधानफळआत्मयाचें ॥ परीतोअतीत ॥ ६३ ॥ जंवतुजनाहींस्वरूपाचानिर्धार ॥ तंव-
आपणपाकल्पिसीइंद्रियव्यापार ॥ शुभाशुभकर्मीवेष्टिलासंसार ॥ तुजनाथिलाची ॥
६४ ॥ आतांतुवांद्रष्टेनआपणपेंजाणितलें ॥ तंवदेहद्वयनिरसलें ॥ वेद्यत्वअविद्यामयदे
खिलें ॥ म्हणवोनीची ॥ ६५ ॥ अविद्येसीअसतांअनादित्व ॥ पूर्वींचिइयेसीमिथ्यत्व ॥ त-
त्कार्यदेहद्वयाअनित्यत्व ॥ तेंसांगावेंचिनलगे ॥ ६६ ॥ स्वमेंद्रियाचेंनिद्दारें ॥ जीवींपुण्य
पापविस्तारें ॥ तयासीप्रबोधेंचिप्रायश्चित्तबारें ॥ येरेंकाजनाहीं ॥ ६७ ॥ तैसेंदेहद्वयाचे
निमित्तें ॥ कर्मेंघडतीसदसतें ॥ तींजळतीसमस्तें ॥ तत्साक्षित्वेंची ॥ ६८ ॥ आतांअसो
हायुक्तिप्रसंग ॥ जाहलायालिंगदेहाचाभंग ॥ चुकेस्वर्गनरकाचामार्ग ॥ स्वभावेंची ॥
६९ ॥ देहद्वयाचाद्रष्टा ॥ नवचेशुभाशुभकर्माचियावाटा ॥ म्हणूनिविलक्षणसाक्षीसुभ
टा ॥ तूतेंम्हणिपे ॥ ७० ॥ यापरीलिंगदेहनिरास ॥ झालियाचुकेगर्भवास ॥ आत्माभे
देस्वयंप्रकाश ॥ म्हणेमुकुंदराजु ॥ ७१ ॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्य
संवादेलिंगदेहकथनंनामद्वितीयप्रकरणंसमाप्तं ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः ॥ देहद्वयातें
देखतां ॥ देहद्वयनव्हसीसर्वथा ॥ तेणेंतुझेंनिरसलेंतत्वता ॥ विपरीतज्ञान ॥ १ ॥ जेंदे-
हद्वयातेंव्यालें ॥ देहद्वयमीऐसेंजेणेंभुलविलें ॥ तेंअन्यथाज्ञाननिरसलें ॥ विलक्षण-
साक्षित्वें ॥ २ ॥ निरसलेंअन्यथाज्ञान ॥ तेथींचेंनिरसलेनवगुण ॥ तेंचिकेंसेंकवण ॥ सां
गिजेल ॥ ३ ॥ बुद्धिसुखदुःखप्रयत्न ॥ इच्छाद्वेषसंस्कारण ॥ पुण्यपापहेनवगुण ॥ बो

लिजेती ॥ ४ ॥ यांचाविनाशहाचिमोक्ष ॥ ऐसावैशेषिकाचापक्ष ॥ परीअज्ञाननिरासेंवीण
नव्हेअपरोक्ष ॥ आत्मसाक्षात्कार ॥ ५ ॥ आत्मयासीदेहद्वयबंधन ॥ तयाअज्ञानचिमू-
ळकारण ॥ म्हणूनिअज्ञाननिवृत्तीविण ॥ मोक्षकैंचा ॥ ६ ॥ जंवअज्ञाननफिटे ॥ तंवसंसा
रनिःशेषनतुटे ॥ विपरीतज्ञानाचाकोंबफुटे ॥ मागुताम्हणुनी ॥ ७ ॥ तयाआत्मयाचें
अज्ञान ॥ फिटावयानाहींसाधन ॥ एकस्वस्वरूपपरिज्ञाना ॥ वांचूनियां ॥ ८ ॥ जेणें-
स्वरूपज्ञाननप्रकाशे ॥ तेंचिअज्ञानजाणिजेकैसें ॥ ऐसेंम्हणसीतरीपुसोंप्रसंगवशें ॥
तेंसांगपातूं ॥ ९ ॥ देहद्वयासीविलक्षण ॥ तोतूंसांगपांआपणकवण ॥ जोस्थूलसू
क्ष्मप्रपंचाचाजाण ॥ तूंचिएक ॥ १० ॥ देहद्वयातीतमीहेंजाणिव ॥ नेतुझियाप्रका-
शाचीवाटिव ॥ तरीअसुकाचिमीस्वयमेव ॥ तोसांगकवणतूं ॥ ११ ॥ ऐसेंबोलिलेश्रीगु
रुनाथ ॥ तंवशिष्यझालाविचारस्थित ॥ म्हणेदेहद्वयातीत ॥ तोमीकवण ॥ १२ ॥ मीपृ-
थ्वीनाजळ ॥ तेजनाअनिळ ॥ आकाशजेंनिर्मळ ॥ तेंहीमीनव्हे ॥ १३ ॥ यास्थूलभूतांचे
अंश ॥ निरूपिलेजेदृश्यपंचवीस ॥ तेमीनव्हेअस्थिमांस ॥ रक्तमूतिक ॥ १४ ॥ सूक्ष्म-
भूतांचेंदळवाडें ॥ जेणेंलिंगदेहअन्यथाघडे ॥ तेमीनव्हेफुडें ॥ तोमीकवण ॥ १५ ॥ न
व्हेमीपंचप्राण ॥ जेमजदृश्यमान ॥ विषयपंचकतेंअन्य ॥ मजचिपासाव ॥ १६ ॥ ज्ञानें
द्रियपंचकमजदृश्य ॥ कर्मेंद्रियेंनव्हेमीअवश्य ॥ अंतःकरणपंचकतेंप्रकाश्य ॥ मीप्रका-
शक ॥ १७ ॥ मनमनाचाव्यापार ॥ बुद्धिबुद्धीचानिर्धार ॥ चित्तचित्ताचाविचार ॥ तोमीन ३१
व्हें ॥ १८ ॥ नव्हेंमीअहंकार ॥ आणिअहंतेचाव्यापार ॥ तयाचाहीज्ञानार ॥ तोमीवेगळा

ची ॥ १९ ॥ स्थूलदेहाचीसाकारता ॥ लिंगदेहाचीसत्ता ॥ यादोहोंतेंमीजाणता ॥ नव्हेमीवि परीतज्ञान ॥ २० ॥ मीसाकारनासाभास ॥ देहद्वयाचाद्रष्टामीउदास ॥ तोमीकवणहाना- हींप्रकाश ॥ माझामजची ॥ २१ ॥ ऐसेंशिष्यें विचारिलें ॥ मगश्रीगुरूतेंविनविलें ॥ जीम जचिमींचोरिलें ॥ तेंप्रकाशिजेस्वामी ॥ २२ ॥ यासर्वांतेंजाणे ॥ तोमीआपणयातेंनेणें ॥ तोमातेंमजभेटवणें ॥ श्रीगुरुराया ॥ २३ ॥ आतांश्रीगुरुनाथबोले ॥ तुवांआपुलें देह द्वयजाणितलें ॥ परीअज्ञाननाहींनिरसलें ॥ आत्मविषयींचें ॥ २४ ॥ तूंआपणयातेंजा णतचिनेणसी ॥ हेंचिलक्षणअज्ञानासी ॥ नाथिलेंअज्ञानकांवाहतोसी ॥ निजमस्त कीं ॥ २५ ॥ मीनेणेंआपणातें ॥ आहेसित्याअज्ञानातेंजाणतें ॥ म्हणूनिअज्ञानासी- अधिष्ठाननिरुतें ॥ जाणपणाचि ॥ २६ ॥ अज्ञानासि अधिष्ठान ॥ तूंचिप्रत्यक्चैतन्य ॥ अपरोक्षासीआश्रयअचेतन ॥ ऐसेंबोलोंचनये ॥ २७ ॥ साचारज्जुआश्रयसर्पासी ॥ प रीलटिकासर्पआश्रयनव्हेरज्जूसी ॥ मिथ्याभूतअज्ञानतुजरूपासी ॥ आश्रयकेविघ डे ॥ २८ ॥ मीआपणयातेंनेणें ॥ ऐसेंअज्ञानासीनाहींम्हणणें ॥ म्हणूनिसत्यरूपातुज धरणें ॥ अज्ञानासीपैं ॥ २९ ॥ सांडूनिस्थूळसूक्ष्मप्रपंचातें ॥ पाहूंगेलासीनिः प्रपंचद्र ष्टयातें ॥ तंववर्णव्यक्तिरहितनिरालंबातें ॥ पाहतांभांबावलासी ॥ ३० ॥ येरव्हींकीर तूंतेथेंचिअससी ॥ नाथिलेंअज्ञानजाणतचिकवळसी ॥ जेंकांमीनेणेंऐसेंजाणतो सी ॥ तोतूंसांगकवण ॥ ३१ ॥ जैसेंउदकबाबुळीतेंव्यालें ॥ परीतयातेंचिकवळिलें ॥ तैं सेंअज्ञानेंआवरिलें ॥ तुझेंनिजस्वरूप ॥ ३२ ॥ स्थूळसूक्ष्मदेहद्वयातें ॥ आणिविपरीत-

ज्ञानातें ॥ अज्ञानचिप्रसवलेंतयातें ॥ म्हणूनिकारणबोलिजे ॥ ३३ ॥ जेंअज्ञानतुझें-
कारणदेह ॥ तेंतूंनव्हसीनिःसंदेह ॥ तूंअज्ञानसाक्षीविदेह ॥ परमस्वरूप ॥ ३४ ॥ मीआ
पणयातेंनेणेंम्हणत ॥ तयानेणण्यातेंअससीजाणत ॥ म्हणूनिद्रष्टाअज्ञानासीतो-
त ॥ तूंचिनिभ्रांतपैं ॥ ३५ ॥ मीनेणेंऐसेंबायांचिमानिसी ॥ जेंकांमीनेणेंऐसेंजाणतक-
ळलासी ॥ तरीजाणणेंचितूंहोसी ॥ नेणणेंमिथ्यारूप ॥ ३६ ॥ जाणणेंतेंज्ञान ॥ नेणणें
तेंअज्ञान ॥ ज्ञानाचेतुलेसीअलंकरण ॥ मिथ्याअज्ञानाचें ॥ ३७ ॥ असोहेंअज्ञाननव्हेस
त्य ॥ तरीविपरीतज्ञानअशेषअनित्य ॥ तत्कार्यदेहद्वयमिथ्याभूत ॥ सर्वथैवगा ॥ ३८ ॥
तुझेंकारणदेहअज्ञान ॥ तेथेंसुषुप्तीचेंअधिष्ठान ॥ तेंचिसुषुप्तीकोंलक्षण ॥ तेंआइकपांतूं
॥ ३९ ॥ जागृतीआणिस्वप्नदशे ॥ भोगिलेइंद्रियव्यापाराचेनिअभ्यासें ॥ वेधिलेंमनअ-
ज्ञानींउपसंहारतसे ॥ तेसुषुप्तीबोलिजे ॥ ४० ॥ दशेंसहितइंद्रियांसी ॥ आणिअंतःकर
णचतुष्टयासी ॥ विपरीतज्ञानेंलीनहोयमाजीअज्ञानासी ॥ तेसुषुप्तीजाण ॥ ४१ ॥ सु
षुप्तीमाजीअसोनिसुषुप्तीतें ॥ तूंजाणतआहेसीतयेनेणिवेतें ॥ प्रबोधेंसांगतोसीन
यातें ॥ तत्साक्षिलेंची ॥ ४२ ॥ म्हणोनिसुषुप्तीनातुज ॥ नियतेंजाणणेंआपणयावेग
ळेंबुझ ॥ अवस्थात्रयबुद्धीसीसहज ॥ तूंतयावेगळाची ॥ ४३ ॥ कारणदेहसुषुप्त्यवस्था
॥ यादोहोंचाजोअभिमानधरिता ॥ तयाप्राज्ञअहंकारातेंजाणता ॥ तोतूंवेगळाची ॥ ४४ ॥
प्राज्ञआनंदभोगहृदयस्थान ॥ याचेंतुजआहेज्ञान ॥ हेंपंचविधतमोगुण ॥ तोतूंआत्मा
कैसेनी ॥ ४५ ॥ एवंस्थूललिंगकारणयातें ॥ जागृतीस्वप्नसुषुप्तीअवस्थात्रयातें ॥ वि

श्वतैजसप्राज्ञअभिमानत्रयातें ॥ जाणताआत्मातूं ॥ ४६ ॥ स्थूलप्रविविक्तआनंद-
भोगत्रयातें ॥ नयनहृदयकंठस्थानत्रयातें ॥ सत्वरजतमोगुणत्रयातें ॥ जाणताआत्मा
तूं ॥ ४७ ॥ अविद्येचियागुणत्रयाचें ॥ दळवाडेंनिरूपिलेंप्रपंचाचें ॥ तूंद्रष्टाअशेषाचें ॥ ह्मणू
निआश्रयसाक्षी ॥ ४८ ॥ अविद्येचियागुणत्रयाची ॥ उत्पत्तीउत्पत्तीप्रपंचाची ॥ हें ने-
णिजेतंव कांहींची ॥ संसृतीनचुके ॥ ४९ ॥ आतांतुझेंमलिनत्वफिटलें ॥ शुद्धआत्म-
त्वलाधलें ॥ गुणत्रयबंधनचुकलें ॥ आश्रयसाक्षीचें ॥ ५० ॥ हेंसर्वनहोनीसर्वातें ॥
निराकारनिराभासातें जाणतें ॥ त्यानिरालंबाआपणयातें ॥ श्रीमुकुंदम्हणेबुझला-
सितूं ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेकारणदेहनिरसनंना
मतृतीयप्रकरणंसमाप्तं ॥ ३ ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः ॥ मीनिरामयनिर्गुण ॥ रूपेंसाक्षीचे
तन्यघन ॥ ऐसेंस्वरूपाचेंअनुसंधान ॥ तेंहीतूंनव्हेसी ॥ १ ॥ तुजस्वरूपाचेंअनुसंधान ॥ तो
तुझादेहमहाकारण ॥ तयाचाद्रष्टाकवण ॥ तुजवांचूनियां ॥ २ ॥ तुझादेहमहाकारण ॥ ते-
थेंतुर्यावस्थातेंजाण ॥ तियेचेंसांगिजेललक्षण ॥ तेंऐकपांतूं ॥ ३ ॥ त्रिविधदेहत्रिविधअव
स्था ॥ तीनीस्थानेंत्रिविधभोगत्रिविधभोक्ता ॥ याप्रपंचाचीतत्साक्षित्वेंजाणेअवस्था ॥ ते
तुर्याजाणावी ॥ ४ ॥ अविद्येचियागुणत्रयातें ॥ तूंजाणतोसीनिरुतें ॥ तयेतत्साक्षित्वलक्ष
णतुर्येतें ॥ जाणतातूंतुर्याकेवि ॥ ५ ॥ महाकारणदेहतुर्यावस्था ॥ यादोहोंचाअभिमान
प्रत्यगात्मानिरुता ॥ तेंहीसांगिजेलव्यवस्था ॥ तेंऐकतूं ॥ ६ ॥ अविद्यामयप्रपंच ॥ तोमि
थ्यामीद्रष्टासाच ॥ ह्मणूनिप्रपंचनव्हेहानिर्वेच ॥ माझामजची ॥ ७ ॥ जेंनित्यनिर्मळ ॥ प

रब्रह्मकेवळ ॥ तेंमीहेंअभिमानीसकळ ॥ तोप्रत्यगात्मा ॥ ८ ॥ हाप्रत्यगात्माअभिमानी
॥ तूंनव्हसीतुजदृश्यम्हणूनी ॥ आनंदावभासभोगमूर्ध्निस्थानीं ॥ नव्हसीतूं ॥ ९ ॥ जोशु
द्धसत्वगुणअविद्येचा ॥ हापंचविधप्रपंचतमोगुणाचा ॥ तूंद्रष्टायाअशेषाचा ॥ स्वयंप्र-
काश ॥ १० ॥ शुद्धहीप्रपंचापासाव ॥ वेगळाजालासीसर्वथैव ॥ निरालंबसाक्षीस्वय
मेव ॥ तोचितूंपैं ॥ ११ ॥ तूंनिर्गुणनिराकार ॥ परब्रह्मनिराधार ॥ जेथेंनाहींपारावार ॥ तें
स्वरूपतूं ॥ १२ ॥ शून्यातेंआत्मलेंमानित ॥ उठिलेंजेंक्षपणकमत ॥ तेंतुवांजिंकिलेंनिश्चां
त ॥ स्वानुभवेंची ॥ १३ ॥ अत्यंतजोअभाव ॥ तोचिशून्याचास्वभाव ॥ म्हणोनिहेंबोलणें-
चिवाव ॥ खंडज्ञान ॥ १४ ॥ कांहींचिनाहींतेंशून्य ॥ नयातेंजाणतेंशुद्धचैतन्य ॥ तेंसर्वकाळीं
विद्यमान ॥ असतचिअसे ॥ १५ ॥ शून्यनेणेशून्यातें ॥ आत्माप्रकाशीतयातें ॥ जोदेखे
याअशेषातें ॥ तोशून्यकैसागा ॥ १६ ॥ तोशून्यासारखेंकारअसे ॥ परीशून्यनव्हे अना
रिसें ॥ आपणपेंआपणप्रकाशे ॥ स्वानुभवें ॥ १७ ॥ असोतन्नुचतुष्टयापरी ॥ तूंसकळ
जीवशरीरीं ॥ प्रकाशशीबाहेरभीतरीं ॥ देहचतुष्टयातें ॥ १८ ॥ जीवाचेंदेहचतुष्टय ॥ द्र
ष्ट्यासीतुजज्ञेय ॥ तूंशुद्धचैतन्यअप्रमेय ॥ तेंचितूंकेविहोसी ॥ १९ ॥ जैशातुझियाचारी
अवस्था ॥ तयांचीतूंजाणसीव्यवस्था ॥ तैसीसकळजीवांचियासाम्यता ॥ जाणताआ
त्मातूं ॥ २० ॥ तुझियाचौंअभिमानियाचेपरी ॥ सकळजीवअभिमानियाभीतरीं ॥ असूनि
तत्वतानिर्धारी ॥ साक्षीभूततूं ॥ २१ ॥ तुझियाअभिमानियाचेंजैसें ॥ भोगचतुष्टयदृश्यऐ ३३
सें ॥ सकळभोगजाणसीप्रकाशें ॥ आपुलेनिपैं ॥ २२ ॥ जैसींतुझियाअवस्थांचींचारीस्था

नें ॥ तूंजाणसी आपुलेनिज्ञानें ॥ तैसींसर्वभूतांचींस्थानमानें ॥ जाणतातूंचिएक ॥ २३ ॥
एवंसर्वभूतींअसूनी ॥ सकळइंद्रियांतेंअधिष्ठानी ॥ सर्वप्रकाशकआत्मातुजवांचूनी ॥ क-
वणअसे ॥ २४ ॥ तंवविनवीशिष्यशिरोमणी ॥ सर्वआत्माएकयेथेंउपपत्तिकवणी ॥ अन्याचें
सुखदुःखअन्यीं ॥ देखूंयेइजेना ॥ २५ ॥ मजसकलदृश्याचेंसाक्षित्वघडे ॥ भिन्नात्मयासी
एकत्वनघडे ॥ जेंअन्यस्थानीचावृत्तांतजाणणेंनाहींपुडें ॥ म्हणूनिस्वामी ॥ २६ ॥ मग-
श्रीगुरुनाथेंबोलिजे ॥ अभिन्नआत्मयाअनेकत्वआरोपिजे ॥ एकमुख्यगगनअशिजे
॥ जेवींअनेकघटीं ॥ २७ ॥ नातरीमुख्यएकचिसविता ॥ अनेकसरोवरींप्रतिबिंबता ॥ ए
कचिपावेअनेकता ॥ उपाधिभेदें ॥ २८ ॥ तेंप्रतिबिंबदिनमणीअनेक ॥ जलचांचल्येंव्याकु
ळकवणएक ॥ तयामध्येंनिश्चलपरीभिन्नात्मक ॥ नव्हतीनत्वतायें ॥ २९ ॥ मुख्यबिंबींचां
चल्यअसतें ॥ तरीसकळप्रतिबिंबींउमटतें ॥ म्हणूनिउपाधिभेदेंनाहींतेथें ॥ आरोपि
तीप्रतिबिंबीं ॥ ३० ॥ तैसाएकचिगोसावी ॥ अविद्यालक्षणेंमायाअवयवी ॥ आभास
लेपणेंजीवात्मभावीं ॥ दिसेअनेकरूपलें ॥ ३१ ॥ कर्मनिर्मितसुखदुःख ॥ हेंलिंगदेहा
चेंवर्मदेख ॥ लिंगोपाधिचैतन्यीं नाहींतेंअसेरव ॥ तयाआरोपितीपें ॥ ३२ ॥ जयाजीवांचीं लिं
गशरीरें ॥ कर्मेंअर्जितस्थूलदेहद्वारें ॥ तीं तदुपाधिजीवभोगितीनिर्धारें ॥ सुखदुःखेंपें ॥
३३ ॥ म्हणूनिअन्याचेंसुखदुःख ॥ अन्यासिनाहींनिःशेष ॥ तयाबंधमोक्षदेख ॥ स्वार्जि
तानुसार ॥ ३४ ॥ आणितुवांआक्षेपकेला ॥ सर्वभूतींअसेएकला ॥ तरीअन्यस्थानींवृत्तां
तबिंतला ॥ तोम्याकांनेणिजे ॥ ३५ ॥ तरीयेविषयींएकउत्तर ॥ करूनिमनएकाग्र ॥ संदेह

सागराचेपार ॥ जेणेंपाविजे ॥ ३६ ॥ जाणिवनेणिवचित्तासी ॥ हेधर्मनाहींतआत्मयासी
॥ बुध्यादिनवगुणलिंगदेहासी ॥ हेंतंवआधींचनिरूपिलें ॥ ३७ ॥ प्रतिजीवींअविद्यातेंच
भिन्न ॥ तत्कार्यलिंगदेहहीअन्य ॥ स्थूलदेहींअभिमान ॥ आनआनप्रतिशरीरीं ॥ ३८ ॥
म्हणूनिजेअवस्थेजोअभिमानी ॥ तोवर्ततेतियेआधिष्ठुनी ॥ तयेदशेचेंजाणणेंम्हणूनी
॥ असेतदुपाधिक ॥ ३९ ॥ म्हणूनिजागृतीदशेचेंज्ञान ॥ नाहींप्रगटलियास्वप्न ॥ हेंहि
विधअनुसंधान ॥ नाहींसुषुप्तिकाळीं ॥ ४० ॥ म्हणूनिअन्यचित्ताचेंजाणणें ॥ अन्य-
चित्तप्रयासेंनेणे ॥ जाणूंपाहसीचित्तेंयेणें ॥ तरीसर्वज्ञकेविहोसी ॥ ४१ ॥ अतीतअना
गतवर्तमान ॥ हेंत्रयसांसीउठेप्रपंचज्ञान ॥ जेंतपोबळेंजाण ॥ परीनव्हेभवमोचक ॥
४२ ॥ परीतयाचेंचित्तअनुक्रमेंजाणणें ॥ तैसेंतुझेंनव्हेइंद्रियसाक्षेपदेखणें ॥ सर्वत्रअसूनि
सर्वातेंप्रकाशणें ॥ निजप्रकाशें ॥ ४३ ॥ जयासीइंद्रियसाक्षेपज्ञान ॥ तयासीअनुक्रमेंज्ञा
नकींअज्ञान ॥ नातरीअन्यथाज्ञान ॥ उठेभ्रांतरूपें ॥ ४४ ॥ तैसेंनव्हेआत्मयाचेंद्रष्टेपण ॥
तेथेंनलगेमनचक्षुरादिसाधन ॥ तयासचेतनपण ॥ तत्सन्निधानमात्रें ॥ ४५ ॥ आत्मया-
सीनलगेअनुक्रमेंअदेखणें ॥ नदेखणेंआणिअन्यथाहीदेखणें ॥ याचित्तधर्मातेंसर्वज्ञप
णें ॥ जाणताआत्मातूं ॥ ४६ ॥ अहंताममताप्रयत्नरहिता ॥ सूर्यउदेल्यांतेंप्रकाशवि-
ता ॥ सकळरूपातेंअसेदाविता ॥ निजप्रकाशें ॥ ४७ ॥ तैसातूंआत्मासर्वइंद्रियातें ॥ चै
तन्यप्रकाशीविषयातें ॥ अहंताममताभावरहितें ॥ स्वस्वरूपेंकरूनी ॥ ४८ ॥ जैसाकांत
अवच्छिन्न ॥ जडलोहातेंआचेष्टुन ॥ स्वयेंचेष्टनाचेष्टेन ॥ अलिप्तचितो ॥ ४९ ॥ तैसाआ

त्याचेंचेष्टेनाचेष्टवी ॥ कांहींकरीनाकरवी ॥ स्वयेंभोगीनाभोगवी ॥ विषयजात ॥५०॥ परीतुझेनियासत्तें ॥ इंद्रियेंचेष्टतीनिभ्रांतें ॥ परीस्वतंत्रनव्हतीतें ॥ निजव्यापारीं ॥५१ ॥ कार्यकारणकर्तृत्व ॥ तेथेंविषयप्रकृतीहेतुत्व ॥ तुजस्फुरवदुःखादिभोक्तृत्व ॥ तेंप्रकृतिसंबंधें ॥५२॥ तूंसर्वोपाधिविनिर्मुक्त ॥ केवळचैतन्यपरमतत्व ॥ तुजस्फुरवदुःखादिभोक्तृत्व ॥ नाहींसर्वथा ॥५३॥ परीतुझियासत्तेविण ॥ नघडेइंद्रियांचेंचेष्टन ॥ म्हणूनिनाथिलेंद्रष्टेपण ॥ तुजआरोपिलें ॥५४॥ जंवहोयदृश्याचेंस्फुरण ॥ तंवतुजनाथिलेंआरोपिलेंद्रष्टेपण ॥ दृश्यनिरासींपरमनिर्वाण ॥ तूंशुद्धबुद्ध ॥५५॥ तूंदृश्यनादर्शन ॥ तत्वतःनाहींद्रष्टेपण ॥ तूंसत्तामात्रनिरंजन ॥ ज्ञप्तिरूप ॥५६॥ आतांअसोहाप्रक्रियापंथ ॥ सकळजीवत्वपदार्थ ॥ शोधिलियाउरेपरमार्थ ॥ तोस्वयेंसाक्षीतूं ॥५७॥ एवंत्वंपदार्थाचेंशोधन ॥ जेणेंहोयजीवत्वनिरसन ॥ प्रकटेसम्यक्आत्मज्ञान ॥ अपरोक्षजें ॥५८॥ धुळीमाजीलसोनेंजेंसें ॥ भेसळलेंनदिसे ॥ तेंनिवडूंजाणेजेसें ॥ झारियाचिपें ॥५९॥ तेवीदृश्यधुळीतेंसांडी ॥ प्रकाशवंतसोनेंनिवडी ॥ याचीपरीपरवडी ॥ बुझावेंस्वस्वरूप ॥६०॥ यापरीविवेकजळीं ॥ धुवूनिदेहादिप्रपंचधुळी ॥ स्वयंप्रकाशझळाळी ॥ भेटेआत्महेम ॥६१॥ फेडूनकेळयाचीसालडी ॥ भोगिजेकेवळरसगोडी ॥ तेवींमायीककंचुकींनिवडी ॥ म्हणेमुकुंदराजमुनि ॥६२॥ ॥ इतिश्रीमहाविवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेमहाकारणदेहनिरसनंनामचतुर्थप्रकरणंसमाप्तं ॥४॥ ॥छ॥ ॥श्रीगणेशायनमः॥ आतांअसोहाप्रक्रियावादु ॥ जंवस्फुरेईश्वरेंसीभेदु ॥ तंवनसुटेदेहासंबंधु ॥ मिथ्याहेंताचा ॥१॥ म्हणूनितत्व-

दार्थाचेंशोधन॥सांगिजेलकीजेअवधान॥जेथेंभेटेआनंदघन॥केवळब्रह्म॥२॥जी
वात्मयाचेपरी॥तनुचतुष्टयअसेईश्वरीं॥होयतयाचा उपसंहारीं॥तत्पदार्थशोध
न॥३॥तामसअहंकारजनितें॥पंचीकृतपंचमहाभूतें॥तज्जनितब्रह्मांडतें॥तोपरमा-
त्माकेसेनी॥४॥ब्रह्मांडस्थूलशरीर॥पूर्वीनिरूपिलेंसविस्तर॥तेंदृश्यसविकार॥ईश्वरकें
सेनी॥५॥ब्रह्मांडींचीसृष्टीअवस्था॥तोपरमात्मानव्हेसर्वथा॥जाणेतेथींचीव्यवस्था
॥तोपरमात्मापैं॥६॥अभिमानीतोब्रह्मांडींचा॥आणिसृष्टीअवस्थेचा॥ब्रह्मानिर्मिता
विश्वाचा॥नोहेपरमात्मा॥७॥ब्रह्माराजसअहंकार॥म्हणूनिनव्हेसर्वेश्वर॥तोचाल
वीसृष्टिव्यापार॥पराधीनपणें॥८॥यापंचीकृतपंचभूतांचें॥सूक्ष्मदेहईश्वराचें॥परमा
त्मानव्हेसाचें॥दृश्यम्हणूनी॥९॥विष्णुअंतःकरण॥चंद्रमातोमन॥चित्तनारायण॥
ईश्वराचें॥१०॥बुद्धिविरंची॥अहंतारुद्रसाची॥जाणेस्वरूपेंयांचीं॥तोपरमात्मा॥११॥
श्रोत्रदिशात्वचापवन॥चक्षुसूर्यजिव्हावरुण॥घ्राणअश्विनौदेवहाइंद्रियगण॥ईश्व
रनव्हे॥१२॥वाचावन्हिपाणिसुरेश॥पादवामनशिश्नप्रजेश॥पायुनिर्ऋतिहेपरेश॥
केविघडे॥१३॥व्यानसमानउदान॥प्राणआणिअपान॥परमात्मायाविलक्षण॥द्रष्टा
म्हणूनी॥१४॥लिंगदेहाचेपंचविषय॥अतिजडभूतमय॥परमात्मातोनिर्विषय॥पर
मतत्वपैं॥१५॥एवंतत्वेंपंचवीस॥त्रिविधअहंकाराचेअंश॥तोअहंकृतिसाभास॥न-
व्हेपरमात्मा॥१६॥आतांअसोहालिंगदेह॥नव्हेस्वस्वरूपतेंविदेह॥तेथेंस्थितिअवस्था
निःसंदेह॥नव्हेपरमात्मा॥१७॥सूक्ष्मदेहस्थितिअवस्था॥विष्णुअभिमानीयेथेंसर्व-

था ॥ तोपरमात्माहेकथा ॥ असंबद्धपैं ॥ १८ ॥ विष्णुसात्विकअहंकार ॥ वरीरूपाच्या आकार ॥ चालवीस्थितीचाव्यापार ॥ पराधीनपणें ॥ १९ ॥ विष्णुतोअंतःकरण ॥ वैकुंठतयाचेंस्थान ॥ परमात्मातोपूर्ण ॥ चैतन्यशुद्ध ॥ २० ॥ विष्णुकरीस्थितिव्यापारु ॥ सृष्टिसंस्थापीअनिवारु ॥ परमात्मातोनिर्विकारु ॥ विष्णुहेंनघडे ॥ २१ ॥ मायाकारणशरीर ॥ ईश्वरनव्हेतोसविचार ॥ तोद्रष्टाहेंसविकार ॥ म्हणूनिपैं ॥ २२ ॥ जियेचामहत्तअहंकार ॥ व्यालीब्रह्मविष्णुमहेश्वर ॥ तेमायासर्वेश्वर ॥ हेंनघडेपैं ॥ २३ ॥ मीब्रह्मयेणेंआकारें ॥ अभिमानवृत्तिस्फुरे ॥ तेंअव्याकृतईश्वर ॥ केविंघडे ॥ २४ ॥ कारणदेहअव्याकृत ॥ प्रलयअवस्थावर्ततेतेथ ॥ परमात्मयासीनिश्चित ॥ तेंनाहींचपैं ॥ २५ ॥ अव्याकृतप्रळयाचा ॥ रुद्रअभिमानीतेथींचा ॥ तोपरमात्माहेचर्चा ॥ अघटमान ॥ २६ ॥ रुद्रअहंकारतामस ॥ अंतींजगाचाकरीनाश ॥ तोपरमात्माउदास ॥ निरभिमानी ॥ २७ ॥ रुद्रतयाचाव्यापारी ॥ योजिलाअसेसंहारी ॥ सृष्टिस्थितीचा निर्धारी ॥ तोस्वतंत्रनव्हे ॥ २८ ॥ तोपरमात्मामायावी ॥ हरिहरब्रह्मादिकांचागोसावी ॥ मायागुणत्रयाचेनांवीं ॥ केवींबोलावातो ॥ २९ ॥ तंवशिष्यबोलेवचन ॥ जीमीनेणेप्रळयाचेंलक्षण ॥ तेथींचेंविशदज्ञान ॥ सजनिरूपावें ॥ ३० ॥ मगबोलेकृपासिंधु ॥ सद्गुरुपूर्णबोधु ॥ प्रळयतोपंचविधु ॥ असेजाणतूं ॥ ३१ ॥ द्विविधहोयपिंडीं ॥ द्विविधतोब्रह्मांडीं ॥ पांचव्याचीफुडाफुडी ॥ होयमोक्षदशे ॥ ३२ ॥ प्रतिदिनींहोयदेनंदीन ॥ जोजाणसुषुप्तिकाळींलीन ॥ देहद्वयसंहारेम्हणउन ॥ तोप्रळयम्हणिजे ॥ ३३ ॥ स्थूलदेहाचेंमरण ॥ तोमहाप्रळयजाण ॥ हेंप्रळयद्वयाचेंलक्षण ॥ पिंडींजाण ॥

वें॥३४॥चतुर्युगसहस्त्रेषु॥तोब्रह्मयाचाएकदिवस॥तेथेंचिरात्रीहीजाणजस॥ते-
णेंचिमानें॥३५॥जोब्रह्मयाचादिनांत॥तोदैनंदिनकल्पांत॥तैंब्राह्मीमायेसीआंत
॥संहारेलोकत्रय॥३६॥तैंद्वादशार्कतपती॥महामेघवर्षती॥तीन्हीलोकअल्पाव
तीं॥प्रलयोदकीं॥३७॥परीस्थूलदेहनिमाला॥लिंगदेहकीरउरला॥तोहीबुडाला
॥अज्ञानसमुद्रीं॥३८॥जीवसृष्टिमीयापरी॥दैनंदीनसंहारी॥तैंलीनहोतीकारणश
रीरीं॥निजकर्मसहित॥३९॥दैनंदीनप्रळयकाळीं॥ब्राह्मीमायामांदुसजळीं॥जेथेंजी
वरत्नेंसांठवलीं॥चौंभूतग्रामींचीं॥४०॥यापरीरात्रीचिया॥सहस्त्रयुगचौकडिया॥
समाधीमाजीगेलिया॥चतुराननासी॥४१॥मगसमाधीविसर्जूनी॥प्रलयोदकातें
ग्रासूनी॥चौंभूतग्रामींचीउभवणी॥ब्रह्मारचिताझाला॥४२॥जयाचाआरंभजे-
सा॥तोजीवसृजिलातैसा॥दैनंदिनप्रळयऐसा॥तुजनिरूपिला॥४३॥महाप्रळ-
यतोऐक॥तुजसांगिजेलकौतुक॥तेथेंसंहारतिब्रह्मादिक॥ब्रह्मांडासहित॥४४॥श
तवर्षेंअनावृष्टी॥तेथेंसंहारेजीवसृष्टी॥तयाचीपरिपाटी॥तपतीद्वादशादित्य॥४५॥
तयाशोषानेंमुखानळें॥पेटतीसप्तहीपाताळें॥द्वादशार्कांचेनितेजाळें॥जळतीलोकस
मस्त॥४६॥मगशतभरीसंवत्सर॥संवर्तकादिजळधर॥वर्षतीनिरंतर॥मुसळधारीं
॥४७॥ब्रह्मांडराखोडीआतळे॥तेंप्रळयोदकींविरालें॥तेथेंभूतजातसंहारलें॥सृष्टि
सरिसेंचि॥४८॥मगमेघुडेविराले॥तेथेंप्रचंडतेजप्रकटलें॥तेणेंतेजेंनिःशेषशो-
षिलें॥प्रळयोदक॥४९॥चंडानिलेंझडपिलें॥तेंतेजहीमावळलें॥तेथेंवायूतेंग्रा-

सिलें ॥ महदाकाशें ॥ ५० ॥ तें तन्मात्रासहित ॥ महदाकाशातें ग्रासित ॥ वेळ नलगेचि ओ अ-
हंता ॥ तमोगुणरुद्राचापें ॥ ५१ ॥ तामस अहंकाराचा ग्रास ॥ करी अहंकार राजस ॥ तयातें
गिळितां नलगे आयास ॥ सात्विकासी ॥ ५२ ॥ पंच ज्ञानेंद्रियें ॥ पंच प्राण कर्मेंद्रियें ॥ हीं रा
जस अहंकाराचीं कार्यें ॥ निमती तयासरिसी ॥ ५३ ॥ अंतःकरण पंचकतें ॥ जो ग्रसवला
ज्ञानशक्तीतें ॥ तया सात्विक अहंकारातें ॥ ग्रासी महत्तत्व ॥ ५४ ॥ तें देवताचक्र निमालें
॥ संहार तेजासी संहारिलें ॥ महत्तत्वातें ग्रासिलें ॥ मायादेवीपें ॥ ५५ ॥ त्रिगुणक्षोभि-
णी माया ॥ महामायेसी जाय विलया ॥ तेही माया ही लया ॥ गुणसाम्यीं जाय ॥ ५६ ॥ तेवे
ळीं परमपुरुष ॥ सांडी मी ब्रह्म ऐसा उन्मेष ॥ प्रकृति लोपोनि निर्विशेष ॥ होय परब्रह्म ॥ ५७
॥ इच्छा ज्ञान क्रियादिक ॥ शक्तिचक्रें जीं अनेक ॥ तीं उपसंहारती निःशंक ॥ मूळमायेसर
सीं ॥ ५८ ॥ पंचविध भूतग्रामींचे ॥ जे समूह जीवांचे ॥ ते उदरीं गुणसाम्याचे ॥ अधिष्ठुनी
वर्तती ॥ ५९ ॥ जें कर्मपंचकें लिंपलें ॥ अज्ञानें मुसावलें ॥ ते स्फटकेसी मुकले ॥ आत्मज्ञा
नावीण ॥ ६० ॥ जैसा वटबीजीं समस्त ॥ प्रपंच गुणसाम्या आंत ॥ अशेष मावळत ॥ हर
पोनि जाय ॥ ६१ ॥ तें गुणसाम्यस्वरूपीं मुरे ॥ मग केवळ ब्रह्मचि उरे ॥ माती चें डिखळ विरे
॥ जेवीं महासमुद्रीं ॥ ६२ ॥ ऐसा प्रळय निरूपिला ॥ मग प्रपंच कैसा उठिला ॥ तुज सृष्टि-
क्रमीं सांगितला ॥ जयापरी ॥ ६३ ॥ आतां सांगिजेल आत्यंतिक ॥ जो प्रळय सकौतुक ॥
एथें संहारकर्ता विवेक ॥ अन्य नाहीं ॥ ६४ ॥ जैसा रज्जु सर्प आभासे ॥ तो विवेकेंचि नरसे
॥ तेणें वीण न नासे ॥ कांहीं च जो ॥ ६५ ॥ जैसा स्वरूपीं मिथ्यारोप ॥ जो उठिला भ्रांति सर्प

॥तयातेंफेडीविवेकदीप॥तमोमयातें॥६६॥स्वर्मींचियावैरियातें॥आणीकनाहींबाधि
तें॥तोप्रबोधेंचिनिरुतें॥मरणपावे॥६७॥तैसामायादिविवर्त॥जोप्रपंचमिथ्याभू
त॥तोस्वरूपस्वानुभवेंक्षणांत॥हरपूनिजाय॥६८॥हाप्रपंचनिजाकारें॥अस-
तचिसंहारे॥जेविंमृगजळाचेनिपूरें॥मिथ्याहोइजे॥६९॥नातरीघृताचीपुतळी॥अव
यवाकारेंघडली॥आकारअसूनिमिथ्याझाली॥तेंघृतचिअसे॥७०॥तैसाब्रह्मींजग
दाकार॥जोविवर्तउठिलाअपार॥तोमिथ्याचिहानिर्धार॥ब्रह्मचिसाचअसे॥७१॥स
र्वअसतांसर्वनिमालें॥केवळब्रह्मचिउरलें॥ऐसेंसंहारणकेलें॥विवेकेंअत्यंतिकें॥७२
॥म्हणूनिहाअशेष॥प्रपंचबंधननिःशेष॥उपसंहारेतोप्रळयदेख॥अत्यंतिक॥७३
महाप्रळयतोअनारिसा॥तेथेंसंहारेस्थूलदशेचाठसा॥परीभवदायकसाभासा॥उरे-
अज्ञानगर्भीं पैं॥७४॥तेथेंलिंगदेहननिमे॥नजळतीशुभाशुभकर्में॥म्हणूनिचुकती-
नामृत्युजन्में॥जीवासीपैं॥७५॥असोपंचप्रळयाचाप्रकार॥तुजनिरूपिलासंहार॥-
आतांमोक्षाचाविचार॥प्रवर्तुंदिजे॥७६॥जेगुणप्रधानमाया॥तेकारणदेहशिष्यराया
॥तेथींचियामहाप्रळया॥तयेंनांवसुषुप्ती॥७७॥रुद्रतेथींचाअभिमानी॥तोपरमात्मा
होयकेसेनी॥हेंगुणत्रयाचेंकार्यम्हणूनी॥तोवेगळाची॥७८॥ब्रह्मांडहिरण्यगर्भ
माया॥सृष्टिस्थितिमहाप्रळया॥ब्रह्माहरिहरकार्या॥मायागुणाचे॥७९॥मायागुण
त्रयाचीकथा॥तेमिथ्याऐसीव्यवस्था॥परमात्माजाणतत्त्वता॥सर्वसाक्षी॥८०॥ ॥इ ३७
तिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेईश्वरतनुत्रयपूर्वकनिरसनंनामपंचम

प्रकरणसमाप्त ॥ ॥५॥ ॥श्रीगणेशायनमः॥ ब्रह्माकारआद्यस्फुरण ॥ जेंज्ञानपू
र्णतालक्षण ॥ तेचितनुमहाकारण ॥ जगदीश्वरीं ॥ १ ॥ ज्ञानविग्रहईश्वर ॥ हासर्वशा-
स्त्रांचानिर्धार ॥ तयाज्ञानाचाज्ञातार ॥ तोचितोकैसेनी ॥ २ ॥ हेमहामायापरशक्ती ॥
ईश्वराचीमूळप्रकृती ॥ तियेतेंजाणतास्वयंज्योति ॥ तोपरमपुरुष ॥ ३ ॥ तोसमस्तमाये
चागोसावी ॥ सत्तामात्रेंसर्वांतेंजीववी ॥ ब्रह्मादिकांतेंचेष्टवी ॥ सृष्ट्यादिव्यापारीं ॥ ४ ॥
तोंअनादिघरवरीतें ॥ व्यालीब्रह्मादिप्रपंचातें ॥ नसांडितीएकमेकांतें ॥ छायातनुजैसी
॥ ५ ॥ एकेंवीणएकनाहीं ॥ हेंनवलप्रमेयपाहीं ॥ तयेमाजीअसूनिनाहीं ॥ वेगळाचितो ॥
६ ॥ तेप्रकाश्यतोप्रकाशक ॥ तेवेद्यतोवेदक ॥ तेज्ञेयतोज्ञापक ॥ सर्वसाक्षी ॥ ७ ॥ हेमूळप्र
कृतीमिथ्य ॥ तत्कार्यविश्वकेवेंसत्य ॥ तथींचीयथातथ्य ॥ विवंचनासांगिजेल ॥ ८ ॥ मा-
यासत्नाअसत् ॥ नव्हेतेसदसत् ॥ सदसद्विलक्षणात ॥ बोलूंचिनये ॥ ९ ॥ मायाभिन्ना-
भिन्न ॥ भिन्नाभिन्नविलक्षण ॥ नव्हेतेंभिन्नाभिन्न ॥ तेकांहींचनव्हे ॥ १० ॥ मायान-
व्हेसावयव ॥ नव्हेतेनिरवयव ॥ नव्हेउभयांसंभव ॥ नव्हेउभयातीत ॥ ११ ॥ मायास
त्यांनम्हणावी ॥ हेभ्रांतिचित्तींनधरावी ॥ सत्तरीअसावी ॥ जैसीतैसी ॥ १२ ॥ सत्शब्दें
बोलिजेअस्तित्वता ॥ कालत्रयींअबाधिता ॥ मायादेवीसीतत्वता ॥ तेंअघटमान ॥ १३ ॥
जरीम्हणसीमायासत् ॥ तरीकालत्रयींअबाधित ॥ तरीदेखतअसोनासत् ॥ स्वानुभवें ॥
१४ ॥ नहोतामायोपसंहार ॥ कैंचाब्रह्मसाक्षात्कार ॥ हास्वानुभवेंनिर्धार ॥ होययोगींद्रा
सी ॥ १५ ॥ मायाहोकांअसत् ॥ हेंबोलणेंचिअसंगत ॥ तेंनभासेकदाचित् ॥ जैसावंध्या

पुत्र ॥ १६ ॥ मायानिवृत्तिकारणें ॥ वेदशास्त्रींबोलिलींसाधनें ॥ तरीतयेअप्रयोजनें ॥ प्र
तिभासती ॥ १७ ॥ म्हणूनिनव्हेतेअसत् ॥ तरीम्हणावीसदसत् ॥ तरीविरुद्धधर्मासीऐ
क्यता ॥ हेंअघटमान ॥ १८ ॥ सत्तेंनव्हेअसत् ॥ असत्तेंकेंसेनिसत् ॥ जैसेंस्वस्कंधारो
हणवृथा ॥ असंबद्धपैं ॥ १९ ॥ मायासदसद्विलक्षण ॥ ऐसेंबोलसीवचन ॥ तरीतेंअघ
टमान ॥ सर्वथैव ॥ २० ॥ असतयाविलक्षणनसे ॥ नसतयाविलक्षणअसे ॥ यादोहींवि
लक्षणनदिसे ॥ वस्तुकवणीचीपैं ॥ २१ ॥ मायाभिन्नम्हणिजती ॥ तरीचैतन्यावीणके-
वीस्फुरती ॥ तेब्रह्मीचीनिजप्रकृती ॥ तरीभिन्नकेंसी ॥ २२ ॥ जैसीचंद्राचीकळा ॥ नव्हेचं
द्रासीवेगळा ॥ तैसीब्रह्माग्नीचीज्वाळा ॥ तेणेंसीभिन्नकेंसी ॥ २३ ॥ जरीम्हणसीमाया
अभिन्न ॥ तरीहेंअप्रमाणवचन ॥ जेंमायेचेंनिरसन ॥ होयस्वानुभवें ॥ २४ ॥ जेंमायाउ
पसंहारे ॥ तेंअविनाशब्रह्मउरे ॥ तरीअभिन्नयाउत्तरें ॥ नबोलेतूं ॥ २५ ॥ मायायापरी
भिन्नाभिन्न ॥ हेंबोलणेंचिअघटमान ॥ येथेंउपपत्तिसांगेन ॥ तेऐकपांतूं ॥ २६ ॥ जेंभि
न्नतेंनव्हेअभिन्न ॥ अभिन्नतेंनव्हेभिन्न ॥ याविरुद्धधर्मासीअवस्थान ॥ हेंअसंबद्धपैं
॥ २७ ॥ भिन्नाभिन्नविलक्षण ॥ ऐसेंमायेतेंतूंनम्हण ॥ तेथींचीविवंचनासांगेन ॥ तेअव
धारीजे ॥ २८ ॥ भिन्नावेगळेंअभिन्न ॥ आणिअभिन्नावेगळेंभिन्न ॥ तरीउभयांसीविल
क्षण ॥ मायाकेंविघडे ॥ २९ ॥ जरीमायाम्हणसीसावयव ॥ तरीवारींयायुक्तीचीधांव ॥ त-
येसीअव्यक्तहेंनांव ॥ बोलिजेवेदांतीं ॥ ३० ॥ इयेसीवर्णनाव्यक्ति ॥ रूपनास्थिती ॥ तरी
सावयवऐसेंबोलती ॥ तेहीनविवेकी ॥ ३१ ॥ मायानिरवयवबोलती ॥ तेसर्वथाकांहीं-

चनेगती ॥ ब्रह्माकारेंस्फुरती ॥ तरीनिरवयवकेंसी ॥ ३२ ॥ निरवयवमायेपासाव ॥ जग-
केंसेंनिहोयसावयव ॥ इयेंउपपत्तीस्तव ॥ निरवयवनव्हे ॥ ३३ ॥ विरुद्धधर्मनिरूपिलेतुज
॥ हेंमायेसीनाहींऐसेंबुझ ॥ माझीमायपरीवांझ ॥ हेंअसंबद्धपें ॥ ३४ ॥ जेंहोयसावय
व ॥ तेंहोयनिरवयव ॥ निरवयवतेंसावयव ॥ केंसेंनिहोय ॥ ३५ ॥ मायाउभयांविलक्षण ॥
हेंअसंगतवचन ॥ याविरुद्धधर्मीसीभिन्न ॥ कांहींआथीचिना ॥ ३६ ॥ यापरीमिथ्याद्वा
दशविकल्परचना ॥ मायाकांहींचनिर्वचना ॥ म्हणूनिहेंअनिर्वचनीयजाण ॥ सर्वकाळीं
॥ ३७ ॥ जेदिसेअनिर्वचनीय ॥ तेंओळखावीमिथ्यामय ॥ यथातथ्यइये ॥ ऐसेंजाण-
तूं ॥ ३८ ॥ द्वादशविकल्पींविकल्पितां ॥ मृगजळासीजेवींअनिर्वचनीयता ॥ तेसीमाया
जाणतत्वतां ॥ मिथ्याभूतही ॥ ३९ ॥ अनिर्वचनीयदेखिली ॥ यापरीमायानिरसली
॥ जेमूळप्रकृतीबोलिली ॥ सर्वेश्वरी ॥ ४० ॥ तेमहामायादेहमहाकारण ॥ सर्वेश्वराचें-
जाण ॥ तोतियेसीविलक्षण ॥ केवळचैतन्यजें ॥ ४१ ॥ महाकारणींअसेवर्तत ॥ तेथेंसर्व
साक्षित्वेंव्यवस्थ ॥ अभिमानीसर्वेश्वरतेथ ॥ ऐसेंजाणतूं ॥ ४२ ॥ तोचिअभिमानकेंसा
॥ पूर्णब्रह्ममीऐसा ॥ सर्वसाक्षिलाचाठसा ॥ जेथबोलिजे ॥ ४३ ॥ हाचितत्पदार्थशबल ॥
जोपरमात्माकेवळ ॥ जयासीचौंदेहांचामळ ॥ मिथ्यारोप ॥ ४४ ॥ स्वप्नदेहासीमिळूनिबं
ध ॥ प्रबोधींजेवींमिथ्यासिद्ध ॥ तेसाचौंदेहांसीसंबंध ॥ परमात्मयासी ॥ ४५ ॥ ब्रह्मांडहि
रण्यगर्भमाया ॥ मूळप्रकृतीदेहचतुष्टया ॥ जाणपरमात्माअप्रमेया ॥ परब्रह्मपें ॥ ४६ ॥
जोशबलतत्पदार्थ ॥ शोधिलियाउरेपरमार्थ ॥ तोचिशुद्धहाप्रथितार्थ ॥ तुवांजाणिजे

स ॥ ४७ ॥ घटाभावींघटाकाश ॥ तेंचिजेसेंमहदाकाश ॥ मायानिरासींस्वप्रकाश ॥ ब्रह्मप
रमात्माची ॥ ४८ ॥ ऐसेंतत्पदार्थाचेंशोधन ॥ विस्तारेंकेलेंकथन ॥ तेंपुनरपितुजसांगेन ॥ आ
वांकुनी ॥ ४९ ॥ उत्पत्तिस्थितिसंहार ॥ सर्वसाक्षित्वव्यवहार ॥ याचींअवस्थेचाज्ञातार ॥ तो
अवस्थाकेसेनी ॥ ५० ॥ ब्रह्माविष्णुमहेश्वर ॥ आणिचौथासर्वेश्वर ॥ हेसाकारतोनिराकार
॥ जाणपरमात्मा ॥ ५१ ॥ एवंमायागुणविस्तार ॥ हाचतुर्विधव्यवहार ॥ परमात्मातोनि
र्विकार ॥ मायातीत ॥ ५२ ॥ ईश्वरींसृष्ट्यादिकर्तृत्व ॥ तेंमायागुणेंआरोपित ॥ परमा
त्मयासीतत्वता ॥ तेंनघडेचिये ॥ ५३ ॥ सृजीविश्वजरीतोमिथ्य ॥ तरीसर्जनकेविसत्य
॥ होयसृष्टीचेंयथातथ्य ॥ तेंहीमिथ्याभूत ॥ ५४ ॥ प्रतिपाल्यजेंविश्वत्व ॥ त्यासीजरी
मिथ्यात्व ॥ तरीईश्वरींप्रतिपालकत्व ॥ केविघडे ॥ ५५ ॥ जैसावंध्येचापुत्र ॥ त्यासीहो
यजेविशत्रु ॥ तयासीवधावयाचामंत्र ॥ तोतंवलटिकाचिकीं ॥ ५६ ॥ तैसाप्रळयींसंहारे
प्रपंच ॥ तोमिथ्याहानिर्वच ॥ तरीसंहारकर्ताहासाच ॥ केसेनिम्हणावा ॥ ५७ ॥ जरीप्रप
चसाचहोता ॥ तरीकेसेनीसंहारता ॥ म्हणूनिअसत्याचीसत्यता ॥ साचनमानावी ॥ ५८
॥ मायाब्रह्मींचाविवर्त ॥ तोमिथ्याऐसासिद्धांत ॥ तत्कार्यप्रपंचअनित्य ॥ हेंकायबो-
लावें ॥ ५९ ॥ नियम्यापेक्षनियंतृत्व ॥ दृश्यापेक्षद्रष्टृत्व ॥ कार्यापेक्षकर्तृत्व ॥ ऐसीस्थि
तीपें ॥ ६० ॥ नियम्यदृश्यकार्य ॥ जगमिथ्यामायामय ॥ तरीनियंतृत्वादिऐश्वर्य ॥ ईश्व
रींकेसेनी ॥ ६१ ॥ जरीमायेसीमिथ्यात्व ॥ तरीसाचकेसेंनिसाक्षित्व ॥ म्हणूनिमायी २९
कईश्वरत्व ॥ नाहींपरमेश्वरासी ॥ ६२ ॥ रजस्वलेमायेचा ॥ विटाळनलगेसाचा ॥ तेंपर

ब्रह्मनिःप्रपंच ॥ जाणशुद्धतत्पदार्थ ॥ ६३ ॥ स्वस्वरूपींविश्रांत ॥ जोपरमात्मानिभ्रांत ॥ तोचिशुद्धतत्पदार्थ ॥ जाणपरमात्मा ॥ ६४ ॥ दुसरेपणातेंव्यालें ॥ तेंसरोवरोदकआटलें ॥ तेथेंप्रतिबिंबझालें ॥ मुख्यबिंबचि ॥ ६५ ॥ ऐसीमायासंहारे ॥ तेंब्रह्मावेगळेंईश्वरत्वनुरे ॥ तरीब्रह्मींईश्वरत्वहीउतरे ॥ जाणलटिकेंचि ॥ ६६ ॥ उंसाचीचिपाडेंसांडुनी ॥ जैसारसघेइजेगाळूनी ॥ तेवींमायीकबोलीउतरूनी ॥ घेणेंपरब्रह्म ॥ ६७ ॥ जेथेंमनासहित ॥ वाचानिवर्तलियासमस्त ॥ परमात्मयासीतत्वता ॥ तेंनिजस्वरूपपें ॥ ६८ ॥ एवंतत्पदार्थाचेंशोधन ॥ विस्तारेंकेलेंकथन ॥ उभयलक्षांशाचेंसंघटन ॥ आतांसांगिजेल ॥ ६९ ॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेमहाकारणदेहनिरसनपूर्वकंतत्पदार्थशोधनंनामषष्ठप्रकरणंसमाप्तं ॥ ६ ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः ॥ तत्पदार्थत्वंपदार्थ ॥ यादोहोंचाजोलक्ष्यार्थ ॥ तयासीऐक्यह्मफलितार्थ ॥ महावाक्याचा ॥ १ ॥ तत्शब्देंपूर्णचैतन्य ॥ तेंचित्वंशब्देंपृथक्चैतन्य ॥ जेंबोलिजेपृथक्चैतन्य ॥ तेंचिपूर्णचैतन्यजाणिजे ॥ २ ॥ म्हणूनिब्रह्मत्वेंतूंहोसी ॥ ह्मअर्थमहावाक्यासी ॥ तरीपरमात्म्यासी ॥ तुजऐक्यपें ॥ ३ ॥ तंवशिष्यबोलेवाक्य ॥ जीईश्वरेंसीमजकेसेंऐक्य ॥ अग्नीसीहोणेसख्य ॥ हींवासीजीकैसेनी ॥ ४ ॥ तोव्यापकमीपरिच्छिन्न ॥ तोस्वतंत्रमीपराधीन ॥ तोस्वामीमीसेवकजन ॥ तरीऐक्यकैसेनी ॥ ५ ॥ तोब्रह्मादिकार्यकर्ता ॥ मजनिरंतरशोच्यता ॥ मीबांधलोंतोसोडविता ॥ तरीतदात्माकैसेनी ॥ ६ ॥ तोनियंतासर्वेश्वर ॥ मीनियम्यअनीश्वर ॥ तोनित्यमुक्तमजसंसार ॥ अनादिसिद्ध ॥ ७ ॥ तोकर्मफलदाता ॥ मीक-

र्मफलभोक्ता ॥ तरीईश्वरासीमजऐक्यता ॥ कैसेनीजी ॥ ८ ॥ मगबोलेकृपासिंधु ॥ श्रीगु
रुपूर्णबोधु ॥ हागाउपाधिकल्पितभेदु ॥ त्वंपदार्थासी ॥ ९ ॥ सुवर्णलोहांच्यादर्पणीं
॥ एकचिमुखासीहोतीदोनी ॥ तैसेंसंबंधेंमायाअविद्येचेनी ॥ ब्रह्मचिजीवेश्वर ॥ १० ॥
मायोपाधिब्रह्मतोपरमात्मा ॥ अविद्योपाधिब्रह्मतोजीवात्मा ॥ उपाधिविरुद्धधर्मात्मा
॥ जीवेश्वरासी ॥ ११ ॥ तुवांबोलिलेईश्वरगुण ॥ तेमायाआरोपितजाण ॥ परमात्मातो-
निर्गुण ॥ ईश्वरस्वरूप ॥ १२ ॥ अविद्याकल्पितजीवधर्म ॥ तेमिथ्याऐसेंबुझधर्म ॥ तत्वता
जीवाचानिजधर्म ॥ तेंकेवळब्रह्मपें ॥ १३ ॥ अविद्येचेंअनित्यत्व ॥ आणिमायेचेंमिथ्यात्व
॥ हेंशोधिलीयाअनिर्वचनीयत्व ॥ प्रसंगेंकरूनी ॥ १४ ॥ ईश्वरींईश्वरत्वमायिक ॥ जीवीं
जीवत्वअविद्यक ॥ उभयनिरासीउरेएक ॥ केवळब्रह्म ॥ १५ ॥ त्रिविधलक्षणातें ॥ जोजा-
णतोनिरुतें ॥ तोचि निरसी भेदातें ॥ येरांभेदभिन्न ॥ १६ ॥ प्रथमतेजहल्लक्षणा ॥ दुस
रीअजहल्लक्षणा ॥ जहदजहल्लक्षणा ॥ तेतिसरीपें ॥ १७ ॥ जहल्लक्षणाबोलिजेत्याग ॥
अजहल्लक्षणाअत्याग ॥ जहदजहल्लक्षणात्यागात्याग ॥ तेथेंबोलिजे ॥ १८ ॥ वाच्यां
शत्यागावाजीवाचा ॥ लक्ष्यांशघ्यावातेथींचा ॥ वाच्यांशसांडिजेईश्वराचा ॥ घेणेंशुद्धांश
॥ १९ ॥ शबलांशसांडिजे ॥ शुद्धांशमांडिजे ॥ जहदजहल्लक्षणाबोलिजे ॥ वेदांतशास्त्रीं
॥ २० ॥ जैसेंफोलकटसांडिजे ॥ शुद्धतांदूळघेइजे ॥ तैसाउपाधिनिरसिजे ॥ स्वीकारिजे
शुद्धचैतन्य ॥ २१ ॥ म्हणूनिजहदजहल्लक्षण ॥ हेंमहावाक्यींप्रमाण ॥ इतरदोनीहीलं- ५०
क्षणा ॥ तयाचेंकाजनाहीं ॥ २२ ॥ जोदांडियेबैसला ॥ तोचिघोडाआरूढला ॥ इतके-

नआनुझाला ॥ ऐसेंकेविंघडे ॥ २३ ॥ दांडिघोडाअन्य ॥ हेंउपाधीचेंलक्षण ॥ तोआपणपांनव्हे
भिन्न ॥ कांहींचर्जी ॥ २४ ॥ नातरीकाशियेभेटला ॥ तोचियेदेशींदेखिला ॥ येतांजातांकायभि
न्नझाला ॥ आपणयातें ॥ २५ ॥ तोदेशकाळसांडूनी ॥ अन्यदेशकाळत्यजुनी ॥ उभयतांए
कचिजाणुनी ॥ जैसाभेदनिरसे ॥ २६ ॥ तैसीईश्वरीचीनिरसावीमाया ॥ सर्वज्ञत्वादितत्का
र्या ॥ उरेमायातीतअद्वया ॥ परब्रह्मपें ॥ २७ ॥ जीवाचेंनिरसावेंअज्ञान ॥ कार्यसहितविपरी
तज्ञान ॥ त्यजुनीतदुपाधिलक्षण ॥ हेधर्मनिरसावे ॥ २८ ॥ उरेजेंशुद्धचैतन्य ॥ तेंचिबोलि
जेप्रत्यक्चैतन्य ॥ तयेंसीजाणाअनन्य ॥ ईश्वरस्वरूप ॥ २९ ॥ तयाप्रत्यक्चैतन्यासी ॥ ऐ
क्यजेथेंपूर्णचैतन्यासी ॥ जाहलेभेदआघुलेनिरसी ॥ एकरूपत्वें ॥ ३० ॥ जीवात्मापरमा
त्माएकहोईल ॥ तेथेंदुसरेपणकैसेंउरेल ॥ आणिप्रदेशिलनिमेल ॥ तत्क्षणींची ॥ ३१ ॥ प
रमात्मातंवनित्यानंद ॥ तेथेंनाहींसुखदुःखेंसीसंबंध ॥ तरीभिन्नत्वाचाअनुवाद ॥ तेथेंकें-
विंघडे ॥ ३२ ॥ आणिपूर्णचैतन्यासी ॥ ऐक्यप्रत्यक्चैतन्यासी ॥ तैंसद्वयत्वेंअपरोक्षत्वा
सी ॥ ऐक्यसिद्धचिअसे ॥ ३३ ॥ परमात्माजोवेगळा ॥ तोचिजीवात्माझाला ॥ तेथेंदुसरे
पणेंउरला ॥ हेंकेविंघडे ॥ ३४ ॥ जंवपरमात्मस्वरूपनेणिजे ॥ तंवदुसरेपणऐसेंकल्पि
जे ॥ जीवात्म्यानेंतेंचिहोइजे ॥ तेथेंपरोक्षत्वकैंचें ॥ ३५ ॥ घटाभावींघटाकाश ॥ मठा-
भावींमठाकाश ॥ दोहींचा निरासींमहदाकाश ॥ तेंअद्वयचिअसे ॥ ३६ ॥ तैसेंअवि-
द्यामायेचेंनिरासीं ॥ ऐक्यहोणेजीवेश्वरासी ॥ म्हणूनिजीवेश्वरभेदासी ॥ देतिळांजुळी
॥ ३७ ॥ एवंकार्योपाधिजीवात्मा ॥ कारणोपाधिपरमात्मा ॥ उपाधिनिरासींतदात्मा ॥ स्वतः

सिद्ध ॥३८॥ अविद्याकार्यमायाकारण ॥ मिथ्यात्वदोहींचें निरसन ॥ तेथें जीवईश्वरासी ऐक्य
जाण ॥ नित्यसिद्ध चि असे ॥३९॥ तत्पदें ईश्वरब्रह्मासी ॥ त्वंपदें जीवब्रह्मासी ॥ असिपदें
जीवेश्वरब्रह्मासी ॥ ऐक्य अकृत्रिम जें ॥४०॥ एवं महावाक्याचा अर्थ ॥ तुज निरूपिला
तत्वंपदार्थ ॥ जेथें भेटे परमार्थ ॥ नेटें बोटें ॥४१॥ कवण ऐसें म्हणेल ॥ महावाक्यें ब्रह्म-
भेटेल ॥ तरी हें कैसें निघडेल ॥ अघटमान ॥४२॥ जेथें वाचा निवर्तलिया ॥ श्रुती खुंटलिया
॥ हिंपुटी झालिया ॥ चित्तवृत्ती ॥४३॥ तें वाचे कैसें बोलिजे ॥ मनें नेणुनी जाणिजे ॥ स्वा
नुभवें अनुभविजे ॥ परमतत्व ॥४४॥ बोलतां शास्त्रें झालीं वेडीं ॥ वेदांतासी पडे बोबडी
॥ तेथें महावाक्यें कुडाफुडी ॥ केवि होय ॥४५॥ ऐसा एकतां आक्षेप ॥ तेथें बोलिजेल सा
क्षेप ॥ तो न मानावा विकल्प ॥ येथींच्या विषयीं ॥४६॥ परब्रह्म कीर अकथ्य ॥ तें असे य-
थातथ्य ॥ परी न ये अनुभवपंथ ॥ गुरुवाक्येंविण ॥४७॥ नेतिमुखें अनुवादितां ॥ अना
त्मा निरसितां ॥ वेदवाक्यासी प्रमाणता ॥ ब्रह्मसाक्षात्कारीं ॥४८॥ तरी नेतिहा अर्थ कैसा
॥ तुज निरूपिजेल जैसा ॥ जेणें उकले आपैसा ॥ संसारबंध ॥४९॥ जें जें मनें जाणिजे ॥ तें
तें परब्रह्म न व्हिजे ॥ मनातेंही प्रकाशिजे ॥ प्रकाशें जयाचेनी ॥५०॥ सर्व तें मिथ्यात्व दे-
खिलें ॥ तें ज्ञान जयासी हश्य झालें ॥ तेथें परब्रह्म प्रकाशिलें ॥ आपणपांची ॥५१॥ असे-
अंधारीं बुडाला ॥ तेणें दीप उजळिला ॥ तरी दीपें तो देखिला ॥ हें न घडे चि कीं ॥५२॥ येथें
दीपें काय केलें ॥ दृष्टीचें तम फेडिलें ॥ तेथें स्वयें चि देखिलें ॥ आपणयातें ॥५३॥ तैसें दी ४१
पेंवीण निरुतें ॥ जाणिजे जेवीं आपणातें ॥ तयादीपाही जाणतें ॥ आपणपांची ॥५४

तेसेंज्ञानेंवीणस्वरूप ॥ नप्रकाशेआपेंआप ॥ तेंअज्ञानवृत्तिदेखपां ॥ ज्ञानेंचीकरूनी ॥ ५५
॥ म्हणूनीज्ञानअप्रमाण ॥ हेंबोलणेंअघटमान ॥ तरीनघडेज्ञानेंवीण ॥ अज्ञाननिवृत्ती ॥
५६ ॥ नयाज्ञानातेंउपजवी ॥ आत्मयातेंचेतवी ॥ अज्ञानातेंदवडवी ॥ श्रीगुरुवाक्य ॥ ५७ ॥ तें
प्रमाणगुरुवाक्य ॥ जेंमहावाक्यासीऐक्य ॥ येरअनर्थवाक्य ॥ पाषांडजाण ॥ ५८ ॥ महावाक्य
श्रवणकाळीं ॥ उठलीज्ञानाग्नीचा ज्वाळी ॥ प्रज्वळेअज्ञानाचीहोळी ॥ संसारांसहित ॥ ५९
॥ प्रपंचातेंनिरसूनी ॥ परब्रह्मातेंपावूनी ॥ कृतार्थहोउनी ॥ मिरवेमहावाक्य ॥ ६० ॥ अन्यार्थी
निदर्शन ॥ ऐकतुजसांगेन ॥ करूनीएकाग्रमन ॥ प्रीतिपूर्वक ॥ ६१ ॥ दंडकारण्यींअसतां ॥ श्री
रामसार्गमेळींचालतां ॥ पंथींचियावनिता ॥ पुसतीसीतेतें ॥ ६२ ॥ तापसाचियामांदियाळें
॥ पैलयेतातीसनेमेळें ॥ तुजकारणउभेठेलें ॥ कल्पतरूसी ॥ ६३ ॥ यांमाजीतुझाभ्रतार
॥ कवणसांगेनिर्धार ॥ सफळहोईलसंसार ॥ प्राणवल्लभे ॥ ६४ ॥ त्याजयातेंदाखविती ॥
तोनव्हेसीतेचापति ॥ म्हणूनिअसेनिरसिती ॥ नयेणेंशब्दें ॥ ६५ ॥ यापरीसमस्तां ॥ नम्हणो
सरलीसीता ॥ रामातेंदाखवितां ॥ तन्मयझाली ॥ ६६ ॥ जेथेंनम्हणूसरलें ॥ तेथेंयेरींहीजाणि
तलें ॥ सीतेनेंनसांगूनिसांगितलें ॥ प्राणनाथातें ॥ ६७ ॥ यापरीउपनिषदें ॥ प्रपंचातेंनेतिश-
ब्दें ॥ निरसूनिब्रह्मानंदें ॥ मुकीठेलीं ॥ ६८ ॥ स्वरूपींविश्वआभासलें ॥ तेंनाम्हणोंसरलें ॥
जेथेंबोलणेंखुंटलें ॥ तेंजाणपरब्रह्म ॥ ६९ ॥ वेदनसांगूनसांगती ॥ तेयोगेश्वरनेणूनजा
णती ॥ म्हणूनिवेदवाक्येंप्रमाणेंहोती ॥ ब्रह्मसाक्षात्कारीं ॥ ७० ॥ जेथेंवेदांसीमुकेपण ॥
तेंअकथ्यवस्तूचेंकथन ॥ तेंपरब्रह्मतूंजाण ॥ आपणपांची ॥ ७१ ॥ वाक्येंवीण अनेकवि

ध॥ दृष्टीपाहतांअनेकभेद॥ तेंनव्हेस्वरूपावबोध॥ ऐसेंजाणतूं॥ ७२॥ ऐकूनिएकाचा
होयवेध॥ परीप्राप्तीविनानव्हेबोध॥ नकरितांप्रपंचनिषेध॥ स्वरूपप्राप्तिकैंची॥ ७३
॥ वेदान्तेंनिससावेशें॥ विपरीतदृष्टिनासे॥ परीअज्ञाननिरसे॥ स्फुसुप्तीपरी॥ ७४॥ भव
सहितअज्ञानातें॥ ब्रह्मज्ञानविधुळितें॥ तयातेंउपजवितें॥ श्रीगुरुवाक्य॥ ७५॥ म्हणूनि
महावाक्यप्रमाण॥ ब्रह्मसाक्षात्कारींकारण॥ सकळप्रपंचाचेंनिरसन॥ होयजेणें॥ ७६॥
तेथेंकेवळब्रह्मचिउरे॥ असतचिप्रपंचविरे॥ अखंडवाक्यार्थस्फुरे॥ योगीजनासी॥ ७७॥ अ
हंब्रह्मास्मिब्रह्माहमस्मि॥ येथींचाअर्थब्रह्मचिमी॥ ऐसेंअन्वयव्यतिरेकेंब्रह्मचिमी॥
ऐक्यबोलतीश्रुतिहृय॥ ७८॥ ऐसाअखंडार्थ॥ हाचिसमाधिसंप्रज्ञात॥ ऐसेंबोलेवेदांत-
सिद्धांत॥ बाह्यउभउनी॥ ७९॥ संप्रज्ञातसमाधिस्त॥ हरिहरब्रह्मादिनित्यमुक्त॥ शुभाशु
भकर्मीतेअलिप्त॥ ब्रह्मावबोधें॥ ८०॥ ज्ञानविग्रहीपरेश॥ तयासिनाहींगुरूपदेश॥ जो
आदिगुरूअविनाश॥ म्हणूनिनित्यमुक्ततो॥ ८१॥ ईश्वरींचेंअंतःकरण॥ ब्रह्मादिकतिघे
जण॥ तेहीनित्यमुक्तजाण॥ स्वयंबोधें॥ ८२॥ तेमायोपाधितत्पदार्थ॥ म्हणूनिनभुलती
परमार्थ॥ तरीतेनित्यमुक्तहाशब्दार्थ॥ व्यर्थनम्हणावा॥ ८३॥ पूर्वीजीवमगस्फुरती॥ ते-
जीवन्मुक्तबोलिजेती॥ तयासीब्रह्मसंवित्ती॥ श्रीगुरुप्रसादें॥ ८४॥ उत्पन्नज्ञानीजेसन-
कादिक॥ त्यासीगुरुप्रसादेंस्फटिक॥ जाहलीपूर्वजन्मींदेख॥ ज्ञानद्वारें॥ ८५॥ अशेषप्रार
ब्धकर्म॥ तेणेंहोयदेहधर्म॥ तदनंतरपुरेसीम॥ धातायातीची॥ ८६॥ जेदेहअसतांचिस्फुर
ले॥ म्हणूनिजीवन्मुक्तबोलिले॥ परब्रह्मजाहले॥ सच्चिदानंद॥ ८७॥ स्थूललिंगकारण॥

हेंदेहत्रयजीवासीबंधन ॥ आणिकर्मप्रयत्न ॥ तेंहीजळे ज्ञानाग्नीनें ॥ ८८ ॥ जैसावनींवैश्वा-
नर ॥ पेटल्याकरीतृणकाष्ठसंहार ॥ तैसाज्ञानाग्नीनेंसंसार ॥ जळेब्रह्मद्वंद्वाचा ॥ ८९ ॥ अग्नी
नेंतृणकाष्ठजाळिलें ॥ तेंअंगारदशेंउरलें ॥ मगतेंहीभस्मझालें ॥ अवसरेंकरूनी ॥ ९० ॥ तैसें-
ज्ञानाग्नीनेंजाळिलें ॥ देहत्रयनिरसलें ॥ परीमिथ्यारोपउरलें ॥ दग्धपटन्यायें ॥ ९१ ॥ दग्धव
स्त्राचेंउरलेपण ॥ तेंकरूनयेप्रावरण ॥ साचासारिखेंपण ॥ परीतेंनव्हेअनारिसें ॥ ९२ ॥ तै
सादेहत्रयाचाठसा ॥ नव्हेचितोअनारिसा ॥ परमात्मयासीफांसा ॥ पाडूंनशके ॥ ९३ ॥ जैसें
भाजलेंकणवटें ॥ क्षुधानिवृत्तिघटे ॥ परीशेतींवानवटें ॥ पेरूंनये ॥ ९४ ॥ तैसाउरेइंद्रियआ
कार ॥ तेणेंघडेइंद्रियव्यापार ॥ परीतयासीनाहींसंसार ॥ कदांचिपैं ॥ ९५ ॥ जरीतूंऐसेंम्ह-
णसी ॥ अभावझालियाअज्ञानासी ॥ तरीपातदेहत्रयासी ॥ व्हावातत्क्षणीं ॥ ९६ ॥ जेथेंकार
णसरे ॥ तेथेंकार्यकेंचेंउरे ॥ सूत्रतंतूंचीउपसंहारे ॥ तेथेंपटत्वकेंचें ॥ ९७ ॥ एथेंएकउत्तर ॥ क
रूनिमनएकाग्र ॥ संदेहसागराचापार ॥ तेणेंपाविजे ॥ ९८ ॥ धनुर्धरेंकांडेंमोकलिलें ॥ कां
हातांतूनिसुटलें ॥ तेंकर्मवेगेंजैसेंधाविन्नलें ॥ गगनमार्गीं ॥ ९९ ॥ नातरीकुलालचक्राचाभ
वरा ॥ जैसाभोवेगरगरा ॥ तैसाकर्मवेगाचाउतारा ॥ जंवघरींअसे ॥ १०० ॥ जेथेंकर्माचा-
वेगसरे ॥ तेथेंधावआपसयाचीपुरे ॥ बुझणेंयेणेंचिप्रकारें ॥ देहस्थिती ॥ १ ॥ प्रारब्धक-
र्माचेनियोगें ॥ देहद्वयधावूंलागे ॥ तेंसरलेयाराहेउगें ॥ होयदेहपात ॥ २ ॥ जैसाअंगारद
शेचावन्हि ॥ अंगाराचाग्रासकरूनी ॥ निर्वाणस्वरूपींविसवुनी ॥ जैसालीनहोय ॥ ३ ॥ तै
साब्रह्मज्ञानहुताश ॥ करीदेहत्रयाचानाश ॥ गिळूनिस्वसाक्षित्वप्रकाश ॥ लीनहोयस्व

रूपीं ॥ ४ ॥ हीसायोज्यतामुक्ती ॥ तुजसांगितलीनिगुती ॥ तेथेंनाहींपुनरावृत्ती ॥ कदाचि
पैं ॥ १०५ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेजीवपरमात्मातदात्म्यऐ
क्यविवरणंनामसप्तमप्रकरणंसमाप्तम् ॥ ७ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः ॥
सलोकतासमीपता ॥ तिसरीस्वरूपता ॥ यातिहींचामाथां ॥ कांबीवाजेकाळाची ॥ १ ॥
चौथीसगुणसायुज्यता ॥ तेहीजाणमायानिर्मिता ॥ तरीयामुक्तीआतां ॥ ह्मणेंसाचमा
निसी ॥ २ ॥ यामुक्तीचपरीबंधन ॥ जेंनचुकेपुनरागमन ॥ जयविजयासीसांगेपतन ॥ तें
कवणठायाहूनिझालें ॥ ३ ॥ जेंतुलेंआकारासीआलें ॥ तेंतुलेंमायासूयह्मणितलें ॥ वि
नाशातेंपावलें ॥ महाप्रळयीं ॥ ४ ॥ जेथेंमायाचिसंहारे ॥ तेथेंलोककेंचाउरे ॥ म्हणू
निमुक्तीबारे ॥ ह्मणेंसाचमानिसी ॥ ५ ॥ म्हणूनिर्गुणसायुज्य ॥ तेचिमुक्तीजाणपूज्य ॥ हें जा
णुनिसांडिलेंसाम्राज्य ॥ पुरूरवादिकीं ॥ ६ ॥ जेसाक्षीराब्धीचातरंग ॥ नहोतांआकारासी
भंग ॥ क्षीराब्धीसीनाहींविभाग ॥ ऐक्यभावनेचा ॥ ७ ॥ तैसामृत्यूनहोतांदेहासी ॥ ब्रह्म
सायुज्यताजीवन्मुक्तासी ॥ तरीदेहपातझालियातयासी ॥ कायअन्यम्हणूंयेईल ॥ ८ ॥ तूं
म्हणसीहाचिमोक्ष ॥ परीबंधचिजाणसापेक्ष ॥ तरीसाचभेदपक्ष ॥ कांनमानावा ॥ ९ ॥ येथें
परिहारसांगेन ॥ जेंलटिकेंचिबंधन ॥ तेथेंमोक्षतोकवण ॥ साचमानी ॥ १० ॥ आत्मयासी
जेंजेंबंधन ॥ तेंतंवप्रसिद्धचिअज्ञान ॥ त्यासीतरीलटिकेपण ॥ विस्तारेंसांगितलें ॥ ११ ॥ ज
रीअज्ञानसाचहोतें ॥ तरीकेंसेनिसंहारतें ॥ आणिमोक्षतेणेंमतें ॥ केंविघडे ॥ १२ ॥ जेथेंमो
क्षचिनाहीं ॥ तेणेंमतेंकाजकाई ॥ आतांअसोकाळत्रयीं ॥ अज्ञानमिथ्या ॥ १३ ॥ आणि

केंजोंहींबंधनें ॥ तींज्ञानोत्पत्तिकाळींहोतीलीनें ॥ तयासीसत्यत्वकवणें ॥ प्रकारेंहोईल ॥
१४ ॥ गईंचाचिगांवनाहीं ॥ तेथेंसीमाप्नुससीकाई ॥ म्हणूनिमोक्षचिमिथ्यापाहीं ॥ आत्म
यासी ॥ १५ ॥ अविद्याकल्पितबंधन ॥ विद्याकल्पितमोक्षसाधन ॥ होतीमिथ्यात्वेंजाण ॥
मायामयत्वचीं ॥ १६ ॥ नित्यमुक्तजीवन्मुक्त ॥ हेकडसर्णीनिभ्रांत ॥ जेउपाधिभेदआरोपि
त ॥ म्हणोनियां ॥ १७ ॥ जेथेंमायेसीमिथ्यात्व ॥ तेथेंसाचकेसेंईश्वरत्व ॥ तरीईश्वरींनित्य
मुक्तत्व ॥ तेंहीलटिकेंजाण ॥ १८ ॥ प्रत्यक्चैतन्यजीवत्व ॥ तरीतेंअविद्याकल्पित ॥ तेथेंजीव
न्मुक्तत्व ॥ तेंहीलटिकेंची ॥ १९ ॥ जीवेश्वरासीसद्वयता ॥ हेंशबलपक्षींकल्पितां ॥ म्हणूनिसां
डीभेदवार्ता ॥ तूंसर्वथैव ॥ २० ॥ ऐसावायांचिकरिसीविरोध ॥ जरीम्हणसीसाचभेद ॥ तरीतूं
करीपांअनुवाद ॥ पुसिजेलतो ॥ २१ ॥ भेदकायपारमार्थिक ॥ किंवातोऔपाधिक ॥ यादों-
हींमाजीपक्षएक ॥ अंगिकारिपां ॥ २२ ॥ जरीम्हणसीपारमार्थिकभेद ॥ परमार्थतोअद्वया
नंद ॥ ऐसाश्रुतीचासंवाद ॥ म्हणूनसांडीकुमतहें ॥ २३ ॥ सबाह्यात्मब्रह्म ॥ एकमेवाद्वितीयं
ब्रह्म ॥ इत्यादिश्रुतिपरमार्थाचेंवर्म ॥ अद्वयबोलती ॥ २४ ॥ नेहनानास्तिकिंचन ॥ ऐसेंश्रुती
चेंवचन ॥ भेदातेंकरितसेनिरसन ॥ तरीभेदुसाचकेसा ॥ २५ ॥ वेदवाक्यासीविरुद्ध ॥ तोप
क्षनव्हेप्रमाणसिद्ध ॥ म्हणूनिभेदाचानिषेध ॥ करितीमहानुभाव ॥ २६ ॥ मायाअविद्यें
चानिरासीं ॥ ब्रह्मचिहोणेंजीवेश्वरासी ॥ तरीकवणेंप्रकारेंत्यासी ॥ भेदउरेल ॥ २७ ॥ म्ह-
णूनिपारमार्थिकभेद ॥ बोलतांथोरअसेप्रमाद ॥ तरीसांडीहामिथ्यावाद ॥ जोविरुद्धश्रु
तीसी ॥ २८ ॥ जरीम्हणसीऔपाधिकभेद ॥ तरीआमचाचिपक्षहोयसिद्ध ॥ एतद्विषयीं

विषाद ॥ आथीचिना ॥ २९ ॥ मायोपाधिब्रह्मतोशिव ॥ अविद्योपाधिब्रह्मतोजीव ॥ आणि
मायाअविद्येचास्वभाव ॥ तोतंवमिथ्याभूत ॥ ३० ॥ एवंमिथ्यात्वउपाधीसी ॥ उपाधिजनि
तभेदासी ॥ सत्यत्वहोयऐसी ॥ युक्तीनघडे ॥ ३१ ॥ म्हणोनिईश्वरेंसी ॥ भेदमिथ्यासक
ळजीवांसी ॥ आणित्यापरब्रह्मासी ॥ लटिकाचिपैं ॥ ३२ ॥ तैसेंचिजीवेश्वरासी ॥ आणि
परब्रह्मेंसी ॥ याचिपरीपरस्परेंशी ॥ भेदमिथ्याचिपैं ॥ ३३ ॥ एवंपंचविधभेदासी ॥ लि
पीपुसिलीमिथ्यात्वेंसी ॥ ब्रह्मतेंअद्वयचिपरियेसीं ॥ जाणआपणपैंची ॥ ३४ ॥ याप
रीस्थावरजंगमासी ॥ परस्परेंचेतनअचेतनासी ॥ भेदमायामयजाणसी ॥ सकळ
लटिकाचि ॥ ३५ ॥ आणीकसांगिजेलउपपत्ती ॥ जेणेंभेदासीचिहोयनिवृत्ती ॥ अद्वय-
स्वरूपाचीस्थिती ॥ बुझसीआपसयांची ॥ ३६ ॥ भेदसत्कींअसत् ॥ किंवातोसदसत् ॥ इ
हींतिहींपक्षींविकल्पित ॥ परीलटिकाचितो ॥ ३७ ॥ सत्तरीनिजाकारेंअसतां ॥ किंवावि
नाशपावतां ॥ विनाशाचीउभयावस्था ॥ तोभेदकाय ॥ ३८ ॥ निजाकारेंवर्ततु ॥ जरीभेद
होयसतु ॥ तरीदेखअसोंनासतु ॥ आकारह्मा ॥ ३९ ॥ विनाशातेंपावत ॥ जरीभेदहोय-
असत् ॥ तरीसाचचिआमुचासिद्धांत ॥ भेदसत्नम्हणावा ॥ ४० ॥ विनाशाचीउत्तराव
स्था ॥ तोभेदसत्हेंम्हणतां ॥ तरीवंध्याकुमराचीस्फुरतता ॥ साचकांनमानावी ॥ ४१ ॥ म्ह
णूनिभेदसत्हेंवचन ॥ तिहींविकल्पींनव्हेप्रमाण ॥ द्वितीयपक्षींदूषण ॥ तेंआइकपांतूं
॥ ४२ ॥ असत्भेदबोलिजेतां ॥ तरीस्वपक्षींअसेवर्तता ॥ प्रत्यक्षदेखिजतअसतां ॥ हाअ- ४४
सत्ऐसा ॥ ४३ ॥ बोलतांसदसत्भेद ॥ उपजेजेस्ववाक्यींविरोध ॥ म्हणूनिसांडींहाशब्द

॥ जोमिथ्याद्वैतेंसी ॥ ४४ ॥ कवणीयापरीननिर्वचे ॥ तरीभेदमिथ्याहेंसाचें ॥ जैसेंआडंबर-
स्वप्नभेदाचें ॥ नाथिलेंचि ॥ ४५ ॥ स्वप्नसत्यम्हणूंतरीनसे ॥ असत्यम्हणूंतरीअभासे ॥ सद्-
सत्‌विरोधीवसे ॥ हेंअघटमान ॥ ४६ ॥ स्वप्नींनाहींतेचिद्दिसे ॥ परीनिद्रिस्थासीसाचभासे
॥ तैसेंनाशवंतपरिभासे ॥ अज्ञानजनासी ॥ ४७ ॥ आतांअसोहाविस्तार ॥ जगजीवआ
णिईश्वर ॥ हाअशेषमायीकव्यवहार ॥ तोतंवलटिकाचिकीं ॥ ४८ ॥ म्हणूनिभेदसजाती
य ॥ याचिपरीविजातीय ॥ स्वगतभेदतृतीय ॥ नाहींकेवळब्रह्मीं ॥ ४९ ॥ स्वरूपींभेदस
जाती ॥ नानात्वतोविजाती ॥ हाद्विविधभेदमिथ्यास्थिती ॥ बोलिलोंविस्तारें ॥ ५० ॥
स्वगतभेदविरहित ॥ परब्रह्मअनावृत ॥ तेंनवस्वयेंप्रकाशित ॥ असेम्हणूनिची ॥ ५१ ॥
विजातीयसजातीयस्वगत ॥ येणेंत्रिविधभेदविवर्जित ॥ अहंताममताभावरहित ॥ परब्र
ह्मचिन्मात्रजें ॥ ५२ ॥ जेथेंअनुवादखुंटला ॥ विवादसमूळसरला ॥ झगडातुटला ॥ षड्द-
र्शनाचा ॥ ५३ ॥ मीतूंइत्यादिकव्यवहार ॥ येथेंनाहींसाचार ॥ हेंउठतीमायिकअंकुर ॥ जेणें
आधारें ॥ ५४ ॥ जेंसर्वजीवांचेंजीवन ॥ जगज्जनकाचेंजन्मस्थान ॥ आनंदाचेंनिधान ॥ के
वळब्रह्मजें ॥ ५५ ॥ जेथींचाविवर्तहेंविश्व ॥ जेंसर्वेश्वराचेंसर्वस्व ॥ तेंब्रह्मदीर्घनाऱ्हस्व ॥
निराकारपें ॥ ५६ ॥ जयातेंउपपादितां ॥ चतुराननहींवक्ता ॥ शिणलातत्वता ॥ अगाध
म्हणूनी ॥ ५७ ॥ जेथेंनेणणेंनिमालें ॥ जाणणेंहीखुंटलें ॥ जेंस्वयेंप्रकाशिलें ॥ आपणपां
ची ॥ ५८ ॥ जेंआशेषावेगळें ॥ अशेषजेंआगळें ॥ झालेंपणनाथिलें ॥ तेथेंतेंचितूं ॥ ५९ ॥
जंवजंवजाणूंजाइजे ॥ तंवतंवकांहींचनव्हिजे ॥ जाणणेंविसरिजे ॥ तेंस्वरूपतूं ॥ ६० ॥ जें

ज्ञानाज्ञानासीवेगळ॥ तेंचिपरमज्ञानकेवळ॥ तेंस्वयंज्योतिनिर्मळ॥ परब्रह्मतूं॥ ६१॥ जेंस
वेंत्रअसे॥ परीकांहींचिनदिसे॥ कांहींनदिसूनप्रकाशे॥ तेंचितेंपैं॥ ६२॥ जेंसुखदुःखा-
तीतसुख॥ तेंचितेंकेवळपरब्रह्मदेख॥ देखणेंहीनिःशेष॥ जेथेंनिमालें॥ ६३॥ जेंजेंमनें
मांडिजे॥ तेंतेंसकळहीसांडिजे॥ सांडलेंसांडिलीयाउरिजे॥ तेंचितेंतूं॥ ६४॥ जेंजेंदृश्य
देखिजे॥ तेंतेंणेंचिअसिजे॥ असूनिहीनसिजे॥ कांहींचनेणों॥ ६५॥ दुसरेपणाचें-
लागलेंपिसें॥ तेंपणसांडणेंआपैसें॥ सांडणेंसांडिलीयाअसे॥ तेंज्ञ निरूप॥ ६६॥
जेंकरणेंनाकरवितें॥ भोगणेंनाभोगवितें॥ तेंचितेंजाणतें॥ तेंआत्मस्वरूपतूं॥ ६७॥ तेंउष्ण
नासीतळ॥ सूक्ष्मनास्थूळ॥ तेंप्रपंचावेगळ॥ निजस्वरूपतूं॥ ६८॥ जेंनियम्यनानेमक॥
व्याप्यनाव्यापक॥ कांहींचनहोऊनिकांहींएक॥ तेंस्वरूपतूं॥ ६९॥ जेंहालेनाचाले॥ चळे
नाढळे॥ युक्तीसीनकळे॥ कवणाचिये॥ ७०॥ जेथेंयुक्तीखुंटली॥ अहंतागळाली॥ तेथेंज्ञ
प्तिप्रकाशली॥ आपणपांची॥ ७१॥ जेंध्येयनाध्याता॥ चिंत्यनाचिंतिता॥ तरीकासयासारि
खेंआतां॥ बोलावेंतें॥ ७२॥ जेहेतुदृष्टांतविवर्जित॥ अनुपम्यसुखभरित॥ द्वैताद्वैतरहि
त॥ परमतत्व॥ ७३॥ जेंक्षराचियेवाटे॥ कांहींचनभेटे॥ तेंअनुभवाचियेपेठे॥ मिळेस्वा-
त्मरूप॥ ७४॥ बोलावयाचेनिकाजें॥ जंवजंवस्वरूपआठविजे॥ तंवतेथेंचिबुडिजे॥ बो-
लावेंकवणें॥ ७५॥ असोहेंस्वरूपवर्णन॥ ब्रह्मतेंअकथ्यजाण॥ जाणूनिकांहींचनेण॥ तें
अनिर्वाच्यतूं॥ ७६॥ सर्वांतेंप्रसवलेंदिसे॥ वेगळेंहीनप्रकाशे॥ ब्रह्मजेंस्वयेंअसे॥ तेंचि
तूंपैं॥ ७७॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेभेदखंडनपूर्वकं अद्वै

तत्प्रतिपादकंनाम अष्टमप्रकरणंसमाप्तं ॥ ८ ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः ॥ आतांसांगि
जेलकौतुक ॥ तेंतूंएकाग्रएक ॥ जेंऐकिलीयासकळहोयएक ॥ केवळब्रह्मजें ॥ १ ॥ जंव-
जीवेश्वरउपाधींसी ॥ ऐक्यनेणिजेउभयांसी ॥ तंवऐक्यनलभेपदार्थांसी ॥ तेंमनोरथमा-
त्र ॥ २ ॥ म्हणूनिसमस्तउपाधींसी ॥ ऐक्यकार्यकारणासी ॥ जाणावयापरमतत्वासी ॥
स्वयेंअद्वैतसिद्ध ॥ ३ ॥ ईश्वरदेहब्रह्मांड ॥ जीवाचेंसकलहीपिंड ॥ स्थूळभूतांचेंदळवा
ड ॥ म्हणूनिऐक्यतया ॥ ४ ॥ स्थूलभूतेंतींकारण ॥ पिंडब्रह्मांडतत्कार्यजाण ॥ तरीका
र्यकारणासीकवण ॥ भेदबोलिजे ॥ ५ ॥ कार्यनाहींकारणेंविण ॥ म्हणूनितेणेंसीतें
अभिन्न ॥ सूतवस्त्राचेंनिदर्शन ॥ जाणावेंऐसें ॥ ६ ॥ नातरीसुवर्णआणिभूषण ॥
तेंकांहींचनव्हेअन्य ॥ तैसेंब्रह्मांडेंसीभिन्न ॥ नव्हतीपिंड ॥ ७ ॥ ब्रह्मांडींचीअवस्थाउ
त्पत्ती ॥ तेचिपिंडींजाणजागृती ॥ तयासीऐक्यत्वस्थिती ॥ हेंबोलावेंनलगे ॥ ८ ॥ अ-
भिमानीजोविश्व ॥ तोचतुराननाचाअंश ॥ तयासीऐक्यहाविश्वास ॥ बीजांकुरन्यायें
॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भप्रभूचालिंगदेह ॥ ऐक्यभावनिःसंदेह ॥ सकळजीवसमूह ॥ जाणावेंऐक्य
रूप ॥ १० ॥ जैसेंलोहाग्नीचेंस्फुलिंग ॥ लोहपिटितांउठतीअनेग ॥ नातरीगंगेचेतरंग ॥ न
व्हतीगंगेतीत ॥ ११ ॥ तैसेहिरण्यगर्भाचेअंश ॥ तेप्रसिद्धजीवकोश ॥ आत्मायाचेगर्भ-
वास ॥ संगेंजयाचेनी ॥ १२ ॥ हिरण्यगर्भाचेंप्रतिपालन ॥ तयाचाअंशजीवाचेंस्वप्न ॥
म्हणूनिजीवेश्वरांचेंएकचिजाण ॥ अवस्थाद्वय ॥ १३ ॥ लिंगदेहाचाअभिमानीतेजस
॥ तोचिसकळहीविष्णूचाअंश ॥ तयासीऐक्यनिःशेष ॥ कार्यकारणन्यायें ॥ १४ ॥ म

हत्तत्वरूपप्रकृती ॥ तिचा अंश जीवाची अज्ञानशक्ती ॥ तयासी ऐक्य हें निश्चिती ॥ कर-
णेंचि नलगे ॥ १५ ॥ महाप्रळय तो सर्वसंहार ॥ सुषुप्ती तयाचा अवतार ॥ तयासी ऐक्य हा
निर्धार ॥ बोलणेंचि नलगे ॥ १६ ॥ संहारकर्ता महेश ॥ प्राज्ञ तयाचा अंश ॥ हे दोघे अहंकार-
तामस ॥ म्हणूनि ते एकरूप ॥ १७ ॥ प्रभूची शक्ती महामाया ॥ तेचि जीवीं आत्मज्ञानाची छा
या ॥ तयेसी भेदें बोलती वायां ॥ ते मूढजन ॥ १८ ॥ ईश्वरीं जी सर्वसाक्षिता ॥ तियेची प्रतिरू
प तुरीया अवस्था ॥ तयासी ऐक्यरूपता ॥ तुवां जाणिजे स्फुट ॥ १९ ॥ एवं जीवेश्वर उपाधींसी
॥ ऐक्य जेथें उभयांसी ॥ तरी निरुपाधि जीवेश्वरांसी ॥ भेद कवण करील ॥ २० ॥ तंव बोले शि
ष्यचक्रवर्ति ॥ ज्या महासांख्याच्या नाना श्रुति ॥ भेदातें सत्यत्वें बोलती ॥ मिथ्या केंवि म्ह-
णाव्या ॥ २१ ॥ द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया ॥ एवमादिक श्रुति गुरुराया ॥ भेद सत्य बोलती
तरी कायया ॥ अप्रमाण ॥ २२ ॥ तंव अनाथाच्या वेळाइत ॥ बोले श्रीगुरुनाथ ॥ सांगिजे-
ल श्रुतिसंकेत ॥ तो ऐक पां तूं ॥ २३ ॥ आधीं पूर्वपक्ष उद्भविजे ॥ मग तो सर्वथैव दूषिजे ॥
स्वतासिद्ध मत यापादिजे ॥ तदनंतर ॥ २४ ॥ ऐसा वेदशास्त्राचा समाचार ॥ म्हणूनि श्रुती क
रितसे भेदाचा उच्चार ॥ करूनि मग तयासी मार ॥ करी सर्वथैव ॥ २५ ॥ द्वा सुपर्णा सयुजा
॥ हे श्रुति पूर्वपक्षी बुझा ॥ तरी तेथ विषयीं दुजा ॥ भाव आथीचि ना ॥ २६ ॥ एकमेवाद्वितीयं
यं ब्रह्म ॥ भेदातें ही श्रुति करीतसे भ्रम ॥ म्हणूनि भेदवादियाचे धर्म ॥ सांडी पापरूप ॥
२७ ॥ आतां वचन एक ऐक ॥ बोलिजेल जें सार्थक ॥ जेणें पुरे कौतुक ॥ ऐक्यवादाचें ॥ २८ ॥ हि ४६
रण्यगर्भ लिंगदेहाभिमान ॥ ब्रह्मांड पिंड नव्हे जाण ॥ पिंड कार्य ब्रह्मांड कारण ॥ म्हणूनि ऐ

स्यतया ॥ २९ ॥ स्थितिस्वप्नावस्थेपासाव ॥ तेथींचे सांगेन अवयव ॥ सृष्टिजागृती हें नांव ॥ जयांसी बोलिजे ॥ ३० ॥ तूं म्हणसी जे स्वप्नावस्था ॥ ते तंव जागृतीचा उलथा ॥ तरी-जागृतीतत्कार्यव्यवस्था ॥ के विघडे ॥ ३१ ॥ येथें सांगेन परिहार ॥ स्वप्नरूपाचा निर्धार ॥ मनासी विषयाचा व्यवहार ॥ तें स्वप्न बोलिजे ॥ ३२ ॥ मनीं विषयवासना स्फुरे ॥ मग धांवे इंद्रियाचे निद्वारें ॥ बुद्धीसी बाह्यविषयाचें ज्ञान स्फुरे ॥ ते जागृती जाण ॥ ३३ ॥ म्हणूनि स्वप्नावस्था कारण ॥ जागृती तत्कार्य जाण ॥ तयासी ऐक्य हें निर्वचन ॥ बोलणें न लगे ॥ ३४ ॥ विष्णु तेजसाचा तनय ॥ ब्रह्मा विष्णु हे अद्वितीय ॥ एवं पितापुत्र अद्वय ॥ तन्न्यायें ऐक्य तयां ॥ ३५ ॥ स्वप्नावस्था अंकुर ॥ तो हिरण्यगर्भाचा विस्तार ॥ तो ही अज्ञानलिंगाचा व्यवहार ॥ वटबीजन्यायें ॥ ३६ ॥ म्हणूनि मायाअविद्येसी ॥ हिरण्यगर्भलिंगदेहासी ॥ ऐक्य परस्परें ऐसी ॥ ते स्वभावसिद्ध ॥ ३७ ॥ प्रळयसुषुप्तीया कारण ॥ स्थितिस्वप्नावस्था तत्कार्य जाण ॥ तेथें ऐक्याचें निर्वचन ॥ करणें चि न लगे ॥ ३८ ॥ विष्णुतेजसाची उत्पत्ती ॥ ते रुद्रप्राज्ञापासाव उपजती ॥ सत्व रजासी तमीं स्थिती ॥ म्हणूनि ऐक्य तयां ॥ ३९ ॥ अज्ञान अव्याकृताते ॥ आत्मज्ञानमूलमायाजनितें ॥ म्हणूनि तयासी ऐक्य निरुतें ॥ जाणावें पैं ॥ ४० ॥ प्रळयसुषुप्ती व्यालिया ॥ सर्वसाक्षित्व आणि तुरिया ॥ कार्यकारणभावें तया ॥ जाणावें ऐक्यरूप ॥ ४१ ॥ रुद्रप्राज्ञाचें माहेर ॥ प्रत्यगात्मा सर्वेश्वर ॥ तयासी ऐक्य निरंतर ॥ असत चि असे ॥ ४२ ॥ जया कारणाचें कार्य ॥ तें तेणेंसी जाण अद्वय ॥ या सकळा तें गुणसाम्य ॥ प्रसवलें जाणपें ॥ ४३ ॥ एवं कार्यकारणासी ॥ ऐक्य बो

लिजेमायामयेंसी ॥ तरीतदुपाधिजीवेश्वरांसी ॥ ऐक्यसिद्धीची ॥ ५४ ॥ शबलहीतत्वंप
दार्थांसी ॥ ऐक्यजेथेंउभयांसी ॥ तेथेंशद्धजीवेश्वरचैतन्यासी ॥ ऐक्यनबोलतांलाभे ॥
४५ ॥ आतांअसोहाब्रह्मींचाविवर्त ॥ गुणसाम्यादिसमस्त ॥ प्रपंचब्रह्मेंशीव्यतिरिक्त ॥
तोकांहींचनव्हे ॥ ४६ ॥ जेजेपेंवीणनाहीं ॥ तेंचितेंवस्तुपाहीं ॥ यापरीसकळब्रह्महीं ॥ प्र
पंचजात ॥ ४७ ॥ जैसारज्जूवीणसर्प ॥ कांहींचनभासेतोआरोप ॥ म्हणूनिरज्जूचितद्रू
प ॥ ऐसेंजाणावें ॥ ४८ ॥ नातरीआपुलेनिआंगें ॥ जळचितरंगाकारेंहोंलागे ॥ तैसेंब्रह्म
आभासूंलागे ॥ प्रपंचाकारें ॥ ४९ ॥ अलंकाराचीकुसरी ॥ सोनेंचिभासेनानापरी ॥ तैसेंपा
हतांतत्वनिर्धारी ॥ ब्रह्मचिविश्वरूपहें ॥ ५० ॥ मुळाकडूनिपाहतां ॥ वृक्षचिपानेंखांदि
यासमस्ता ॥ ऐक्यऐसेंतत्वतां ॥ अनुभवासिये ॥ ५१ ॥ वृक्षाग्रेंकडूनिपाहिजे ॥ तंवखां
दियांसीभेददेखिजे ॥ एकचिवृक्षासीविभागिजे ॥ अवयवभेदें ॥ ५२ ॥ तैसेंएकचिब्रह्म
लिंगातें ॥ विस्तारितीनानामतें ॥ तीकुडीमायासंकळितें ॥ ऐसेंजाणिजे ॥ ५३ ॥ सर्वंख
ल्विदंब्रह्म ॥ याश्रुतिवादासीआलेंवर्म ॥ म्हणूनिभेदवादियांचेंमननास ॥ तूंझगेंदेसी
॥ ५४ ॥ पुरुषएवेदंसर्वं ॥ हेंश्रुतिवादियांचेंगर्व ॥ सांडवितीम्हणूनिअपूर्व ॥ अद्वैतम
तपें ॥ ५५ ॥ ब्रह्मैवसंसरति ॥ ब्रह्मैवविमुच्यतइति ॥ हेंश्रुतिभेदांतअसेग्रासिती ॥ म्ह
णूनिसांडावेतें ॥ ५६ ॥ यापरीहेंअद्वैत ॥ जयासीअनुभवलेंनिश्चित ॥ तेंजाणावेंसू-
तिमंत ॥ परब्रह्मपें ॥ ५७ ॥ प्रपंचउपसंहारें ॥ केवळब्रह्मचिउरे ॥ तेंजाणावेंचतुरें ॥ अद्वै ४७
तमतपें ॥ ५८ ॥ महाद्वैतअनारिसें ॥ येथेंकेवळब्रह्मचिप्रकाशे ॥ प्रपंचनिरासाचेंपिसें ॥

नलगेतेथें ॥ ५९ ॥ साचेंवीणनाहींलटिकें ॥ म्हणूनिओळखावेंतयातेंमोटकें ॥ ऐसेंज्ञान-
होयनेटकें ॥ तेंमहाअद्वैत ॥ ६० ॥ जैशाआपुल्याचिलहरी ॥ पाणियासीनयेसरी ॥ तैसें
इंद्रियांचेव्यापारीं ॥ नलिंपेयोगिराज ॥ ६१ ॥ नातरीआपुलेनितेजें ॥ जैसाअग्निनपोळिजे
॥ तैसायोगीश्वरनलिंपिजे ॥ पुण्यपापातें ॥ ६२ ॥ जेंअग्नीसीवेगळें ॥ तेंचिअग्निसंगेंज
ळे ॥ माअग्निकेवीपोळे ॥ निजतेजेंपैं ॥ ६३ ॥ तैसेंसर्वब्रह्मजिहींजाणिजे ॥ स्वयंब्रह्मआ-
पणहोइजे ॥ तिहींकेसेनिबुडिजे ॥ भवसागरीं ॥ ६४ ॥ जयासीसकळब्रह्मझालें ॥ तया
सीवेगळेंकायउरलें ॥ एकांतसेवणेंलागलें ॥ हेंआर्थीचिना ॥ ६५ ॥ मनजेथेंजेथेंजाइल
॥ तेथेंतेथेंब्रह्मचिस्फुरेल ॥ तरीसमाधिनलगेल ॥ घालणेंतया ॥ ६६ ॥ ऐकतयाचीभ्रान्ती
ती ॥ जनकाचियाराज्यस्थिती ॥ नानासंभ्रमेंसेविती ॥ इंडळेना ॥ ६७ ॥ यद्यपिकेतुलअव
सर ॥ जरीस्वरूपींपडेलविसर ॥ तितुकेनितयासंसार ॥ नाकळूंसके ॥ ६८ ॥ कवणएकाची
अंतुरी ॥ मीसुवासिनीऐसेंविसरलीजरी ॥ तितुकेनिवैधव्यदुःखसागरीं ॥ केविंबुडेते
॥ ६९ ॥ तैसीरजतमाचीआवृत्ती ॥ क्षणएकआवरिसंविती ॥ तितुकेनतयासंसृती ॥ का
यबोलूंये ॥ ७० ॥ स्वात्मानुसंधानासरिसीं ॥ कर्मेंजळतीआपैसीं ॥ तयासंसृतिकाय
सी ॥ बोलिजेल ॥ ७१ ॥ स्वर्मींचींकर्मेंविचित्रें ॥ अशेषजळतीप्रबोधमात्रें ॥ तयांसीप्रा
यश्चित्तआणिकेंशास्त्रें ॥ कवणेंबोलिजे ॥ ७२ ॥ जेंकोमळज्ञानेंआथिलें ॥ तरीनव्ह-
सीसंसारासीपांगिलें ॥ पूर्णबोधेंब्रह्मझालें ॥ तेंबोलावेंकाय ॥ ७३ ॥ जासलबुहोइजे
जेणेंआंगें ॥ बैसिकातेणेंचिबागें ॥ तैसेंभलतेणेंअवस्थासंगें ॥ नबाधिजेयोगिराज

॥७४॥ अग्नीमाजीं जें पडिलें ॥ तृणकाष्ठ अग्नीची आतळे ॥ तैसें पूर्णबोधें सि ब्रह्म झालें
॥ प्रपंचजात ॥ ७५ ॥ प्रवेशतां आपुल्या अंतःपुरीं ॥ रायातें कवण निवारी ॥ जरी राख
णाइत सहपरिवारीं ॥ असती कोटिसंख्या ॥ ७६ ॥ तैसी संप्रज्ञातसमाधी ॥ प्रवेशतां
कवण निषेधी ॥ पूर्णबोधा शीं निजबोधीं ॥ तें स्वतंत्र कीं ॥ ७७ ॥ असतां इंद्रियव्यापा
र ॥ परी तो ब्रह्मरूपें व्यवहार ॥ पूर्णबोधासी संसार ॥ परमार्थचि ॥ ७८ ॥ एवं हूं धास
माधीचिया ॥ तैसीचालतां नेती घडिया ॥ तद्ध उपरजाणवितील या ॥ उपनिषदें ॥ ७९
॥ तो सर्वेश्वराचा अवतार ॥ जाण पूर्णबोधें योगींद्र ॥ कटाक्षमात्रें संसारज्वर ॥ फिटे ज
याचेनी ॥ ८० ॥ तेणेंसी दर्शन स्पर्शन ॥ जयासी घडे संभाषण ॥ तयाचें पापविध्वंसन
॥ होय क्षणमात्रें ॥ ८१ ॥ सकलही तपें तीर्थें ॥ भवनिरासीं न व्हती समर्थें ॥ तें करावें श्री
गुरुनाथें ॥ एकें पूर्णबोधेंची ॥ ८२ ॥ ऋषभदेवाचियेपरी ॥ निर्विकल्पदशा उठे जरी ॥
तें ब्रह्मज्ञानाचा भ्यासकरी ॥ ब्रह्मचिन्मात्र जें ॥ ८३ ॥ कर्मशेषें देहीं वर्तती ॥ परी ते कर्म
बंधनें णती ॥ देहीं विदेहमुक्ती ॥ ऐसें यातें म्हणिजे ॥ ८४ ॥ विदेहमुक्ताचें शरीर ॥ चिर
काल न व्हे स्थिर ॥ तयें चरमदशेचा योगेश्वर ॥ विरळाचि पैं ॥ ८५ ॥ निर्विकल्पदशे विण
॥ जीवन्मुक्ताचें कांहींच न व्हे न्यून ॥ तें ब्रह्मचि होतीं आपण ॥ तेथें न्यून तें काय ॥ ८६ ॥ ब्रह्मै
व सन् ब्रह्माप्येति ॥ विमुक्तश्च विमुच्यत इति ॥ हें श्रुति हूय जीवन्मुक्तीं ॥ बोलिजे पूर्णबो-
धासी ॥ ८७ ॥ निर्विकल्पदशेविण सुटिका ॥ जरी न होती पैं ऐका ॥ तरी कां नराहती शंका
दिक देखा ॥ तेथ विषयीं ॥ ८८ ॥ न स्फुरती जे चरमदशेविण ॥ ऐसें बोलती विवेकहीन ॥ त ४८

साधीत्वादियातेंकवण ॥ दंडीतसे ॥ ८९॥ शुकोमुक्तोवामदेवोमुक्त ॥ हेंश्रुतिवाक्यअ सेंबोलत ॥ शुकनेंणेतरीभागवत ॥ कवणेंनिरूपिलें ॥ ९० ॥ ऋषभदेवप्रतिपाद्य ॥ हेंश्रु तीचेनेंसंवादें ॥ वामदेवादिकब्रह्मानंदें ॥ निवालेपें ॥ ९१ ॥ वामदेवादियोगीश्वर ॥ न व्हतीअंधमुकेबधिर ॥ निर्विकल्पदशानिरंतर ॥ हेंतंवतयासीनाहीं ॥ ९२ ॥ तरीवेदींजीव न्मुक्तबोलती ॥ तेथविषयींनाहींउपपत्ती ॥ म्हणूनिसांडीदेहभ्रांती ॥ संशयरूप ॥ ९३ ॥ प्रत्यक्षादिकप्रमाणें ॥ तयांसीसंभवतीदूषणें ॥ तरीश्रुतिवाक्यासीकवणें ॥ आरोपिजे ल ॥ ९४ ॥ काचआणिकमलादिक ॥ प्रत्यक्षासीदोषदेख ॥ तयातेंहीनविवेक ॥ मानिती प्रमाणें ॥ ९५ ॥ पांचवेंजेंअनुमान ॥ तयासीप्रत्यक्षअसेदूषण ॥ तयासीस्वतंत्रकवण ॥ नि गमींबोलिलें ॥ ९६ ॥ अर्थांतीउपमान ॥ तेथेंसादृश्यादिप्रमाण ॥ म्हणूनिसत्तप्रमाण जाण ॥ वेदेंबोलिजे ॥ ९७ ॥ तयापिश्रुत्यनुसारें ॥ अप्रमाणेंहोतीप्रमाणांतरें ॥ म्हणूनिस्व तंत्रप्रमाणचतुरें ॥ वेदजाणावा ॥ ९८ ॥ प्रमाणांतराचीअपेक्षा ॥ श्रुतीसीनाहींविवक्षा ॥ म्हणूनिनिरापेक्षा ॥ तूंचिएक ॥ ९९ ॥ वेदासीमानीअखंड ॥ तेनमानितीजेपाखंड ॥ तया धीत्वादिद्वैधाचेंतोंड ॥ कायनिवांतराहे ॥ १०० ॥ आतांअसोहाश्रुतिप्रसंग ॥ जीवन्मुक्त- सर्वत्रनिःसंग ॥ सरेकर्मप्रारब्धवेग ॥ तंवचिवर्ते ॥ १ ॥ प्रारब्धसंचितक्रियमाण ॥ हेंत्रि विधकर्मजाण ॥ तेंकर्मकेसेंकवण ॥ सांगिजेल ॥ २ ॥ जेणेंकर्मआरंभिलें ॥ तेणेंस्थू लदेहनिपजलें ॥ तेंदेहारंभकबोलिलें ॥ शुभाशुभकर्म ॥ ३ ॥ यास्थूलदेहानंतरें ॥ होतीजियाशरीरें ॥ तयांसीहेतुकर्मविचित्रें ॥ तियेसंचितेंजाणावीं ॥ ४ ॥ जेंजेंकर्म

 संचित ॥ फळद्यावयाहोयउदित ॥ तेंजाणावेंजाणत ॥ देहारंभक ॥ ५ ॥ स्थूलदेहेंकीजत
असिजे ॥ तेंक्रियमाणकर्मबोलिजे ॥ येणेंत्रिविधेंनबाधिजे ॥ तोयोगिराज ॥ ६ ॥ सुख-
दुःखाचेनिसमयोगें ॥ प्रारब्धकर्मक्षयासीजायवेगें ॥ जीवन्मुक्तम्हणेउगें ॥ गर्भवासातें
॥ ७ ॥ संचितकर्मासीअंत ॥ ज्ञानाग्नीनेंहोयनिभ्रांत ॥ जैसास्वप्नीचावृत्तांत ॥ जळेप्र
बोधमात्रें ॥ ८ ॥ कर्मेंजींक्रियमाणें ॥ तींज्ञानोत्पत्तीहोतांलीनें ॥ यानिहींसंबंधीअकर्ते
पण ॥ आर्थीचिना ॥ ९ ॥ एवंकर्मपाशत्रिविधु ॥ ज्ञानाग्नीनेंहोयदग्धु ॥ म्हणूनिमागु-
तांभवसिंधु ॥ नाहींब्रह्मविदासी ॥ १० ॥ देहींअसतांविदेह ॥ तेथेंदेहातीकवणसंदेह
॥ म्हणूनित्रिभुवनींनिःसंदेह ॥ तूंचिएक ॥ ११ ॥ स्वप्नींचियासिंहाचाठसा ॥ प्रबुद्धासी
आभासेजैसा ॥ तेवींयोगियाचेंशरीरसहसा ॥ असतूचिअसेना ॥ १२ ॥ ततोनविचि-
कित्सती ॥ ऐसेंश्रुतिअसेबोलती ॥ जरीजीवन्मुक्ताचीस्थिती ॥ कैसीनिरूपावी ॥ १३ ॥
आतांअसोतजीवन्मुक्त ॥ स्वस्वरूपातेंअनुभवित ॥ प्रपंचातेंअसेदेखत ॥ ब्रह्मरूपलें
॥ १४ ॥ जयातेंवेदबंदीजन ॥ तेंतूंब्रह्मनिरंजन ॥ होसीआपणयाआपण ॥ विश्वाकारें
तूं ॥ १५ ॥ जेंअत्यंतिकनिर्मळ ॥ परब्रह्मकेवळ ॥ तेंचितूंसकळ ॥ विश्वाकारें ॥ १६ ॥ नात
रीघृताचियाटांका ॥ जेसियाघृताच्याकणिका ॥ तैसेंब्रह्मतूंव्यापका ॥ जगदाकारें ॥
१७ ॥ जगजीवईश्वर ॥ तेथेंनाहींहाव्यवहार ॥ तेंतूंनिर्विकार ॥ परब्रह्म ॥ १८ ॥ ऐसेंस्व-
रूपनिरूपितां ॥ शिष्यासीझालीतन्मयता ॥ तूष्णींभूतझालावक्ता ॥ गुरुवचनाप्रती
॥ १९ ॥ ब्रह्मानंदसागरीं ॥ मुरालीचित्तलहरी ॥ तेथेंचिउपमाकवणकरी ॥ तयासमाधि

स्फुरवाची ॥ २० ॥ ऐसागुरुशिष्यसंवाद ॥ त्याकेलाविनोद ॥ म्हणतीराजयोगीसिद्ध ॥ मु
कुंदराज ॥ १२१ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेमहाद्वैतप्रतिपादनं
नामनवमप्रकरणंसमाप्तं ॥ ९ ॥ ॥ श्रीगणेशायनमः ॥ आतांइयेनिरूपणीं ॥ जी
वशिवगेलेहारपूनी ॥ तेंउरलेंनिदानीं ॥ आत्मरूप ॥ १ ॥ तेंतंवतुजअनुभविलें ॥ पुस
गेंसांगणेंनाहींउरलें ॥ तथापिमांजळकरूनिसांगितलें ॥ पाहिजेतरीऐक ॥ २ ॥ बोलणें
तरीघडे ॥ परीमौनमुद्रातोंनमोडे ॥ हेंबोलणेंतेणेंपाडें ॥ जाणिजेस ॥ ३ ॥ आत्मस्वरू
पकिंलक्षण ॥ तूंऐसेंआक्षेपिसीवचन ॥ तरीब्रह्मींचीरवूण ॥ जेसच्चिदानंद ॥ ४ ॥ ब्र-
ह्मतरीअद्वय ॥ तेथेंहेंपदत्रय ॥ कैसेंशोभेलम्हाविस्मय ॥ करणेंचिनलगे ॥ ५ ॥ सतम्ह
णिजेशाश्वत ॥ तेंचि ज्ञानम्हणूनिचित्त ॥ तेंचिस्वरूपयालागींम्हणिजेत ॥ आनंदऐ
सें ॥ ६ ॥ ऐकेंप्रकारांतरेंनिरूपण ॥ अस्तिभातिप्रियपण ॥ हेंपदत्रयमिळून ॥ एकलेंब्र
ह्म ॥ ७ ॥ अस्तिम्हणिजेआहे ॥ भातिम्हणिजेप्रकाशरूपहोय ॥ आणिआपणप्रिय ॥
अद्वयलें ॥ ८ ॥ यदस्तितद्भाति ॥ ऐसीअसेवेदश्रुति ॥ जेंआहेतेंचिप्रकाशरूपम्हण-
ती ॥ तेंचिप्रिय ॥ ९ ॥ आद्यत्रयब्रह्मरूप ॥ ऐसेंशास्त्रबोलेस्वरूप ॥ यालागींवेगळेप-
णाचेंमाप ॥ धरूंनये ॥ १० ॥ सत्यंज्ञानमनंतंब्रह्म ॥ उपनिषदवाक्यपरम ॥ तेंब्रह्मींचेंसां
गितलेंवर्म ॥ परीनिधानव्हे ॥ ११ ॥ सच्छब्देंनित्यसन्मात्र ॥ ज्ञानशब्देंप्रामिरूपचिन्मा
त्र ॥ आनंदशब्देंस्वानंदमात्र ॥ परब्रह्मतें ॥ १२ ॥ जैसाशब्दआणितेजोमय ॥ ऊष्मा
मिळूनिपदत्रय ॥ सूर्यतरीअद्वय ॥ संचलाअसे ॥ १३ ॥ शब्दआणिप्रकाशमय ॥ सी

बि·सिं तळ्लामिळूनिपदत्रय॥तरीचंद्रत्वअद्वय॥संचलाअसे॥१४॥श्वेततैसीचन उ·प्र·
२५ स्न॥नसतीविसधुर॥मधुरतीविसावर॥वेगळीनसे॥१५॥शफ्ततोविमृदू॥मृदूतो १०
विमकरंदू॥परीकर्पूरत्वअभेदु॥एकलाअसे॥१६॥आरक्तआणिघन॥किरणफा
कतीसंपूर्ण॥ऐसियेपरीचेंरत्न॥एकलेंचिअसे॥१७॥हिरवीआणिसघन॥प्रभा
फांकेहरितवर्ण॥परीतेपांचएकलीजाण॥अभिन्नलें॥१८॥पिवळाआणिसुगंध
॥अमृताऐसाअसेस्वाद॥परीअंबात्वप्रसिद्ध॥एकलाची॥१९॥काळीआणिकठि
ण॥वरीचक्रेंसुलक्षण॥परीगंडकीत्वअन्य॥नव्हेजैसी॥२०॥नेत्रींसांवळीघ्राणीं
सुगंध॥जिव्हेसीअपूर्वस्वाद॥परीतुळसीमंजरीस्वतःसिद्ध॥एकलीच॥२१॥एवंना
नाप्रमाणीं॥नानादृष्टांतसाधनीं॥सच्चिदानंदनिरूपणीं॥दुसरेंनाहीं॥२२॥ग्रंथांत
रींनिरूपणऐसें॥जेंअसज्जडदुःखअसे॥तयाचेंनिनिरासें॥सच्चिदानंद॥२३॥तरी
असज्जडदुःखनासे॥ब्रह्मआलेंसच्चिदानंददशे॥ऐसेंम्हणतांआलेंहासें॥महानु-
भावां॥२४॥अहोब्रह्मसच्चिदानंदनसतें॥तरीअसदादिकासध्यानेंनिरसतें॥म्हणू
निंहेंआइतें॥सच्चिदानंद॥२५॥सूर्येंअंधारातेंनासी॥तेव्हांप्रकाशत्वघेत्यासी॥ऐ-
सेंनव्हेप्रकाशराशी॥पहिलाचिअसे॥२६॥छायेवरूनिपुरुषाचेंरूप॥कींपुरुषाव-
रूनिछायेचेंहोयमाप॥छायेसीलयोद्भवआरोप॥पुरुषजैसातैसा॥२७॥ऐसाहापर
मपुरुष॥जेथेंछायेमायेचानाहींभास॥सच्चिदानंदस्वरूपसोस॥तोहीनाहीं॥२८॥मुळीं ५०
असज्जडदुःखनाहीं॥तेंसच्चिदानंदम्हणूंकाई॥परीनम्हणतांठाईंच्याठाईं॥सच्चि-

दानंद ॥२९॥ यालागीं सत् तें चि चित् ॥ चित् तें चि आनंद ॥ पदत्रयीं अभेद ॥ एकलीव
स्तु ॥ ३०॥ एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म ॥ नेह नास्ति किंचन हें वर्म ॥ तुज जाहलें सुगम ॥ सद्गुरु
रूपें ॥ ३१॥ जेव्हां परोक्ष पूर्णचैतन्य ॥ तेव्हां ध्येया रोक्ष प्रत्यक्चैतन्य ॥ आतां अपरोक्ष
पूर्णचैतन्य ॥ प्रत्यक्चैतन्या सांग कोठें ॥ ३२॥ जेव्हां प्रत्यक्चैतन्य नाहीं ॥ तेव्हां शिष्य
त्व केंचें काई ॥ गुरुत्व हीं गाई चेंठाई ॥ पारुशलें कीं ॥ ३३॥ ऐकूनि शिष्य शिरोमणी ॥ मा-
थां ठेवी सद्गुरुचरणीं ॥ म्हणे ब्रह्मसुखाची शिराणी ॥ पुरविली स्वामी ॥ ३४॥ मज मा-
झिया निरूपणीं ॥ सुख केलें पीयूषपानीं ॥ ब्रह्मासी ब्रह्मत्व ज्याचेनी ॥ तो तूं सद्गुरू ॥
३५॥ मज ब्रह्मत्वाची नाहीं चाड ॥ तुझें भजन अत्यंत गोड ॥ भजनें वीण कोड ॥ कांहीं
नाहीं ॥ ३६॥ तें तुझें भजन कैसें ॥ जेथें शिष्यपण चि नुमसे ॥ ऐसें अकृत्रिम एकरसें
॥ सुगम जें कां ॥ ३७॥ सुगम तुझिये रूपें करूनी ॥ तूं उदास तें दुर्गम जनीं ॥ ऐसी भक्ती
मज लागूनी ॥ दिधली च देईं ॥ ३८॥ तुझे भक्तीनें ऐसें केलें ॥ तें मीन विसंबे पाउलें ॥ ऐ
सें मज दिधलें ॥ पाहिजे देवा ॥ ३९॥ तुझे ठाईं प्रेमभाव ॥ जीव गेला परी तो न जाव ॥ ऐ
सा प्रार्थिला गुरुदेव ॥ शिष्यरायें ॥ ४०॥ तंव तो अनाथाचा नाथ ॥ सद्गुरू जो समर्थ ॥
म्हणे सर्वसिद्धांत मथितार्थ ॥ तुज चि पावला ॥ ४१॥ हें वेदाचें सर्वस्व ॥ येथें पाषांडिया
नाहीं विश्वास ॥ जें ब्रह्मप्राप्तीवरी भक्तीचा सोस ॥ काय म्हणूनी ॥ ४२॥ तरी ब्रह्मप्राप्तीची
पदवी ॥ तिहीं कानीं चि ऐकावी ॥ परी सद्गुरूभजनें वीण अनुभवी ॥ नव्हती च कीं ॥ ४३॥
ते आयुलिया चि मती ॥ नाना परींच्या युक्ती चाळिती ॥ परी साधुवचनीं चित्तवृत्ती ॥ दे-

तीचिना ॥४४॥ ज्यांसीनाहींसाधुभजन ॥ त्यांसीहेंतत्वज्ञान ॥ उपदेशूंनये पयःपान
॥ भुजंगाजसें ॥४५॥ ऐसेंऐकूनिअनुशासन ॥ म्हणशीलमीधरीनमौन ॥ हेंहीनकरा-
वेंआपण ॥ प्राप्तपुरुषें ॥४६॥ शुद्धसात्विकगुरुभक्त ॥ शुद्धमतीआणिविरक्त ॥ ऐशि
याशिष्यासीयथोक्त ॥ उपदेशकरीं ॥४७॥ तरीउपयोगहोईल ॥ अन्यथावायांजाई-
ल ॥ परीतुझीस्तुतिवाढेल ॥ किंवाढळेलऐसेंनाहीं ॥४८॥ तुझियेसहजस्थितीमा-
जीपाहीं ॥ पात्रापात्रआलेंचिनाहीं ॥ तथापिउपदेशसमयीं ॥ पात्रापात्रविचार ॥४९॥
पूर्वीलजेमहानुभाव ॥ तेसाआचारतेसाचिभाव ॥ तेसाचितयाअनुभव ॥ प्राप्तहोय
॥५०॥ यालागीमूळगुरुआरंभून ॥ कीजेपूर्वजांचेंकथन ॥ आणिसांगिजेलत्यांचेंआ
चरण ॥ म्हणेमुकुंदराजयोगी ॥५१॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशि
ष्यसंवादेसच्चिदानंदपदत्रयविवरणंनामदशमप्रकरणंसमाप्तम् ॥१०॥ ॥ छ ॥
श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ परमात्मासर्वेश्वरु ॥ जोसर्वज्ञपरात्परु ॥ तोचिएकआदि
गुरू ॥ सकळजीवांसी ॥१॥ तयाचेनिप्रसादें ॥ सनकादिकयोगिवृंदें ॥ तरलेलीलावि
नोदें ॥ भवसागर ॥२॥ तेथीलअनुग्रहजरीघडे ॥ तरीज्ञानहोयरोकडें ॥ मगसंसारा
चेंसांकडें ॥ तेंकवणासीपें ॥३॥ ईश्वरअनुग्रहाविण ॥ नाहींपापनिकृंतन ॥ म्हणूनि
तोचिएकजाण ॥ भवनिरसनासी ॥४॥ जैसादीपापासावदीप ॥ तेथेंनाहींआणिक
आरोप ॥ निजतेजेंअन्यरूप ॥ मुख्यबिंबचितें ॥५॥ वातीचेंदळवाडें ॥ तेणेंदीपअ- ५१
न्यअन्यघडे ॥ परीतेजतेंएकचिफुडें ॥ मुख्यदीपाचें ॥६॥ एकादीपाचाप्रकाश ॥ घ

रोधरींहोयबहुवस ॥ परीउणीवेचासोस ॥ नाहींसुरव्यदीपीं ॥ ७ ॥ तेसाईश्वरासीसंबंध
॥ जयाघडेदैवें सिद्ध ॥ तोजाणावाप्रसिद्ध ॥ ईश्वरावतार ॥ ८ ॥ याचिपरीशिष्यपरंपरा ॥
तेजाणईश्वरावतार ॥ अज्ञानाचेअंकुर ॥ तेथेंआथीचिना ॥ ९ ॥ ईश्वराचाज्ञानदाहक ॥
जेथेंप्रगटल्लानिःशेष ॥ तेथेंजीवित्वाचाकलंक ॥ उरेलकेसेनी ॥ १० ॥ ज्ञानविग्रहीई-
श्वर ॥ तोचिझालायोगेश्वर ॥ तेथेंदेहद्वयाचाव्यवहार ॥ तोतंवसाचनव्हे ॥ ११ ॥ सृजी
तसृष्ट्यादिकार्य ॥ ईश्वराचेंसकळऐश्वर्य ॥ हेंजाणावेंबहु आश्चिर्य ॥ जयाचेंतेणें-
चिपें ॥ १२ ॥ सृष्ट्यादिकार्यकरणें ॥ तेंयोगेश्वरकानेणे ॥ ऐशाआक्षेपीशाह्मणे ॥ तेंऐ
कजरूं ॥ १३ ॥ योगेश्वराचेंदेहद्वय ॥ तेंतंवअविद्यामय ॥ तरीनिपजेलसृष्ट्यादिका-
र्य ॥ केसेनिपां ॥ १४ ॥ परब्रह्मीअसतांव्यापार ॥ सृष्ट्यादिकार्यकरीयोगेश्वर ॥ हा-
अशेषमायिकव्यवहार ॥ नाहींशंकूचैतन्यीं १५ परब्रह्मीचेनिअंगलगें ॥ सृष्ट्यादि
कार्यमायाकरूंलागे ॥ तेतयेचेनियोगें ॥ आरोपितीईश्वरीं ॥ १६ ॥ आणिअविद्येचेंम
हिमान ॥ तेंतंवअत्यंतहीन ॥ म्हणूनिसृष्ट्यादिनिर्माण ॥ नघडेयोगेश्वरीं ॥ १७ ॥ आ
णीकएकविचार ॥ साचनव्हेसृष्ट्यादिव्यापार ॥ तोहीएकसंसार ॥ महास्थूल ॥ १८ ॥
आतांअसोहायुक्तिविस्तार ॥ सृष्ट्यादिकार्यकरीजगदीश्वर ॥ तोहीकरीतसेयोगेश्व
र ॥ तेणेंचिन्यायें ॥ १९ ॥ एकचिजगदीश्वर ॥ उपाधिवशेंविश्वाकार ॥ तेंईश्वरेंसीकेंचें-
अंतर ॥ जीवन्मुक्तासी ॥ २० ॥ ईश्वरींचेंईश्वरपण ॥ तेथेंहेंचिपरमकारण ॥ जेंनलभे-
आपणयाआपण ॥ कवणेकाळीं ॥ २१ ॥ स्वरूपातेंविसरतां ॥ तरीईश्वरकवणबोलि

जता ॥ जीवाचियापरीसोसिता ॥ यातायाती ॥ २२ ॥ म्हणोनिज्ञानविग्रहीईश्वरु ॥ तो
चिब्रह्मविदगुरु ॥ तेथेंकरितांअन्यथाविचारु ॥ असेमहादोष ॥ २३ ॥ यस्यदेवेपराभक्ति
॥ यथादेवेतथागुरोहेश्रुति ॥ ईश्वरगुरूसीऐक्यस्थिती ॥ उपदेशीतसे ॥ २४ ॥ कवणएक
कमहामूर्ख ॥ गुरूसीदेखेजीवत्वाचातर्क ॥ तयासीहोयमहानर्क ॥ रौरवादिक ॥ २५ ॥
जयाचेनिभवव्यथातुटे ॥ अज्ञानापासूनिसुटे ॥ तोईश्वरहेंनघटे ॥ कायम्हणूनी ॥ २६
॥ गुकारतोअज्ञानअंधःकार ॥ तयासीनिरासकरीरुकार ॥ करितसेअज्ञानाचासंहार
॥ म्हणोनितोगुरुम्हणिजे ॥ २७ ॥ गुरुतोवस्तुघनवट ॥ लघुलेंबोलीहलुवट ॥ गुरुतो
ब्रह्मनिघोट ॥ म्हणूनिगुरुम्हणिजे ॥ २८ ॥ आतांअसोहामतिप्रकाश ॥ शिष्यजाण
गुरुवंश ॥ तेथेंधरावाविश्वास ॥ ईश्वरबुद्धी ॥ २९ ॥ जंवनेणिजेगुरुसंतती ॥ तंवनफिटेअ
ज्ञानगती ॥ नप्रकटेस्वयंज्योति ॥ ब्रह्मसूर्य ॥ ३० ॥ वेदशास्त्रपुराण ॥ तयासीबोलतीअ-
धःपतन ॥ जयासिनाहींपरिज्ञान ॥ गुरुपरंपरेचें ॥ ३१ ॥ म्हणूनिशिवादिगुरुपर्यंत ॥ जा
णावेंतेअवधूत ॥ जेअमूर्तमूर्तिमंत ॥ परब्रह्म ॥ ३२ ॥ परीसांगिजतीअवधूत ॥ जेनिजा
नंदभरित ॥ जयाचीमहिमाविख्यात ॥ लोकत्रयीं ॥ ३३ ॥ तरीआदिगुरुश्रीआदिनाथ
॥ तेथूनिश्रीहरीनाथ ॥ तयाचाशिष्यरघुनाथ ॥ जोगुणसिंधु ॥ ३४ ॥ तयासिद्धांचेंच
रित्र ॥ सांगिजेलविचित्र ॥ महापातकच्छेदनपवित्र ॥ श्रवणमात्रें ॥ ३५ ॥ जीवाचेंअं
तःकरण ॥ झालेंकळिमलिन ॥ म्हणूननप्रगटेआत्मज्ञान ॥ स्वस्वरूपाचें ॥ ३६ ॥ तेवे
ळींकृपाळुवाचाराणा ॥ जीवांचीकरावयासोडवणा ॥ अवतरलाआपण ॥ श्रीवैकुंठ ५२

नाथ ॥ ३७ ॥ बाणगंगेच्यातीरीं ॥ मनोहरअंबानगरी ॥ तेथेंप्रगटलेश्रीहरी ॥ जगदीश्व
र ॥ ३८ ॥ माध्यंदिनीशाखे ॥ अवतारकेलापरमपुरुषें ॥ चांपेगोरटेंनीवेशें ॥ अतिम
नोहर ॥ ३९ ॥ श्रीवत्सपदलूपविलें ॥ दक्षिणजंघेसमाविलें ॥ कलयुगीं अवतरणके
लें ॥ म्हणूनियां ॥ ४० ॥ वर्ततांमनुष्यवेशें ॥ तयातेंकोणीचनोळखे ॥ प्रत्यक्षनिधा
ननदेखे ॥ जैसादैवहीन ॥ ४१ ॥ जयांचेंनामसंकीर्तन ॥ करिलांपापनिकृंतन ॥ तया
सीसेरवलाबंधन ॥ पिताकरिताझाला ॥ ४२ ॥ वेदशास्त्राचाअभ्यास ॥ जयासी
करितांनलगेआयास ॥ जोचतुर्विधवाचेचाईश ॥ तेथेंविस्मयकैंचा ॥ ४३ ॥ हरि-
नामेंसाक्षांत ॥ अवतरलाअनंत ॥ तयांचीमहिमाविख्यात ॥ भविष्योत्तरपुराणींबोलिली
॥ ४४ ॥ माझीअतिमंदवाणी ॥ मीमहिमाकायवाखाणी ॥ जोवर्णितांवेदशास्त्रपुराणीं
॥ अगाधमहिमा ॥ ४५ ॥ जैसाश्रीकृष्णाचाअवतारु ॥ तेणेंसंदीपनकेलागुरु ॥ वारा-
णसीयेशंकरू ॥ तेणेंप्रसन्नकेला ॥ ४६ ॥ बारावर्षेपाशुपत ॥ आचरलामहाव्रत ॥ ते-
णेंपार्वतीसहित ॥ शंभुप्रसन्नकेला ॥ ४७ ॥ नातरीदत्तात्रयमुनेश्वर ॥ जोमहाविष्णू
चाअवतार ॥ तेणेंप्रसन्नकेलागुरुशंकर ॥ गौतमतीरीं ॥ ४८ ॥ तयाचीपरीअतिगहन
॥ हरीनेंआदरिलेंअनुष्ठान ॥ तेणेंलपेत्रिफळवन ॥ पोळतेंझालें ॥ ४९ ॥ मगआपुलेनि-
इच्छावशें ॥ अनुष्ठानाचेनिदशांशें ॥ हवनआरंभिलेंपरेशें ॥ हरीनेंमहाकुंडीं ॥ ५० ॥ तेथेंम
हाधूमप्रगटला ॥ गगनासीउपरमला ॥ तोजैसाजाणूनिघाला ॥ श्रीमहादेवासी ॥ ५१ ॥
होमधूम्रश्यामळ ॥ झालेंनभमंडळ ॥ तिळाहुतींचापरिमळ ॥ फांकेदाहीदिशे ॥ ५२ ॥

नवहोतासमवेत ॥ हवनकरीहरिनाथ ॥ नवग्रहपरिवारित ॥ पुरंदरजैसा ॥ ५३ ॥ झा-
लीहोमाचीसमाप्ती ॥ मगओ दरिली पूर्णाहुती ॥ तेथेंप्रगटलास्वयंज्योति ॥ घृतधारे
सरिसा ॥ ५४ ॥ ज्यापूर्णाहुतीचीज्वाळा ॥ गगनचुंबितविशाळा ॥ कनकवर्णसोज्व
ळा ॥ मजतेंशोंगमली ॥ ५५ ॥ नातरीरत्नस्थानेंकनकदंड ॥ गगनछत्रारोविलाप्रचंड ॥
तेथेंप्रगटेचंद्रचूड ॥ म्हणूनियां ॥ ५६ ॥ जैसीगगनाच्यादेउळीं ॥ ज्वाळाशिवलिंग-
प्रगटली ॥ मगस्नपनविधिआरंभिली ॥ हरीनेंघृतधारें ॥ ५७ ॥ असोतियेज्वाळेआं
त ॥ शंभूप्रगटलानभीम्हणत ॥ जोभक्तांचावेळाइत ॥ कृपासिंधु ॥ ५८ ॥ तीन्हीदे
वगुणमूर्ती ॥ तयादेवांचियाशक्ति ॥ तोदेखिलास्वयंज्योति ॥ श्रीआदिनाथ ॥ ५९ ॥ मगह
रीसीगाढआलिंगन ॥ दिधलेंजगदीश्वरेंआपण ॥ क्षणएकदोघेझालेलीन ॥ आनंद
सागरीं ॥ ६० ॥ सुरवासीमहासुरवभेटलें ॥ कींवास्वानुभवासीपडपजोडलें ॥ तैसेंआ
नंदेंपुंजोंलागलें ॥ हरिशंकरते ॥ ६१ ॥ जैसाझालियांविद्युल्लतापात ॥ जगहोयविक-
ळित ॥ तैसेरुद्रतेजेंमूर्छित ॥ झालेत्रिजगण ॥ ६२ ॥ तेथेंकायवर्तलें ॥ तेंहोतांनाहीं
जाणितलें ॥ तरीतेथेंजेंवर्तलें ॥ तेंअवधारिजे ॥ ६३ ॥ मगसदाशिवेंजाणितलें ॥ तंव
हरीनेंविनविलें ॥ जीप्रेमदेईआपुलें ॥ श्रीआदिनाथा ॥ ६४ ॥ जीतुमचियाकृपेचेलवले
शें ॥ फिटलेंजीवाचेंअज्ञानपिसें ॥ केलेंसाम्राज्यपदआपैसें ॥ गोवसीतयावें ॥ ६५ ॥ ब्र
ह्मयासीब्रह्मपद ॥ विष्णूसीविष्णुपद ॥ रुद्रासीरुद्रपद ॥ प्रसादेंजयाचेनी ॥ ६६ ॥ ज ५३
याचियासत्ता ॥ सकळजीवांसीआस्तिकता ॥ तेंपरमचैतन्यतत्वता ॥ तूंचिएक ॥ ६७ ॥

जेथोंचियाझाम्रिकळा ॥ जीवासीजाणिवेचासोहळा ॥ तेपरमचैतन्यकेवळा ॥ तूंचि-
एक ॥ ६८ ॥ हिपदादिकेंदेहनगरें ॥ रचूनिवसविलेंतुवांशंकरें ॥ तेथेंअहंतेचेबाडिवारें
॥ झालासीजीवरूप ॥ ६९ ॥ स्वस्वरूपींनविटत ॥ असतीतूंसकळहेत ॥ जैसाक्षीराब्धि
उचंबळत ॥ निजतरंगीं ॥ ७० ॥ नसतातूंनिर्विकार ॥ परब्रह्मनिराधार ॥ तेणेंतुवांअ
धिष्ठिलासाकार ॥ सुंदरमूर्तिहे ॥ ७१ ॥ शांभवीतुझावामांगीं ॥ विश्वमंगलातल्लांगीं
॥ अविनाशपणेंतुजभोगी ॥ शिवानंदहें ॥ ७२ ॥ तूंचैतन्यरूपहेचित्ती ॥ तूंसत्संवेद्यहे
संवित्ती ॥ तूंपरमानंदहेअनुभूति ॥ स्वयंप्रकाश ॥ ७३ ॥ तुझीघरेंतेंवरोतें ॥ दोघेनि
जानंदभरितें ॥ अमूर्तझालामूर्तिमंतें ॥ भक्तानुग्रहासी ॥ ७४ ॥ जेपडलेसंसारघोर
बंदी ॥ तेयतीआपुलीशुद्धी ॥ जयजयकरुणानिधी ॥ तुवांतारावेंजी ॥ ७५ ॥ तरी
ज्ञानद्यावेंस्वानुभव ॥ जेणेंतुकतीभवार्णव ॥ भेटेनिराकारनिरवयव ॥ परब्रह्मजें ॥
७६ ॥ ऐसेंहरीनेंविनविलें ॥ तंवमहादेवेंहास्यकेलें ॥ हेंसिद्धचिकायमागितलें ॥ स
र्वज्ञरायातुवां ॥ ७७ ॥ तथापितुझाविनोद ॥ तरीदीजेकेवळनिजबोध ॥ आणीक
हीवरप्रसाद ॥ मागशीजो ॥ ७८ ॥ तुझियासंप्रदायाचीउडी ॥ पडेलजयाचेहृदय
कुंडीं ॥ तयासीज्ञानाचीसांकडीं ॥ काहींचनाहीं ॥ ७९ ॥ तुझावचनींधरितीविश्वा
स ॥ तयासीनाहींगर्भवास ॥ तयाचाअभिमानीमीमहेश ॥ म्हणवूनियां ॥ ८० ॥
माझेंज्ञानप्रगटेल ॥ तुझ्यावदनींप्रकाशेल ॥ तेंशिष्यदेहींसंक्रमेल ॥ गुरुकृपाद्वारें
॥ ८१ ॥ ऐसेंआदिनाथबोलिले ॥ तंवहरीनेंमुखपसरिलें ॥ तेथेंतेजोमयप्रकाशलें

॥ जगदीश्वर ॥ ८२ ॥ सदाशिवाचेनि कृपावशें ॥ शांभवतेजाचेनि समावेशें ॥ तेवेळीं
चित्तसमरसें ॥ हरीनें परब्रह्मीं ॥ ८३ ॥ निर्विकल्पसमाधी प्रगटली ॥ हरि अर्धोन्मी
लित झाली ॥ अहंता निःशेष निमाली ॥ ब्रह्मानंदसागरीं ॥ ८४ ॥ प्राणाचें स्फुरण-
स्पंदन ॥ मनासरिसें झालें लीन ॥ तेथींचिया आनंदातें कवण ॥ निवडील पैं ॥ ८५ ॥
जैसें महाप्रळयीं जळ ॥ उचलिया भरे ब्रह्मगोळ ॥ तेथें बुडालें सकळ ॥ कोण जाणें ॥ ८६
॥ तेथें ब्रह्मानंदें चेवविलें ॥ आणीक नाहीं राखलें ॥ ब्रह्मानंदचि आपणातें ॥ अनुभवी-
तसे ॥ ८७ ॥ एकाची जिव्हा अमृतें विटे ॥ तयासी अन्नरसाचा पांग फिटे ॥ काहीं एक हें
उपमा घटे ॥ तयास्वानुभवासी ॥ ८८ ॥ नालो क्षीरसागरु ॥ आपुली चवी जाणे निर्धारु ॥
तरी हे उपमा येईल करू ॥ स्वानुभवासी ॥ ८९ ॥ अथवा निरालंब गगन ॥ जरी जाणे आ
पुलें पूर्णपण ॥ तरी हे उपमा सामान्य ॥ तयास्वानुभवासी ॥ ९० ॥ आतां असो हें कलि
जागण ॥ पडिले होते संज्ञाहीन ॥ ते होऊनि लब्धस्मरण ॥ उठते झाले ॥ ९१ ॥ तेथें ब्रह्म
ग्रह प्रगटला ॥ तेणें हरीसी बळी घेतला ॥ ऐसें म्हणूनि पळता झाला ॥ होता समूह ॥
९२ ॥ तंव येरीकडे दिवसा बाविसां ॥ हरीसी स्थूलीनदशा ॥ सगसमाधी विसर्जूनि आपे
सा ॥ उठता झाला ॥ ९३ ॥ जडचर्या आचरत ॥ पिशाच्यवत् खेळत ॥ निजानंदें डुल्लत ॥
हरियोगिराज ॥ ९४ ॥ टाळें टाळें चालणें ॥ विसरत विसरत बोलणें ॥ कांहीं नेणों निहां
सणें ॥ हरिनाथासी ॥ ९५ ॥ कर्मवासना सरली ॥ विवेकीं इच्छा निमाली ॥ हरीसी पू- ५४
र्णदृष्टी झाली ॥ म्हणवूनियां ॥ ९६ ॥ नाहीं वस्त्रपरिधान ॥ कोणासीं गोष्टी संभाष-

ण ॥ जेथें थोरना कांहीं सान ॥ तें आर्यां चिना ॥ ९७ ॥ त्रिकाळीं निरंजन ॥ हरि करी अर्च
न ॥ हें आश्चर्य सकळजन ॥ देखते झाले ॥ ९८ ॥ समस्त देवता ॥ घरीं पुरवितो
वस्तुजाता ॥ उपनिषदें तीं चिंतितां ॥ ऋद्धि सिद्धी ॥ ९९ ॥ अचिंत्य अनंत शक्ती ॥ हरीतें
ओळंगती ॥ महासिद्धी खेळती ॥ दृष्टीपुढां ॥ १०० ॥ जयातें अवलोकन करी ॥ परम
पुरुष श्रीहरी ॥ तयास्वानुभवाची सरोवरी ॥ होय आपसयाची ॥ १ ॥ सुरेंद्र भारती
मुख्य ॥ हरीनें बोधिले शिष्य ॥ परी कृपा असंख्य ॥ फळली रामचंद्रीं ॥ २ ॥ कृपादृ-
ष्टीसरसीं ॥ समाधि प्रवर्तली रामासी ॥ उन्मेष घेऊनि मानसीं ॥ ब्रह्मानंदनो ॥ ३ ॥
अठरा दिवस पर्यंता ॥ झाली उन्मनी अवस्था ॥ मनाचिया वृत्ति समस्ता ॥ खुंटलिया
पैं ॥ ४ ॥ मग समाधि विसर्जिली ॥ तुर्यावस्था प्रवर्तली ॥ जियेचेनि सकळ सृष्टि झा-
ली ॥ शिवात्मक हे ॥ ५ ॥ वर्णाश्रमाचा पांग ॥ न करी राम निःसंग ॥ अखंड फळला राज
योग ॥ म्हणूनियां ॥ ६ ॥ कर्माचरणीं आचरणीं ॥ प्रत्यवाय गेला जळोनी ॥ पापवास
ना हे मनीं ॥ आर्यां चिना ॥ ७ ॥ रामगुणांचा सागर ॥ कीं महिमेचा आगर ॥ ब्रह्मविद्या
देता उदार ॥ तोचि एक ॥ ८ ॥ एकमुख्य चतुरानन ॥ कीं द्विभुज मधुसूदन ॥ नातो समदृष्टि
महेशान ॥ श्रीरामचंद्र ॥ ९ ॥ गर्वरहित महेंद्र ॥ कीं उर्मिरहित ज्ञानसमुद्र ॥ नातो निष्क
लंक चंद्र ॥ श्रीरघुनाथ ॥ १० ॥ रघुनाथाच्या गुणीं ॥ समान नाहीं त्रिभुवनीं ॥ म्हणूनि
तोचि एक योगीजनीं ॥ वंदिजे रामचंद्र ॥ ११ ॥ अनेक शिष्यां प्रति बोधिलें ॥ ते ब्रह्म
रूप केले निवाले ॥ ब्रह्मविद्येचें तारूं केलें ॥ सकळजनासी ॥ १२ ॥ मेघांच्या धारा गणवती

॥पृथ्वीचेपरमाणूमोज वती॥ परीरघुनाथाचेगुणनवर्णवती॥शेषादिकां॥१३॥मा
झ्यामतीचाविस्तार॥तोविवेकसिंधुथोर॥राममहिमेचापार॥केविवर्णवेल॥१४॥म्या
सांगितलीगुरुसंतती॥ऐकतांहोयपापनिवृत्ति॥म्हणूनीश्रद्धापूर्वकचित्तीं॥ऐकावें
पैं॥१५॥सूर्यबाह्यतमनिरसी॥परीअंतरींनप्रकाशी॥तेंअज्ञानतमआपेसीं॥फि
टेगुरुप्रसादें॥१६॥नलगेवेदशास्त्राचापांग॥अभ्यासावानलगेअष्टांग॥जरीपावि
जेराजयोग॥श्रीगुरुप्रसादें॥१७॥नपतीर्थांचीडांगोरें॥श्रुतिस्मृतींचींकामारें॥त्या
वेंअज्ञानकाविरेतुरें॥एकेंज्ञानेंविण॥१८॥निर्वाळल्यांभक्तएकचांग॥जरीआचरेल
राजयोग॥परीनफिटतांअज्ञानपांग॥स्फटिकानाहीं॥१९॥भक्तचक्रचूडामणि॥
उद्धवएकत्रिभुवनीं॥तोहीअपरोक्षज्ञानदेऊनी॥सोडविलाश्रीकृष्णें॥१२०॥भलतसें-
तपकीजे॥भलताजपजपिजे॥परीज्ञानेंवीणनस्फटिजे॥अज्ञानबहिर्मुखी॥२१॥
म्हणूनिसहसाजन्मावें॥ईश्वरातेंओळखावें॥तेणेंचित्तशुद्धद्वारेंपावावें॥ज्ञानअपरो
क्षतें॥२२॥भवपाशतोडितेंशस्त्र॥ज्ञानखड्गईश्वराचेंविचित्र॥परीजीवांचेंकेंसंकर्म
सूत्र॥जीअनावडजेथें॥२३॥तेंस्वानुभवज्ञान॥नपाविजेगुरुकृपेवीण॥म्हणूनिते
थींचेंमहिमान॥अगाधअसे॥२४॥आतांअसोहेंबोलणें॥त्याजीगुरुस्तुतीकेली
॥तीप्रीतीपावली॥गुरुपरंपरे॥२५॥मजचातुर्यदशानजोडे॥म्हणूनिहेंबोबडें॥
जैसेंउंसदिसतीवांकुडे॥परीअंतरींरसाळ॥२६॥शृंगारादिनवरस॥हेजेथेंदिसती
विरस॥तेंपरब्रह्मएकरस॥जाणावेंपैं॥२७॥कस्तूरीकीरकाळी॥परिमळतांसोभरे

आगळी ॥ तैसीआर्षहीबोली ॥ परीब्रह्मस्फुरणाची ॥ २८ ॥ सद्बुद्ध्यानोत्पत्तिऐशीप्रति-
ज्ञा ॥ तरीतेथेंनकरावीअवज्ञा ॥ ग्रंथश्रवणमात्रेंसर्वज्ञा ॥ होइजेपैं ॥ २९ ॥ रसिकमुद्रा
बोलिजेल ॥ तरींग्रंथाचाविस्तारपविजेल ॥ परीपरमार्थनकळेल ॥ मथिताक्षरेंविण
॥ ३० ॥ येग्रंथींचेंहेंचिआश्चर्य ॥ जेंरोकडेंस्वानुभवसौंदर्य ॥ म्हणूनिऐकतीमुनिवर्य ॥
विवेकसिंधु ॥ ३१ ॥ जयासीनाहींप्रतीति ॥ नेणतीतर्कमुद्रेचीस्थिती ॥ तयालागींप्र-
शठियाउक्ती ॥ केलीग्रंथरचना ॥ १३२ ॥ उपारजनेचाश्रमनेणेबाळ ॥ तयाचेमुखीं
मिष्टान्नकवळ ॥ स्वयेंजेवीजननीस्नेपाळ ॥ अपत्याविषयीं ॥ ३३ ॥ उपनिषदांचेंनि
र्मित ॥ काढूनिकेलाहाग्रंथ ॥ तेंचिकरीतशिष्यजात ॥ सिद्धमोक्ष ॥ ३४ ॥ वेदांतशा
स्त्राचामथितार्थ ॥ जोबोलेपरमार्थ ॥ येणेंओळखिजेहृदयांत ॥ श्रोतेजनीं ॥ ३५ ॥
यासंप्रदायाचाअभिमानी ॥ स्वयेंआपणशूळपाणी ॥ तरीप्रीतिपावोतेथवचनीं ॥
सर्वेश्वरीं ॥ १३६ ॥ संपलेंयाग्रंथाचेंउत्तरार्ध ॥ जेंनिर्गुणनिरूपणप्रसिद्ध ॥ म्हणती
राजयोगीसिद्ध ॥ मुकुंदराज ॥ १३७ ॥ ॥ इतिश्रीमद्विवेकसिंधौगुरुशिष्यसंवा
देगुरुप्रशंसानिरूपणंनामएकादशप्रकरणंसमाप्तम् ॥ ११ ॥ ॥ श्रीगुरुप्रसन्न ॥
इतिविवेकसिंधुउत्तरार्धसमाप्त ॥ ॥ श्रीमत्सच्चिदानंदगुरुचरणारविंदाभ्यांनमः ॥
हें पुस्तक पुणें पेठ शनवार मेहुणपुरा येथें रावजी श्रीधर गोंधळेकर यानीं आपलेज
गद्धितेच्छु छापखान्यांत छापिलें ॥ ॥ शके १८०६ तारणाब्दे ज्येष्ठवद्यपंचम्यांसमा
प्तम् ॥ ॥ तारीख १३ जून सन १८८४ इसवी ॥ ॥ आवृत्ति २ री ॥ ॥ ७ ॥

विवेकसिंधूंतील कठिणशब्दांचा कोश.

अ.

अरुष- आर्ष.
अपाडाचा- तुळणा न होण्याजोगा.
अरूळविरूळ- अव्यवस्थित.
अवस्थात्रय- जागृति, स्वप्न, सुषुप्ति.
अमूर्त- निराकार.
अवतरणा- प्रकटपण.
अनारिसी- वेगळी.
अवलंबन- स्वीकार, घेणें, स्वाधीनकरणें.
अपसिद्धांत- सिद्धांतविरुद्ध मत, भाषण इत्यादि.
अनिर्वचनीय- ज्याचें निर्वचन होत नाहीं असें. २ वर्णन करण्यास अशक्य.
अपानीं- गुदद्वारीं.
अशषें- संपूर्णलेंकरून.
अध्वसंक्रमण- मार्गसंक्रमण.
अधिभूत- भूतांनीं अधिष्ठित अ॰ व्याप्त.
अधिदैवत- देवांनीं अधिष्ठित अथ॰ व्याप्त.
असिपदीं- ब्रह्मपद.
अरिसे- आरसे.
अधिष्ठान- आधार.
असेरवा- अशेष, संपूर्ण.
अवगाहन- स्नान.
अतीतें- त्यामध्यें.
अनाहत- शरीरस्थ एक गुप्तचक्र.
अवभासक- प्रकाशक.
अध्यास- खऱ्या पदार्थाचा खोट्यावर आरोप.
अपरोक्ष- प्रत्यक्ष.
अप्रमेय- निर्विषय.
अवच्छिन्न- अवच्छेदयुक्त.
अव्याकृत- ब्रह्मांडीचें कारणशरीर.
अल्पावती- लघुत्वासयेती.
अजहल्लक्षणा- अत्याग लक्षणा.
अघटमान- अघटित.
अन्यार्थी- या अर्थाविषयीं
अनावृत्त- आवृत्त झालेलें नव्हे असें.

आ.

आपाडें- अतुल.
आक्षेप- संशय.
आपैसें- आपें आप.
आथिली- युक्त झाली.
आर्थीविना- असेविना.
आपजे- उपजे, निपजे.
आदुरे- आदळे.
आलंबे- अवलंबनानें.
आगियाळी- शरीरस्थ अग्निचक्र.
आवर्त- भोंवरा.
आतळे- स्पर्शे.
आनु- भिन्न, अन्य.

इ.

इडे- डावी नाकपुडी.

ई.

उ.

उपलवण- गोडी.